НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СИДОРЧУК ВЛАДИСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.13

ДИСЕРТАЦІЯ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО, ЯКИЙ РОЗСЛІДУЄ КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

081 Право

08 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ В.В. Сидорчук

Науковий керівник – **Стоянов Микола Михайлович**
кандидат юридичних наук, доцент

Одеса - 2022

АНОТАЦІЯ

Сидорчук В.В. Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022.

Дисертація є першим у науці кримінального процесуального права спеціальним комплексним дослідженням процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні правопорушення.

У дисертації встановлено, що процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини, – регламентована КПК характеристика слідчого щодо виконання покладених на нього функцій відповідного органу досудового розслідування через реалізацію закріплених у КПК повноважень, які визначають його місце у системі суб'єктів кримінального процесу з метою виконання завдань кримінального провадження загалом і у конкретному кримінальному провадженні, в якому він бере участь.

Визначено, що поняття процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини, складається з наступних елементів: кримінально-процесуальна функція, яка реалізується слідчим; компетенція, якою наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій (функції) і завдань кримінального провадження; зв'язок слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу, який залежить від покладених на нього повноважень і щодо слідчого характеризується двома складовими: процесуальною самостійністю і процесуальною незалежністю; відповідальність слідчого, яка передбачена законом.

Обґрунтовано, що кримінально-процесуальна функція слідчого, який розслідує корупційні злочини, – загальний напрям діяльності слідчого, який окреслюється корупційними злочинами і реалізується через виконання покладених на нього повноважень, закріплених як у кримінальному

процесуальному законодавстві, так і у відомчих нормативно-правових актах, направлений на досягнення зазначених у кримінальному процесуальному законодавстві результатів, враховуючи роль, яку виконує у кримінальному провадженні слідчий, з одночасним виконанням закріплених завдань кримінального провадження. У кримінальному процесі слідчий, який розслідує корупційні злочини, виконує функцію розслідування.

Досліджено, що напрями кримінально-процесуальної діяльності, які мають ознаки кримінально-процесуальних функцій, однак через відсутність самостійного характеру функціонування, окремих ознак у загальній структурі, достатнього об'єму повноважень, правового характеру чи процесуального характеру або через наявність похідності від кримінально-процесуальної функції, загальної характеристики повноважень суб'єкта кримінального процесу об'єднуються спільним поняттям кримінально-процесуальні квазіфункції. Слідчі, що розслідують корупційні злочини, окрім функції розслідування, ще виконують ряд властивих саме їм напрямів кримінально-процесуальної діяльності – квазіфункцій, а саме: економічна, фінансова, репутаційна, криміногенна, соціальна.

Указано, що суттю методейї кримінально-процесуальної функції є трансформація існуючої кримінально-процесуальної функції в її звернену форму, що призводить до відсутності необхідних результатів діяльності відповідної функції. Внаслідок чого спостерігатиметься «вакуум» функції інституції, яка мала її реалізовувати, що призводить до збою функціонування цілої системи, бо за відсутності визначеної функції, яка або доповнює, або є важелем чи протидією іншій, зміниться загальний напрям діяльності цілісної системи або концепція її функціонування.

Встановлено, що предмет відання у призмі діяльності слідчих поділяється на наступні види: загальний – нормативно закріплене коло кримінально-процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження слідчих; адміністративний (відомчий) – коло кримінально-процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження відомчих

правоохоронних органів; територіальний – розподіл загального предмета відання за територіальним, предметним принципами; індивідуальний – суб'єкт кримінального процесу стосовно конкретного кримінального провадження.

Досліджено, що КПК не виділяє спеціальні чи окремі види повноважень для слідчих, які розслідують корупційні злочини, також у КПК відсутнє розподілення повноважень слідчих за видовими ознаками злочину, який вони розслідують. Однак, незважаючи на відсутність у КПК прямої вказівки на кількісні або якісні особливості у реалізації своїх повноважень слідчим, який розслідує корупційні злочини, комплексний аналіз КПК і КК дає змогу виділити певні особливості у повноваженнях слідчих, які розслідують корупційні злочини. Так, наприклад, зважуючи на можливий особливий суб'єктний склад кримінального провадження щодо корупційних злочинів, а саме наявність викривача, якому кримінальним законом гарантуються заходи безпеки, винагорода, отримання інформації про хід розслідування, на слідчого покладаються додаткові обов'язки щодо забезпечення належного процесуального статусу викривача.

Розглянуто обмеження законодавця щодо неможливості звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення або кримінальне правопорушення, пов'язане із корупцією, передбачене профільними статтями КК, вбачається обмеженість слідчого щодо реалізації ним під час розслідування відповідної категорії злочинів, що тягне до неможливості застосувати таку форму закінчення досудового розслідування, як звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Також згідно з положеннями статті 69 КК вбачається неможливим, за умови наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання і істотно знижують ступінь суспільної тяжкості кримінального правопорушення, призначення основного покарання нижче межі, встановленої в санкції Особливої частини КК, у випадку засудження за корупційне кримінальне правопорушення або кримінальне правопорушення,

пов’язане із корупцією, що має наслідком зменшення тактичних прийомів слідчого під час проведення тої категорії слідчих (розшукових) дій, в ході яких він отримує показання від підозрюваної особи.

Указано, що в профільних інструкціях і положеннях, які регламентують порядок опрацювання заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, наявні окремі процедури інтелектуально-вольового дослідження їх змісту і прийняття рішення про можливу передачу їх для реєстрації в ЄРДР чи реєстрації в окремих журналах вхідної кореспонденції. Відповідні дії не узгоджуються з нормами чинного кримінального процесуального законодавства як у строках реєстрації, так і в додаткових процедурах, які обмежують можливість реєстрації в ЄРДР ряд заяв і повідомлень.

Встановлено, що в контексті розслідування корупційних злочинів необхідно звернути увагу на симбіоз в процесуальному статусі детектива: повноважень слідчого і оперативного співробітника. Вказаний симбіоз виключає можливість реалізації повноважень щодо доручення проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам, що є однією з особливостей процесуального статусу окремих слідчих, які розслідують корупційні злочини.

Проведена класифікації видів процесуальної самостійності слідчого. Були виділені: процесуальна самостійність координації слідчого; процесуальна самостійність субординації слідчого. Також, виокремленні два підходи до визначення процесуальної самостійності: нормативний і доктринальний підходи. Доктринальний підхід процесуальної самостійності слідчого, в свою чергу, розподіляється за ознакою юридичної визначеності і ширини меж самостійності: абсолютна процесуальна самостійність; відносна процесуальна самостійність і відносно-абсолютна процесуальна самостійність.

Визначено поняття процесуальної незалежності слідчого – це регламентована законом, процесуальна діяльність слідчого, яка передбачає можливість протидіяти незаконному впливу, тиску або втручанню у законну кримінально-процесуальну діяльність слідчого, який реалізує покладені на

нього повноваження для реалізації функції, яку він виконує, і завдань кримінального провадження або можливість протидії (апеляції) на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях яких вбачається протидія покладеним на слідчого повноваженням щодо реалізації функції, яку він реалізує, і завдань кримінального провадження.

Виділено наступні ознаки процесуальної незалежності слідчого: регламентація процесуальної діяльності виключно законом та принципом верховенства права, що дозволить слідчому реалізовувати своє внутрішнє переконання в рамках діючого законодавства; можливість протидії незаконному впливу, тиску або втручання в діяльність, що заважає реалізовувати покладені повноваження для реалізації покладеної на слідчого функції і виконання завдань кримінального провадження; можливість протидіяти діям, що дискредитують роботу слідчих незалежно від виду, форми власності або організаційно-правової форми суб'єкта дискредитації; можливість апеляції на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях яких вбачається протидія, щодо реалізації слідчим покладених на нього завдань кримінального провадження.

Розглянуті види юридичної відповідальності, які можуть бути застосовані до слідчого, який розслідує корупційні злочини: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова. Кожна з цих видів відповідальності регулюються окремими нормативно-правовими актами, дисциплінарна відповідальність залежно від відомчої належності слідчого додатково регулюється спеціальними нормативно-правовими актами, які встановлюють оціночні підстави відповідальності, що у позитивному контексті відповідальності додатково відіграють роль обов'язкових вимог до діяльності слідчих, в тому числі тих, які розслідують корупційні злочини, підвищують стандарт їх роботи, формують позитивне суспільне відношення, рівень довіри у суспільства і, зважуючи на їх прозорість, дозволяють більш ефективніше провадити функцію розслідування.

Визначено, що кримінально-процесуальна відповідальність – це передбачена нормами кримінального-процесуального законодавства необхідність/обов'язок суб'єктів кримінального провадження дотримуватися вимог процесуального законодавства, у випадку неналежного виконання/порушення яких наступає передбачена кримінально-процесуальним законодавством відповідальність, яка пов'язується із обмеженням кримінально-процесуальних повноважень/прав, можливостей суб'єктів кримінального провадження для її реалізації або накладенням додаткових обов'язків,з метою оперативного усунення умов, які заважають реалізації завдань кримінального провадження і виконання суб'єктами кримінального провадження своїх функцій.

Встановлено, що до кримінально-процесуальних заходів відповідальності слідчого необхідно віднести: скасування незаконних рішень слідчого прокурором або слідчим суддею; у випадку не здійснення відкриття матеріалів кримінального провадження – не допущення відомостей, що містяться в них, як докази; визнання доказів недопустимими, які отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, а також інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини; відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за наявності підстав для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування.

Обґрунтовано, що серед критеріїв стандарту ефективного розслідування корупційних злочинів необхідно виділити наступні: мета розслідування – встановлення фактів у справі та встановлення і покарання винних осіб; безсторонність органу розслідування (що корелюється із гарантією процесуальної незалежності слідчого, який розслідує корупційні злочини – єдиною функціональною спрямованістю); вимоги щодо якісної ознаки розслідування – швидкість, ретельність, відкритість для потерпілої особи або родичів померлої особи; прозорість і захист інтересів як потерпілого, так і його близьких родичів; оперативність; розумна швидкість; вжиття усіх

розумних і доступних заходів для збереження доказів, що стосуються події. Якісними ознаками, що характеризують ефективність досудового розслідування слідчих, які розслідують корупційні злочини, є: загальна економіко-фінансова, спеціальна економіко-фінансова і соціальна, які у своїй сукупності оцінюються керівником органу досудового розслідуванням і прокурором для можливості відсторонення слідчого від розслідування.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, корупція, корупційне правопорушення (злочин), корупційні схеми (поєднання корупційних злочинів), процесуальний статус, слідчий, слідчий, який розслідує корупційні злочини, функція слідчого, компетенція слідчого, слідчі (розшукові) дії, процесуальна самостійність і незалежність слідчого, закриття кримінального провадження, відповідальність слідчого.

SUMMARY

Sydorchuk V.V. Procedural status of an investigator who investigates corruption crimes. –Manuscript.

Dissertation for the PhD in Law (08) degree. - National University "Odesa Law Academy". Odesa, 2022.

The dissertation is the first special comprehensive study of the procedural status of an investigator investigating corruption offenses in the science of criminal procedural law.

The dissertation established that the procedural status of the investigator who investigates corruption crimes is is a characteristic of the investigator regulated by the Criminal Procedure Code regarding the performance of the functions assigned to him by the relevant pre-trial investigation body through the implementation of the powers enshrined in the Criminal Procedure Code, which determine his place in the system of subjects of criminal process for the purpose of carrying out tasks of criminal proceedings in general and in specific criminal proceedings in which he participates.

It was determined that the concept of the procedural status of an investigator who investigates corruption crimes consists of the following elements: criminal-procedural function, which is implemented by the investigator; competence granted to the investigator for the implementation of the assigned functions and tasks of criminal proceedings; connection of the investigator with other subjects of the criminal process, which depends on the powers entrusted to him and is characterized by two components in relation to the investigator: procedural autonomy and procedural independence; responsibility of the investigator, which is provided for by law.

It was substantiated that the criminal-procedural function of the investigator who investigates corruption crimes is the general direction of the investigator's activity, which is outlined by corruption crimes and is realized through the performance of powers entrusted to him, enshrined in both criminal procedural

legislation and departmental legal acts, directed to achieve the results specified in the criminal procedural legislation, taking into account the role played by the investigator in the criminal proceedings, with the simultaneous performance of the established tasks of the criminal proceedings. In criminal proceedings, investigator who investigates corruption crimes performs the function of investigation.

It has been established that areas of criminal-procedural activity that have features of criminal-procedural functions, however, due to the lack of an independent nature of functioning, separate features in the general structure, a sufficient scope of powers, legal nature or procedural nature or due to the presence of a derivation from the criminal-procedural function, the general characteristics of the powers of subject are united by the common concept of criminal-procedural quasi-functions. Investigators who investigate corruption crimes, in addition to the investigative function, also perform several specific areas of criminal procedural activity - quasi-functions, namely: economic, financial, reputational, criminogenic, social.

It was indicated that the essence of the methodology of the criminal-procedural function is the transformation of the existing criminal-procedural function into its reversed form, which leads to the absence of the necessary results of the activity of the corresponding function. As a result, a "vacuum" of the function of institution that was supposed to implement it will be observed, which leads to the failure of the functioning of entire system, because in the absence of a certain function that either complements, or is a lever or counteraction to another, the general direction of the entire system or the concept of its functioning will change.

It has been established that the subject of investigation in the prism of the activities of investigators is divided into the following types: general – a normatively established circle of criminal-procedural relations to which the powers of investigators are extended; administrative (departmental) – a circle of criminal-procedural relations to which the powers of departmental law enforcement bodies are extended; territorial - distribution of the general subject of knowledge

according to territorial, subject principles; individual – a subject of criminal proceedings in relation to specific criminal proceedings.

It has been established that the CPC does not allocate special or separate types of powers for investigators who investigate corruption crimes, and the CPC also lacks the distribution of powers of investigators according to the type of crime they investigate. However, despite the lack of a direct indication of quantitative or qualitative features in the exercise of powers by an investigator investigating corruption crimes in the CPC, a comprehensive analysis of the CPC and CC makes it possible to highlight certain features in the powers of investigators investigating corruption crimes. So, for example, considering the possible special subject composition of criminal proceedings regarding corruption crimes, namely the presence of a whistleblower, who is guaranteed by the criminal law security measures, remuneration, obtaining information about the progress of the investigation, investigator is entrusted with additional duties to ensure the proper procedural status of whistleblower

The legislator's limitation regarding the impossibility of exemption from criminal liability of a person who has committed a corruption criminal offense or a criminal offense related to corruption, provided for by the relevant articles of the Criminal Code, was considered, investigator's limitation regarding his implementation during the investigation of the corresponding category of crimes was established, which leads to the impossibility of applying such form of the end of pre-trial investigation, as an appeal to the court with a request for the release of a person from criminal liability. Also, according to the provisions of Article 69 of the Criminal Code, it is considered impossible, provided there are several circumstances that mitigate the punishment and significantly reduce the degree of social gravity of the criminal offense, to impose the main punishment below the limit established in the sanction of the Special Part of the Criminal Code, in the case of a conviction for a corruption criminal offense or a criminal offense related to corruption, which has the effect of reducing the tactical techniques of the

investigator during the performance of that category of investigative (search) actions, during which he receives a statement from a suspect.

It was indicated that in the specific instructions and regulations, which regulate the procedure for processing statements and reports about criminal offenses, there are separate procedures for intellectual and volitional research of their content and decision-making on the possible transfer of them for registration in the Unified register of pre-trial investigations or registration in separate journals of incoming correspondence. The corresponding actions are not consistent with the norms of the current criminal procedural legislation both in terms of registration and in additional procedures, which limit the possibility of registering several statements and messages in the Unified register of pre-trial investigations.

It has been established that in the context of the investigation of corruption crimes, it is necessary to pay attention to the symbiosis in the procedural status of detective: powers of an investigator and an operational employee. This symbiosis excludes the possibility of exercising the powers to entrust investigative (search) actions and hidden investigative (search) actions to relevant operative units, which is one of the features of the procedural status of individual investigators who investigate corruption crimes.

The classification of types of procedural independence of the investigator has been carried out. The following were highlighted: procedural independence of investigator coordination; procedural independence of the subordination of the investigator. Also, two approaches to determining procedural independence are distinguished: normative and doctrinal approaches. The doctrinal approach to the investigator's procedural independence is divided according to the legal certainty and breadth of independence boundaries: absolute procedural independence; relative procedural independence and relative-absolute procedural independence.

The concept of procedural independence of the investigator was defined - it is the procedural activity of the investigator regulated by law, which provides for the possibility of counteracting illegal influence, pressure or interference in the legal criminal-procedural activity of the investigator who implements the powers

assigned to him to implement the function he performs and the tasks of criminal proceedings or the possibility of counteraction (appeal) to the actions of persons on whom there is procedural dependence and whose actions are seen as counteraction to the powers entrusted to the investigator with regard to the implementation of the function he performs and the tasks of criminal proceedings.

The following signs of procedural independence of the investigator were highlighted: regulation of procedural activity exclusively by the law and the principle of the rule of law, which will allow investigator to realize his inner conviction within the framework of the current legislation; the possibility of counteracting illegal influence, pressure or interference in the activity, which prevents the implementation of the assigned powers for the implementation of the function assigned to investigator and the performance of the tasks of criminal proceedings; the ability to counter actions that discredit the work of investigators, regardless of the type, form of ownership, or organizational and legal form of the subject of discrediting; the possibility of appealing the actions of persons on whom there is procedural dependence and in whose actions opposition can be seen, regarding the implementation of the tasks assigned to him by the investigator in the criminal proceedings.

It was established several types of legal liability that can be applied to an investigator investigating corruption crimes: criminal, administrative, disciplinary, civil. Each of these types of responsibility is regulated by separate legal acts, disciplinary responsibility depending on the departmental affiliation of the investigator is additionally regulated by special legal acts that establish the assessment grounds of responsibility, which in the positive context of responsibility additionally play the role of mandatory requirements for the activity of investigators, in including those who investigate corruption crimes, raise the standard of their work, form a positive public relationship, the level of trust in society and, taking into account their transparency, allow to carry out the function of investigation more effectively.

It was determined that criminal procedural responsibility is the necessity/obligation of the subjects of criminal proceedings to comply with the requirements of procedural legislation provided for by the norms of criminal procedural legislation, in case of improper execution/violation of which, the responsibility provided for by criminal procedural legislation occurs, which is associated with limitation of criminal procedural powers/rights, opportunities of the subjects of criminal proceedings for its implementation or imposition of additional duties, with the aim of prompt elimination of conditions that hinder the implementation of the tasks of criminal proceedings and the performance by the subjects of criminal proceedings of their functions.

It has been established that criminal procedural measures of responsibility of the investigator must include: cancellation of illegal decisions of the investigator by the prosecutor or investigating judge; in case of non-opening of the materials of criminal proceedings - non-admission of the information contained in them as evidence; recognizing inadmissible evidence obtained as a result of a significant violation of human rights and freedoms, as well as other evidence obtained thanks to information obtained as a result of a significant violation of human rights and freedoms; removal of the investigator from conducting the pre-trial investigation by reasoned resolution if there are grounds for his dismissal or in the case of an ineffective pre-trial investigation.

It was substantiated that among the criteria of the standard of effective investigation of corruption crimes, the following should be distinguished: purpose of the investigation is to establish the facts in the case and to identify and punish the guilty persons; impartiality of the investigative body (correlated with the guarantee of procedural independence of the investigator who investigates corruption crimes – the only functional focus); requirements regarding the qualitative characteristics of the investigation – speed, thoroughness, openness to the victim or relatives of the deceased; transparency and protection of the interests of both the victim and his close relatives; efficiency; reasonable speed; taking all reasonable and reasonable steps to preserve evidence relating to the event.

Qualitative indicators characterizing the effectiveness of the pre-trial investigation of investigators investigating corruption crimes are: general economic-financial, special economic-financial and social, which in their totality are evaluated by the head of the pre-trial investigation body and the prosecutor for the possibility of removing the investigator from the investigation.

Keywords: criminal proceedings, pre-trial investigation, corruption, corruption-related offence (crime), corruption schemes (combination of corruption offenses), procedural status, investigator, investigator who investigates corruption crimes, function of an investigator, competence of investigator, investigative (search) actions, procedural autonomy of investigator and procedural independence of investigator, closing of criminal proceedings, responsibility of investigator.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Список публікацій здобувача, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Сидорчук В.В. Поняття та види правового статусу слідчого. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 140-142.
2. Сидорчук В.В. Співвідношення понять процесуальної самостійності і незалежності слідчого. *Електронне наукове фахове видання: Порівняльно-аналітичне право.* 2020. №1. С. 579-582.
3. Сидорчук В.В. Поняття, ознаки та види процесуальної незалежності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя. 2021. № 4. С. 544-547.
4. Сидорчук В.В. Щодо деяких питань підслідності у кримінальному процесі України. *Juris Europensis Scientia.* 2021. №2. С. 100-104.
5. Стоянов М. М., Сидорчук В. В. Процесуальний статус слідчого, його складники. *Політологія. Соціологія. Право*. 2021, 2(50). С. 167-171.
6. Ostrohliad, O., Torbas, O., Zavtur, V., Sydorchuk, V., & Fedoriv, O. (2021). Effectiveness standards for investigation of corruption crimes: Theory and practice. *Amazonia Investiga*,10(44), 295-306.
7. Сидорчук В.В. Характеристика окремих повноважень слідчого, пов'язаних з початком досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11. С.737-740.
8. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна відповідальність: поняття, ознаки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського, серія: юридичні науки*. 2021. № 6. Том 32 (71). С. 107-111;
9. Сидорчук В.В. Диференційований і стадійно-функціональний підхід до розуміння процесуальної самостійності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (v.2). С. 119-124;

10. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів юридичної відповідальності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5 . С. 132-136.

Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

11. Сидорчук В.В. Підслідність корупційних злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12 грудня 2019 року. Ч.2. С. 420-423.

12. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів процесуальної самостійності слідчого. *Правові засади діяльності правоохоронних органів:* збірник наукових статей, тез доповідей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Серія «Сектор безпеки України». Вип. 36. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. С. 87-88.

13. Сидорчук В.В. Підходи до розуміння поняття і видів підслідності у кримінальному процесі. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 21 травня 2021 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 2. С. 349-351.

14. Сидорчук В.В. Єдина функціональна спрямованість правоохоронного органу і слідчого підрозділу у ньому як елемент процесуальної незалежності слідчого. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5–6 листопада 2021 р. – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2021. – Ч. 2. С.111- 114.

15. Сидорчук В.В. Квазіфункції у кримінальному процесі України. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 жовтня 2021

року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 176-179.

16. Сидорчук В.В. Категорія «Ефективне розслідування» у практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 15 листопада 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 49-50.

17. Сидорчук В.В. Окремі питання дисциплінарної відповідальності детективів НАБУ. *Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 17 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.232-233.

18. Сидорчук В.В. Окремі питання кримінально-процесуальної відповідальності слідчого. *Інноваційна парадигма розвитку економіки, обліку, фінансів та права*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.56-57.

19. Сидорчук В.В. Питання щодо наявних підходів до розуміння ефективності досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 114-118.

20. Сидорчук В.В. Особливості повноважень слідчих, які розслідують корупційні злочини. *Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького.

Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 302-306.

21. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна діяльність слідчого, направлена на забезпечення належної процесуальної процедури до підозрюваного і обвинуваченого в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 421-424.

22. Сидорчук В.В. Окремі питання правового статусу інформації мобільного телефону. Матеріали Всеукраїнського круглого столу: *«Трансформація українського суспільства в цифрову еру»* (м. Одеса, 25 березня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 57-62.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 3

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ДОКТРИНАЛЬНО-ЕМПІРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СЛІДЧОГО І ЙОГО БАЗИСНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 15

1.1. Поняття процесуального статусу слідчого, його елементи та суміжні поняття 15

1.2. Функції, які реалізує слідчий у кримінальному провадженні 33

РОЗДІЛ 2. КОМПЕТЕНЦІЯ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 58

2.1. Взаємозв'язок повноважень і компетенції слідчого під час розслідування корупційних злочинів. Підслідність 59

2.2. Повноваження слідчого, який розслідує корупційні злочини 76

РОЗДІЛ 3. МІСЦЕ СЛІДЧОГО СЕРЕД ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 128

3.1. Місце слідчого серед суб'єктів кримінального провадження 128

3.1.1. Процесуальна самостійність слідчого 128

3.1.2. Процесуальна незалежність слідчого 147

3.2. Відповідальність слідчого 164

ВИСНОВКИ 183

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 190

ДОДАТКИ 227

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВАКС – Вищий антикорупційний суд України

ВРУ – Верховна рада України

ВС – Верховний суд

ВСУ – Верховний суд України

ДБР - Державне бюро розслідувань

ЄРДР – Єдиний реєстр досудового розслідування

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

Журнал ЄО – журнал єдиного обліку

ІПНП – інформаційний портал Національної поліції України

ІТС - інформаційно-телекомунікаційна система

КЗпП - Кодексом законів про працю України

КК – Кримінальний кодекс України

ККС ВС – Касаційний кримінальний суд в складі Верховного суду

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУпАП - Кодексу України про адміністративні правопорушення

МВФ – Міжнародний валютний фонд

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство із запобігання корупції

НПУ – Національна поліція України

НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії

ОВС – органи внутрішніх справ

РВП – районний відділок Поліції

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СБУ – Служба безпеки України

п. – пункт

с. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Корупційні прояви, незважаючи на можливий абстрактний характер і відсутність потерпілого, завжди деструктивно впливають не тільки на суспільство і державу загалом, але і на кожного члена суспільства або громадянина держави. Оскільки, окрім прямих або опосередкованих економічних збитків, завдається шкода іміджу/репутації держави, погіршується науковий, фінансовий та соціальний потенціал, що тягне за собою погіршення якості життя конкретної особи. Деструктивно корупційні прояви впливають і на правову систему та її функціонування, оскільки замість сталого функціонування і виконання регулятивної та охоронної функцій для всього суспільства, вона стає інструментом в реалізації особистих цілей і задоволення особистих потреб окремих осіб, що сприяє недовірі до такої правової системи і відчуттю несправедливості у суспільстві або державі.

Значної актуальності у кримінальній юстиції набуває антикорупційна діяльність. Створюються профільні правоохоронні органи, які організаційно-адміністративно відокремлені від інших, зі своїми дещо особливими функціями, з чітко визначеною компетенцією – здійснювати розслідування і кримінальне переслідування осіб, причетних до корупційної діяльності. Незважаючи на особливість діяльності відповідних органів, а також на окремі нормативно-правові акти, які регулюють їх діяльність і визначають їх правовий статус, суттєвих змін до процесуального законодавства щодо відповідних правоохоронних органів або їх працівників, які є суб’єктами кримінального провадження, не вносилося, окрім хіба що розширення переліку правоохоронних органів, у структурі яких функціонують слідчі підрозділи, у ст. 38 КПК.

Однак для оцінки ефективності, результатів діяльності і необхідних змін антикорупційної політики у кримінальній юстиції варто провести комплексне

дослідження відповідної діяльності, в тому числі і в кримінальному процесуальному аспекті. Саме тому важливим є дослідження особливостей процесуального статусу працівників антикорупційних органів кримінальної юстиції, які є суб'єктами кримінального процесу. Первинною ланкою антикорупційних правоохоронних органів є слідчі, які встановлюють, чи мала місце подія корупційного злочину (як найнебезпечнішого кримінального правопорушення), здійснюють необхідну кваліфікацію, встановлюють коло осіб, причетних до його вчинення, наслідки такого злочину тощо. Тому, з огляду на авангардність у наданні кримінальної процесуальної оцінки корупційної діяльності, нами для дослідження був обраний саме цей суб'єкт кримінального провадження.

Проблематика процесуального статусу слідчих, в тому числі тих, які розслідують корупційні злочини, або окремих елементів процесуального статусу слідчого або детектива, досліджувалися у наукових працях таких вчених, як: С.А. Альперт, Ю.П. Аленін, О.М. Бандурка, Т.М. Барабаш, О.В. Баулін, Р.В. Войтюк, І.В. Гловюк, М.С. Городецька, В.О. Гринюк, В.А. Завтур, О.П. Зайцев, І.П. Зіньковський, І.В. Канфуі, Н.С. Карпов, Ю.І. Кицан, О.О. Кіпер, А.М. Куліш, В.П. Кушпіт, О.О. Лисецький, О.І. Литвинчук, Л.М. Лобойко, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, О.І. Марочкін, Д. Г. Мулявка, В.Т. Нор, О.Є. Омельченко, С.С. Охріменко, О.В. Пєтков, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, А.С. Симчук, О.А. Солдатенко, М.М. Стоянов, А.А. Татоян, О.О. Торбас, Л.Д. Удалова, І.І. Цилюрик, М.С. Цуцкірідзе, В.Д. Чабанюк, О.О. Чепурний, Р.М. Шехавцов, А.В. Шило, Д.О. Шумейко, Н.І. Щегель, Р.М. Яковлєв та інші.

Безпосередньо специфіку діяльності детектива та слідчого вивчали наступні науковці: Є.В. Довжич, В.Л., Жидков, О.О. Лисецький та О.О. Кіпер. Проте, питання комплексного дослідження процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини, не провадилися, що разом із відповідними нормативними новелами, а також суспільним запитом на виявлення і надання

юридичної оцінки проявів корупції зумовлюють актуальність обраної теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичної концепції процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини та внесення окремих науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

з'ясувати поняття процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини і підходи до його розуміння, елементи процесуального статусу;

визначити функції, які реалізує слідчий, який розслідує корупційні злочини, і напрями його кримінально-процесуальної діяльності;

охарактеризувати компетенцію і її зв'язок із повноваженнями слідчого, який розслідує корупційні злочини;

визначити особливості предмета відання слідчих, які розслідують корупційні злочини, і його взаємодії з підслідністю;

охарактеризувати повноваження слідчого, який розслідує корупційні злочини та виділити їх специфіку;

проаналізувати взаємодію слідчого, який розслідує корупційні злочини, із іншими суб'єктами кримінального провадження шляхом дослідження його процесуальної самостійності і незалежності;

розкрити поняття і види процесуальної самостійності слідчого, який розслідує корупційні злочини;

визначити поняття, ознаки і гарантії процесуальної незалежності слідчого, який розслідує корупційні злочини;

розкрити особливості юридичної відповідальності слідчого, який розслідує корупційні злочини;

з'ясувати наявність і особливості кримінально-процесуального виду відповідальності у слідчого, який розслідує корупційні злочини;

сформулювати науково- обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК в частині вдосконалення процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають при здійсненні слідчим кримінальної процесуальної діяльності при розслідуванні корупційних злочинів.

Предметом дослідження є процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають сукупність методів, які застосовуються в сучасній правовій науці. З урахуванням особливостей цілей, задач, об'єкта, предмета дисертаційного дослідження для більш повного розкриття змісту його теми використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. За допомогою діалектичного методу було встановлено зміст основних понять та складових процесуального статусу, функцій, повноважень і підслідності слідчого, який розслідує корупційні злочини (п.п. 1.1, 1.2, 2.1) тощо. Метод історизму застосовувався при дослідженні розвитку наявних кримінальних процесуальних функцій (п. 1.2). Формально-юридичний метод використовувався при дослідженні положень Конституції України, норм кримінального процесуального законодавства, судових рішень, рішень ЄСПЛ та узагальнення судової практики (розділи 1, 2, 3). Функціональний метод застосовувався для розкриття спрямованості кримінальної процесуальної

діяльності слідчого, який розслідує корупційні злочини в контексті функціональної направленості інших суб'єктів кримінального провадження (п. 1.2). Метод системно-структурного аналізу допоміг розмежувати поняття «процесуальної самостійності» та «процесуальної незалежності» (п. 3.1). Застосування методу системного аналізу дозволило виявити прогалини та колізії в КПК України та сформулювати практичні рекомендації щодо їх подолання (п.п. 2.1, 2.2, 3.2). Соціологічний метод застосовувався при проведенні анкетування науковців та практичних працівників (п.п. 1.2, 2.2, 3.1, 3.2).

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з теорії держави і права, конституційного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального права, філософії тощо.

Нормативно-правову базу дослідження складають Конституція України, акти кримінального процесуального та кримінального законодавства України, постанови Касаційного кримінального суду Верховного Суду, постанови Верховного Суду України, відомчі акти, які регулюють діяльність Генеральної прокуратури України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України тощо.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати проведеного соціологічного опитування 169 осіб, серед яких наукових працівників (які компетентні в темі процесуального статусу слідчого або слідчого, який розслідує корупційні злочини) – 76 осіб, практичних працівників (прокурори, слідчі, судді, які компетентні в темі процесуального статусу слідчого або слідчого, який розслідує корупційні злочини) – 93 особи. Також в роботі були використані 159 рішень судів за 2013–2022 рр., рішення ЄСПЛ, узагальнення та огляд судової практики Вищого антикорупційного суду.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим після прийняття КПК України 2012 року спеціальним комплексним дослідженням

теоретичних та практичних проблем визначення процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

обґрунтовано наявність кримінальних процесуальних квазіфункцій, що дозволяє якісно виокремлювати слідчих, які розслідують окремі види злочинів між собою;

виділено категорію методейї кримінальної процесуальної функції, яка пов'язана з її зверненою формою, що дозволяє виокремити функцію розслідування, яку реалізовує слідчий;

обґрунтовано наявність окремих видів підслідності, що пов'язані з додатковими особливостями та ознаками кримінальних проваджень: формально-залишкова (формально-негативна), нормативно-визначена, формально-умовна, умовно-персональна, умовно–цензова, віктимологічна, умовно-наслідкова, темпоральна;

виділено окремі види процесуальної самостійності слідчого за наступними підставами: за характером взаємодії слідчого із суб'єктами кримінального процесу (процесуальна самостійність координації і субординації слідчого); за ознакою юридичної визначеності і ширини меж самостійності (нормативний і доктринальний);

обґрунтовано наявність стадійно-функціонального підходу для характеристики процесуальної самостійності слідчого: ініціювання певного виду кримінальної процесуальної діяльності чи процесуального рішення; прийняття легального рішення щодо реалізації певного виду кримінальної процесуальної діяльності; реалізація певного виду кримінальної процесуальної діяльності чи прийняття остаточного процесуального рішення; оцінка можливості використання та подальше використання результатів певного виду кримінальної процесуальної діяльності в доказуванні;

здійснено класифікацію гарантій процесуальної незалежності слідчого, який розслідує корупційні злочини, залежно від їх направленості: соціально-матеріальні, організаційно-адміністративні, процесуально-визначені та гарантії захисту від незаконного впливу;

запропоновано удосконалити положення КПК стосовно тимчасового доступу до речей і документів з іншого закритого кримінального провадження, передбачивши необхідність перевірки законності їх отримання для унеможливлення використання в новому кримінальному провадженні доказів, які були отримані незаконним шляхом або є «плодами отруєного дерева»;

запропоновано доповнити положення КПК щодо застосування спеціальних імітаційних засобів під час контролю за вчиненням злочину, передбачивши можливість прийняття окремого процесуального рішення про їх застосування відносно рішення про проведення контролю за вчиненням злочину;

вдосконалено:

теоретичні уявлення щодо структури процесуального статусу слідчого, до якого входять чотири елементи (функція, повноваження, взаємодія з іншими суб'єктами кримінального процесу і відповідальність);

нормативну регламентацію вирішення можливих спорів, що виникають між слідчими одного або різних правоохоронних органів при визначенні підслідності;

дефініцію «будь-яке джерело» в аспекті підстави початку досудового розслідування шляхом обмеження використання джерел, які прямо заборонені кримінальним процесуальним законодавством, або потребують отримання дозволу для їх використання;

форму фіксації результатів контролю за вчиненням злочину, передбачивши необхідність складання двох окремих протоколів (про хід та про результати відповідної негласної слідчої (розшукової) дії);

критерії оцінки ефективності діяльності слідчого, який розслідує корупційні кримінальні правопорушення, серед яких виділено загальний

економіко-фінансовий, спеціальний економіко-фінансовий і соціальний критерії;

набуло подальшого розвитку:

доктринальне розуміння компетенції через оцінку цививільно-правової (реалізація прав і обов'язків у певній сфері відносин, яка окреслюється певними чинниками/обставинами, не пов'язаними із нормативним обмеженням) та адміністративно-правової (реалізація покладених на орган повноважень, у законодавчо-визначеній сфері відносин) складової;

класифікація предмета відання слідчого, який розслідує корупційні злочини, за колом осіб, повноваження яких розповсюджуються на окремі кримінально-процесуальні відносини: загальний, адміністративний (відомчий), спеціальний, територіальний, індивідуальний (суб'єкт кримінального процесу стосовно конкретного кримінального провадження);

формулювання обов'язку фіксувати нові заяви чи повідомлення про кримінальні правопорушення під час проведення слідчих (розшукових) дій окремим документом;

дослідження щодо видів правового статусу слідчого, серед яких варто виділити організаційно-правовий, процесуально-правовий та гарантійно-правовий статуси;

положення щодо наявності двох підходів до розуміння підслідності кримінальних проваджень: матеріальний, який характеризується через ознаки кримінального провадження, і адміністративний, який характеризується через структурне відношення підслідності до конкретного органу досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – для подальшої розробки проблематики процесуального статусу слідчих, в тому числі тих, які здійснюють розслідування корупційних злочинів;

правотворчій діяльності – для розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочин, а також для удосконалення чинного Кримінального процесуального кодексу України;

правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні норм кримінального процесуального законодавства (Акт впровадження Ради адвокатів Одеської області від «01» липня 2022 р.);

навчальному процесі – при викладанні наступних навчальних дисциплін (навчальних курсів): «Кримінальний процес», «Теорія доказів у кримінальному процесі», «Проведення слідчих (розшукових) дій», «Оперативно-розшукові заходи та засоби», «Теорія та практика розслідування ДТП», «Основи кримінального судочинства», «Основи детективної та оперативно-розшукової діяльності» при підготовці робочих програм, силабусів, підручників, навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін та в науково-дослідній роботі студентів та аспірантів (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від «18» липня 2022 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація становить самостійне дослідження, висновки та пропозиції, викладені у дисертації, становлять особистий здобуток автора.

У статті «Effectiveness standards for investigation of corruption crimes: Theory and practice» автором виокремлені особливості оцінки ефективності досудового розслідування злочинів Національним антикорупційним бюро України. Зокрема, вказані підходи до розуміння ефективності та їх оцінка.

У статті, підготовленій у співавторстві з М.М. Стояновим, автором визначено поняття процесуального статусу слідчого і складових поняття процесуального статусу слідчого.

Апробація результатів дисертації. Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності. Основні результати наукового дослідження оприлюднені на: IV Міжнародній

науково-практичній конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 12 грудня 2019 року); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Правові засади діяльності правоохоронних органів» (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру» (м. Одеса, 21 травня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 5–6 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ» (м. Львів, 8 жовтня 2021 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика» (Полтава, 15 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку» (Полтава, 17 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційна парадигма розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (Полтава, 19 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна «Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи» (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 10 грудня 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини – пріоритет сучасної держави» (м. Одеса, 10 грудня 2021 року); Засіданні Всеукраїнського круглого столу «Трансформація українського суспільства в цифрову еру» (25 березня 2022 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 22 публікаціях, у тому числі 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у журналі «Amazonia Investiga», який індексується у Web of Science, 2 статтях, опублікованих у міжнародному правовому журналі «Visegrad Journal on Human Rights» та 12

тезах доповідей на наукових, науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що включають 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (332 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, із них основний текст – 186 сторінок, 4 додатки – 18 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДОКТРИНАЛЬНО-ЕМПІРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СЛІДЧОГО І ЙОГО БАЗИСНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Поняття процесуального статусу слідчого, його елементи та суміжні поняття

З прийняттям КПК 2012 року процесуальний та правовий статуси багатьох суб'єктів кримінального провадження значно змінилися, додатково з'явилися інші суб'єкти кримінального провадження (слідчий суддя, детектив, дещо пізніше викривач та інші). На що наукова спільнота оперативно відреагувала відповідними дослідженнями з визначенням оновленого процесуального статусу окремих суб'єктів і місцем останніх серед інших суб'єктів кримінального провадження. Характеризуючи суб'єкт кримінального провадження, науковці часто у своїх роботах використовують поняття «процесуальний статус» [18; 105; 182; 211] або «правовий статус» [12; 115; 215]. Однак, описуючи відповідні суб'єкти, автори часто не розкривають дефініцію ні «процесуального статусу», ні «правового статусу» відповідних суб'єктів кримінального провадження. Відсутність нормативного визначення відповідних понять у призмі кримінального процесу і відсутність усталеного доктринального визначення відповідних понять привносить актуальність у їх визначення та виокремлення базисних елементів кожного з них для стандартизації подальших досліджень суб'єктів кримінального провадження.

Як уже зазначалося, у літературі поруч із поняттям процесуального статусу науковці для характеристики суб'єктів кримінального провадження використовують такі поняття, як правовий статус, правове становище [104, с. 22]. Однак не існує сталого підходу до розуміння цих термінів і їх взаємозв'язку, тому для того, щоб розібратися у співвідношенні цих понять із поняттям процесуального статусу, вважаємо за необхідне дослідити відповідні дотичні поняття у межах об'єкта дослідження.

Так, що стосується загальнотеоретичного аспекту правового статусу, то у літературі існує думка про те, що це відповідне поняття зазвичай паралельно вживають із поняттям «правове становище» – і їх вважають тотожними. Так, наприклад, О.Ф. Скакун стверджує, що «це слова – синоніми, які етимологічно збігаються» [204, с. 378].

Однак, серед науковців існує і зовсім протилежна думка про те, що правовий статус і правове становище варто розмежувати. Так, Т.В. Степанова у питанні співвідношення правового статусу і правового положення вказує, що правове становище є значно ширшим поняттям та «наявне в особи в будь-який момент, а правовий чи процесуальний статус – під час вступу у конкретні правовідносини (матеріальні чи процесуальні)» [209; с. 39]. Хоча із змісту понять статус і становище вбачається, що статус є більш статичним, на відміну від становища, яке, в свою чергу, на відміну від статусу, є більш динамічним і, як вважається, має відображати оперативні зміни статусу суб'єкта у конкретній ситуацій. Про що і зазначає О.І. Харитонова, адже, на її думку: «правовий статус асоціюється із стабільним правовим станом суб'єкта, а правове положення змінюється в залежності від правовідносин, в яких він бере участь» [1, с. 71].

У своєму дослідженні О.О. Лисецький, аналізуючи наявні визначення щодо понять правового статусу, доходить наступного висновку: «правовий статус – це юридично унормоване становище суб'єкта у правотворчому та правореалізаційному процесі, структуру якого становлять права, завдання і відповідальність» [104, с. 25]. Отже, бачимо, що автор ототожнює поняття правового статусу і правового становища. А ось що стосується процесуального статусу, то вищезгаданий автор зазначав наступне: «процесуальний статус слідчого визначений нормами кримінального процесуального права» [104, с. 25]. Як бачимо, процесуальний статус слідчого регулюється нормами кримінального процесуального права.

Також не оминула у своєму дослідженні кримінально-процесуальних функцій категорії правового і процесуального статусу суб'єктів кримінального

провадження І.В. Гловюк. Вона зазначала, що категорію «кримінально-процесуальний статус» слід розглядати як спеціальну щодо категорії «правовий статус» [58, с. 50]. Разом з тим, зважуючи на наявність у теорії права і кримінально-процесуальній доктрині різних підходів до визначення змісту правового статусу, нею було запропоновано: «до правового статусу слід включати лише права, свободи, законні інтереси та обов'язки особи. Важливо розуміти, що законний інтерес у кримінальному процесі є самостійним елементом кримінально-процесуального статусу» [58, с. 50].

Розглядаючи категорію «правовий стан» у логіко-гносеологічному та спеціально-юридичному аспекті, український дослідник О.В. Черкасов зазначає: «правовий стан фіксує момент стійкості, стабільності та спокою у зміні, русі, розвитку державно-правових явищ» [323, с.1001]. Н.Я. Якимчук, характеризуючи правове становище суб'єктів, вказує на похідність відповідної категорії від правового статусу, зазначаючи наступне: «правове становище суб'єкта відображає функціональну роль та вказує місце суб'єкта в системі суспільних відносин; формується лише з тих встановлених у праві правових статусів, котрі активізовані щодо конкретного суб'єкта права, а відповідно, є явищем правореалізації» [330, с. 16].

Що ж стосується структури відповідних понять, то Т.В. Степанова вказує, що «поняття правовий статус включає права, обов'язки, та відповідальність. А за рахунок того, що правове положення (становище) є більш широким, об'ємним поняттям, то включає також правосуб'єктність, місце в системі, принципи, гарантії реалізації і захисту прав» [209, с. 37]. Дещо ширшу складову елементів правового статусу пропонує О.О. Бондаренко, виділяючи наступні елементи: «процесуальні права, гарантії процесуальних прав, процесуальні обов'язки й ретроспективну відповідальність за їх невиконання» [19, с. 6]. О.І. Литвинчук до структури процесуального статусу включає все ті ж «права й обов'язки, процесуальні гарантії діяльності та відповідальність за порушення норм закону, однак окремо виділяє і функції» [106, с. 165]. П.М. Рабінович небезпідставно, займаючи окрему позицію, вважає, що «врахування в

правовому статусі, окрім прав та обов'язків, інших юридичних компонентів може призвести лише до ускладнення конструкції» [102, с. 65]. Однак, в даному випадку, якщо правовий статус зводити лише до прав і обов'язків – характеристика відповідного суб'єкта буде не повною і не дозволить детально вивчити особливості правового статусу тих чи інших осіб. Також вважається, що структура правового статусу має складатися з елементів, які б характеризували та пояснювали причини і наслідки наявності відповідних прав та обов'язків у особи та їх вплив на взаємовідносини відповідної особи із іншими суб'єктами відповідної системи діяльності.

А якщо дещо вийти за рамки правового статусу суб'єкта кримінального провадження і за аналогією дослідити поняття правового статусу державного органу, звернувшись до визначення А.М. Куліша, який вказує, що «у літературі суть відповідного поняття зводилася переважно до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків» [102, с. 86], що як вважається, не розкриває у повній мірі зміст поняття «правовий статус». Також варто зазначити, що «правовий статус держави ототожнюють із певною сукупністю повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань» [102, с. 95]. На що О.М. Бандурка справедливо повідомляє, що «відповідне визначення є вузьким, адже не охоплює значної частини питань організації та діяльності державних органів, які визначають їхній правовий стан або статус (ці два поняття часто ототожнюють, розглядають як синоніми)» [10, с. 125]. Отже, з визначень правового статусу державного органу, який надавався А.М. Кулішем, вбачається, що структурно останній складається з компетентності, яку умовно можна назвати повноваженнями або правами і обов'язками, однак відповідні структурні елементи не розкривають особливості організації та взаємодію між собою державних органів, що, зважуючи на вищезазначену умову аналогії, також стосується і суб'єктів кримінального процесу.

Також заслуговує уваги особливість розподілу правового статусу державного органу, запропонованого О.Я. Якимовим. Він вирішив виокремити

елементи категорії умовними блоками, які будуть її складовими частинами, що призвело до формування наступних блоків: «цільовий, тобто призначення та завдання органу (у тому числі його функції); структурно-організаційний, до якого належать питання утворення органу, його структура, штати; компетенцію та відповідальність». Хоча таку структуру було піддано небезпідставній критиці Р.М. Яковлєвим, який вважає «сумнівним виокремлення як самостійного блоку компетенції та відповідальності» [331, с. 31]. Однак, варто уточнити, що термін повноваження дійсно включає в себе права і обов'язки, однак стосується цей термін лише суб'єктів, які створені штучно і, на відміну від фізичних осіб, які мають природні права, наділені відповідними правами і обов'язками обмежено, у передбаченому законом обсязі. Наявна думка і про виділення функціонального блоку, «об'єднавши таким чином функції та повноваження» [104, с. 24]. Звісно, зрозуміло, чому у літературі вважається за необхідне об'єднати функціональну спрямованість та повноваження в єдиний блок складової частини правового статусу, адже саме від функцій залежить обсяг повноважень, якими наділений відповідний орган. Хоча існує і зворотній зв'язок між ними – наявність тих чи інших повноважень, навіть одиничних, дуже часто дає змогу говорити про наявність додаткових функцій, або на практиці у відповідного органа, через наявність закріпленого повноваження, яке виділяється з функціонального напряму інших, свідчить про наявність додаткових функцій, менш об'ємних, ніж головна, однак достатніх для того, щоб науковці їх виділяли, наприклад: кримінологічна функція [6, с. 153] тощо.

Кожна посадова особа, є працівником відповідного органу, наділеним передбаченими законодавством компетенцією і повноваженнями, який, в свою чергу, у тій чи іншій мірі розповсюджує зазначені ознаки на відповідних посадових осіб. Звісно, бувають випадки, коли особі безпосередньо державою делегуються повноваження, однак відповідні особи мають інституційний характер правового регулювання – наприклад, Президент України. Необхідно згадати і про «спеціальні» та «індивідуальні» статуси і зазначити, що вони є похідними від загального і зазвичай відображають певні особливості правової

регламентації останнього або особливості правового статусу суб'єкта кримінального провадження у певних специфічних сферах його діяльності.

Розглянувши наявний у літературі широкий спектр дотичних до категорії процесуального статусу понять, їх взаємозв'язок між собою, а також їх можливі складові, вважаємо за необхідне зосередити свою увагу на безпосередньо категорії процесуального статусу і похідних від неї категорій: правового статусу і правового становища.

Розглядаючи категорію «правовий статус», варто дослідити складові цього поняття окремо. Так, що стосується «правового», то відповідне поняття може вживатися у двох розумінях: вузькому, коли під поняттям правовий вбачається нормативно закріплені у різних джерелах положення, які стосуються відповідного об'єкта, і широкому – коли положення, які характеризують об'єкт, закріплені не тільки у нормативних джерелах, але і правових звичаях і праві, яке розуміється через призму верховенства права, коли у центр правового життя поставлена особа з її невід'ємними природними правами і філософським поняттям справедливості.

Що ж стосується поняття статусу, воно має наступне значення: «статус – правове становище, певний стан чогось» [73, с. 402]. Важливе доповнення, яке дозволить краще зрозуміти це поняття: «етимологічно воно походить із латині й означає правове становище осіб або організацій, установ тощо; становище індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у соціальній системі; встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їхніх прав і обов'язків» [111, с. 565]. Отже, поняття статусу означає становище особи або предмета, в свою чергу, становище характеризується особливістю взаємодії із іншими елементами цієї ж системи (речі або особи), а особливість взаємодії визначається, виходячи із встановлених правил поведінки, традицій, норм. Тому під поняттям статусу можна розуміти в тому числі регламентовану особливість взаємодії об'єкта із оточуючим середовищем, в тому числі з іншими елементами регламентованої системи правовідносин. Так, наприклад, слідчий – це насамперед фізична особа, яка у робочий час перебирає на себе

функції відповідного органу, в якому працює (відповідні функції, регламентовані законодавством), і реалізує їх у кримінально-процесуальному середовищі шляхом взаємодії з іншими елементами (в даному випадку учасниками кримінального провадження, або іншими фізичними, юридичними особами), регламентованої системи правовідносин (кримінальне процесуальне право). Важливими компонентами статусу є взаємодія з іншими елементами (суб'єктами, регламентованість такої взаємодії).

Правовий статус – це регламентовані діючими нормативно-правовими актами функції, права, обов'язки та відповідальність, які формально визначають становище суб'єкта у взаємодії його із іншими суб'єктами правового життя.

Що стосується складових елементів правового статусу, то, враховуючи той факт, що відповідна категорія є узагальнена і має бути шаблонною по відношенню до «спеціальних» правових статусів, вбачається, що доцільніше використати ту особливість побудови елементів, яка була запропонована О.Я. Якимовим – за допомогою блоків, які відображатимуть загальне спрямування складових частин цілісної структури, що дозволить без втрати сенсу блоку використовувати дану структуру для характеристики переважної більшості наявних правових статусів тих чи інших суб'єктів. Так, пропонуємо наступну структуру правового статусу:

- функціональний – цільовий блок, який характеризує загальне спрямування відповідного суб'єкта у наявній системі суспільних відносин. Характеризується такими складовими, як функції, завдання, цілі, які окреслюють сутнісне призначення відповідного суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин;
- правосуб'єктний блок, який характеризує наявні права і обов'язки у особи, або ж у випадку «штучно» створеної особи – передбачені законодавством повноваження і компетенцію, які в тому числі мають зв'язок із органом, в якому працює відповідний суб'єкт. Відповідний блок безпосередньо пов'язаний із попереднім, оскільки повноваження і компетенція, якими

наділяється той чи інший суб'єкт, структурно мають корелюватися із функціями, які виконує відповідна особа чи правоохоронний орган, в якому суб'єкт є службовою особою. Також повноваження, якими наділений відповідний суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин, мають сприяти тому, щоб задачі, які поставлені перед відповідним суб'єктом або кримінальним провадженням, загалом виконувалися або сприяли виконанню;

- комунікативний блок – характеризується взаємодією суб'єкта із іншими суб'єктами відповідної правової системи шляхом особливості можливих координації, субординації і реординації. Зазначені вище компетенція і повноваження застосовуються у правовому житті суспільства, а отже, мають вплив як мінімум на фізичних осіб. Якщо ж розглядати повноваження і компетенцію у кримінальному процесі, то вплив буде здійснюватися і на інших суб'єктів кримінального процесу – саме такий вплив, який є наслідком реалізації повноважень і компетенції і характеризує статус особи у відповідній системі, в нашому випадку – у системі кримінального процесу. Якщо у даному блоці виділити такого суб'єкта, як слідчий, то класичні категорії, які характеризують його статус у рамках комунікативного блоку, – процесуальна самостійність і процесуальна незалежність слідчого. Додатково можливо виділити особливості реалізації внутрішнього переконання слідчого під час реалізації останнім покладених на нього повноважень;

- санкційний блок – характеризується наявною юридичною відповідальністю суб'єкта за порушення чинного законодавства. Посадова особа, якій делегуються відповідні повноваження, має реалізовувати їх у тому об'ємі і порядку, який передбачений чинним законодавством. Будь-які інші об'єми або форми реалізації, які не передбачені, становлять собою порушення чинного законодавства і мають належним чином оцінюватись, і у випадку наявності винної особи, остання несе передбачену відповідальність.

В свою чергу, на нашу думку, зважуючи на наявні у літературі визначення, категорія «правове становище» має наступне визначення – загально регламентована характеристика правового статусу суб'єкта, яка, окрім

загальних елементів правового статусу, додатково характеризується оперативно-тактичними особливостями у взаємовідносинах із іншими суб'єктами відповідної правової системи.

Для розкриття категорії процесуального статусу, окрім уже розглянутого поняття статусу, варто приділити увагу поняттю процесуальний. Так, що стосується поняття процесуальний, то це пов'язано із особливістю регламентації відповідних норм – така регламентація відбувається у межах дії КПК і рамках діяльності кримінально-процесуальних правовідносин. Важливим є те, що слідчий є суб'єктом кримінального провадження, більш того – уповноваженим суб'єктом, отже, його діяльність має відповідати завданням кримінального провадження. Більш того, як уповноважений суб'єкт він має нести відповідальність у разі, якщо його процесуальна діяльність не відповідатиме встановленим вимогам. В тому числі передбачена кримінальна відповідальність за умисну діяльність, яка прямо порушує певні встановлені завдання кримінального провадження, закріплені у ст. 2 КПК. Так, ч. 1 ст. 372 КК України передбачає кримінальну відповідальність за: «притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності слідчим, прокурором чи іншою уповноваженою на те законом особою» [95], що явно корелюється із наступним завданням кримінального провадження: «…щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений…» [98]. В свою чергу, ч. 1 ст. 374 КК України передбачає кримінальну відповідальність за наступне: «недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, вчинене слідчим, дізнавачем, прокурором або суддею» [95], що явно корелюється із наступним завданням кримінального провадження: «…щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [98]. Що свідчить про те, що процесуальна діяльність слідчого пов'язана і регламентується КПК, за порушення якої (діяльності) у КК передбачена кримінальна відповідальність, в тому числі і слідчого. Як уже вказувалось

нами, «процесуальний статус за своїм призначенням визначає положення, місце особи у кримінальному провадженні, в свою чергу, місце особи її положення у кримінальному провадженні формує у підсумку учасника кримінального провадження» [183, с. 142].

Отже, необхідно зазначити, що процесуальний статус – регламентована відповідним процесуальним законодавством характеристика суб'єкта щодо виконання покладених на нього функцій через реалізацію закріплених у профільному законодавстві повноважень, які визначають його місце у відповідній системі суб'єктів процесу, з метою виконання завдань того виду провадження, в якому він бере участь.

Враховуючи вищенаведені думки авторів і власні поняття, вбачається, що співвідношення між поняттями правовий статус, правове становище і процесуальний статус наступне: правовий статус – більш уніфікована категорія, яка характеризує особливості правової регламентації місця відповідного суб'єкта у тій чи іншій системі, в якій функціонує відповідний суб'єкт; в свою чергу, правове становище – характеризує місце окресленого суб'єкта у відповідних правовідносинах, при цьому головним елементом структури правового становища є правовий статус, який характеризує загальні особливості суб'єкта, не враховуючи при цьому оперативні особливості правовідносин, які склалися у відповідного суб'єкта. Тобто вбачається, що правовий статус і правове становище співвідносяться як теоретичне і практичне. Що стосується співвідношення понять правового і процесуального статусів, то, зважуючи на можливу подвійну природу процесуального статусу, як вони співвідносяться, як загальне і спеціальне.

Що ж стосується структури процесуального статусу, то вона є ідентичною до структури правового статусу і складається із функціонального, правосуб'єктного, комунікативного і санаційного блоків.

Додатково варто зауважити, що центральною категорією у правовому/процесуальному статусі є повноваження, якими наділений відповідний суб'єкт кримінального провадження. Так, ступінь їх делегованості

державою; інтрузивності, якщо мова йде про ступінь легально дозволеного порушення відповідним суб'єктом передбачених законами прав, свобод і інтересів осіб; розповсюдження на певну територію, коло осіб, або види правовідносин, що характеризує компетенцію суб'єкта – усі ці ознаки визначають первинну складову правового/процесуального статусу – повноваження, або вище виділений правосуб'єктний блок. Звісно, відповідних ознак замало для того, щоб можна було б виділити статус окремого суб'єкта серед інших існуючих. Тому центральна категорія – повноваження характеризується для більш повної його (суб'єкта) характеристики. Так, характеризуючи повноваження, якими наділений суб'єкт, варто розуміти, для чого він цими повноваженнями був наділений, яку мету законодавець переслідував, надаючи їх йому, які передумови наділення суб'єкта цими повноваженнями, чому саме в такому об'ємі вони були йому надані. Усі ці особливості і відображаються у функціональному блоці, який покликаний виділити основну ідею наданих суб'єкту повноважень і його головну мету, яка перед ним стоїть. Суб'єкт кримінального процесу не є одиночним у системі кримінального процесу – існують і інші суб'єкти, з якими необхідно взаємодіяти. Дана взаємодія відбувається насамперед на підставі закріплених повноважень, які характеризують особливості комунікації і взаємодії, також гарантії, якими наділяється суб'єкт – це у своєму підсумку і формує згаданий вище комунікативний блок правового/процесуального статусу. Звісно, суб'єкт, наділений високо-інтрузивними повноваженнями, в силу різних обставин може відповідні повноваження порушувати, може приймати на себе додаткові, не передбачені діючим законодавством повноваження або не реалізовувати їх у передбачених законом випадках. Тут варто розуміти, що суб'єкти владних повноважень обмежено наділені повноваженнями, об'єм, суть та регламентація яких чітко передбачені і регламентуються законодавством для унеможливлення формування неформального конкурента діючій владі. За порушення встановленого порядку реалізації своїх повноважень суб'єкт має нести юридичну відповідальність для відновлення порушених прав, покарання або

перевиховання винного, превентивності для інших учасників процесу і формування «духу» невідворотності покарання за порушення діючого законодавства. Саме задля контролю за реалізацією суб'єктом покладених на нього повноважень і функціонує виділений санкційний блок правового/процесуального статусу.

З'ясувавши загальнотеоретичні питання, пов'язані із категорією процесуального статусу, вважаємо за необхідне дослідити безпосередні особливості процесуального статусу слідчого. Однак, насамперед необхідно визначитись із особливістю суб'єктного складу досліджуваного питання.

Так, враховуючи зміст ст. 38 КПК, у якій серед органів досудового розслідування, окрім слідчих підрозділів, наявні і підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, які представлені детективами, варто визначитись із тим, чи буде у даній роботі статус детектива НАБУ досліджуватися разом із статусом слідчого, який розслідує корупційні злочини[**].

Так, щодо детектива НАБУ, то згідно з абз. 4 ч. 1 ст. 10 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», останній уповноважений «проводити оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності НАБУ» [167]. Із даного визначення вбачається, по-перше, детектив уповноважений (наділений відповідними повноваженнями) провадити оперативно-розшукову діяльність, що за відповідними повноваженнями прирівнює його до оперативних співробітників; по-друге, детектив уповноважений провадити досудове розслідування, яке провадиться слідчим, а

*З 2018 року у Кримінальному кодексі України з'явилися нові поняття: кримінальне правопорушення і проступок. Так, структурно кримінальне правопорушення зайняло місце злочину, який з 2018 року став одним з його видів. У КПК з огляду на розподіл кримінального правопорушення на проступок і злочин передбачені дві форми досудового розслідування: дізнання (для проступків), досудове слідство (для злочинів), які розслідують дізнавач і слідчий відповідно. З огляду на виключне повноваження слідчого розслідувати злочини нами досліджується слідчий, який розслідує саме злочини. Щодо їх характеристики «корупційні», то Кримінальний кодекс містить дві категорії: корупційне кримінальне правопорушення і кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією – зважуючи на ширший перелік корупційних кримінальних правопорушень у літературі, а також для оперативної економії – відповідні види кримінальних правопорушень у нашій роботі були об'єднані в корупційні, а зважуючи на виключне повноваження слідчого розслідувати злочини – в корупційні злочини (які включають в себе як корупційні злочини, так і злочини, пов'язані з корупцією)

отже, детектив наділений і відповідними слідчому повноваженнями, про що також свідчить вказівка законодавця на наявність окремої підслідності у НАБУ (підслідність, в свою чергу – це спеціальний предмет відання, наявний у слідчого, який реалізовує свої повноваження в рамках визначених кримінальних проваджень).

Отже, детектив виконує як повноваження працівника оперативного підрозділу, так і слідчого, тому можна говорити про двоякість природи його повноважень. Додатково пропонуємо процесуальну фігуру детектива розглядати у широкому сенсі, який включає в себе повноваження слідчого і оперативного працівника; і у вузькому, який залежно від прямої вказівки або контексту включає повноваження або слідчого, або оперативного співробітника, про що свідчить п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК, де до слідчих в тому числі відносять «службову особу Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважену в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень» [98].

Тому, зважуючи на двоякість повноважень детектива, вважаємо за необхідне зазначити, що у нашому дослідженні поняття слідчий буде у себе включати безпосередньо слідчого і детектива у вузькому його розумінні, а саме в частині його повноважень, що відповідають повноваженням слідчого і дають йому змогу провадити досудове розслідування.

Якщо ж у тексті роботи необхідно буде вказати на детектива у широкому його розумінні, як кримінально-процесуального суб’єкта, який уповноважений провадити оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування, – буде вживатися поняття детектив.

Отже, правовий статус слідчого – це регламентовані чинними нормативно-правовими актами функції, права, обов’язки та відповідальність слідчого, які формально визначають його місце як службової особи, і суб’єкта кримінального провадження у взаємодії з іншими суб’єктами правового життя.

Що ж стосується безпосередньо поняття статусу слідчого, то воно не монолітне, у літературі виділяють декілька статусів слідчих, а саме: організаційний і процесуальний статуси слідчого [121]. Так, в організаційному розумінні статус слідчого розглядається як сукупність вимог до слідчого як державного службовця, особливості організаційного статусу слідчого визначаються відповідними профільними законами та підзаконними актами, які регламентують особливості проходження державної служби посадовими особами – слідчими у різних слідчих підрозділах правоохоронних органів. Так, наприклад, загальними вимогами до слідчих правоохоронних органів, у складі яких діють слідчі підрозділи є громадянство України та наявність необхідних ділових і моральних якостей. А ось додаткові вимоги встановлюються з урахуванням специфіки роботи слідчих у відповідних правоохоронних органах, які пов'язані із підслідністю тих чи інших кримінальних проваджень органу, особливостями суб'єктів злочину. Так, від співробітників НПУ та СБУ вимагаються певні фізичні показники. Окрім того, для заняття посад слідчих у провадженнях щодо злочинів певної тяжкості від слідчих, окрім високих професійних якостей, вимагається також стаж роботи на посаді слідчого. Також на слідчого, як на посадову особу державної служби, розповсюджуються заборони, передбачені ст. 25 закону України «Про запобігання корупції» [166].

Також у слідчих виділяється і процесуальний статус, який цілком регулюється положеннями КПК. Так, відповідно до ч. 2 ст. 40 КПК, слідчий уповноважений: «1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК; 2) проводити слідчі дії та негласні слідчі дії у випадках, установлених КПК; 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих дій відповідним оперативним підрозділам; 5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих дій та негласних слідчих дій; 6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру; 7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного

характеру та подавати їх прокурору на затвердження; 8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав; 9) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК» [121].

З огляду на проаналізовані теоретичні доробки авторів, які існують в літературі відносно видів правового статусу слідчого, варто виділити його наступні види: організаційно-правовий, процесуально-правовий (процесуальний) статус слідчого і гарантійно-правовий статус, які є складовими правового статусу слідчого або можуть розглядатися як спеціальні статуси по відношенню до загального.

Так, організаційно-правовий статус регламентує порядок зайняття посади слідчого; вимоги, які ставляться до слідчого як до державного службовця і як до працівника правоохоронного органу під час проходження ним служби; обмеження, які висуваються особам під час заняття посади слідчого. Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 49 регламентує вимоги до кандидатів на службу у поліції, а саме: «на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою відповідно до рівня» [168]. Для посади слідчого, окрім зазначених вимог, є додаткові, пов'язані наявністю фахової освіти, військової підготовки, та інші.

Гарантійно-правовий статус слідчого передбачає закріплені законодавством і практично застосовні гарантії соціально-матеріального забезпечення, механізми оперативного реагування на незаконні впливи як на кримінальне провадження, так і на роботу слідчого, з метою невиконання покладених на нього завдань, та мінімізація таких впливів. Регулюється кримінально-процесуальним законодавством і профільними нормативно-правовими актами. Гарантійно-правовий статус включає в себе наступні елементи: соціально-матеріальне забезпечення (яке має, з однієї сторони,

компенсувати зазвичай ненормований час роботи слідчих і складнощі їхньої роботи, а з іншої – бути достатнім для задоволення ними потреб слідчого); процесуально-правову відповідальність (має бути достатньою для неухильного додержання слідчим закону і гарантувати законність); можливість оскарження рішень керівництва або прокурора, який здійснює процесуальне керівництво (для гарантування об'єктивності), і процесуальну самостійність з незалежністю слідчого.

Гарантійно-правовий статус має забезпечувати комфортні умови роботи слідчих для мотивації останніх попри непрості умови роботи залишатися в слідстві, що збільшуватиме кількість працівників слідства з практичним досвідом роботи, за рахунок чого має збільшитись ефективність їхньої роботи і якість досудового розслідування.

Процесуально-правовий (процесуальний) статус слідчого регламентується кримінально-процесуальним правом і визначає становище слідчого безпосередньо у кримінальному провадженні у його зв'язку із іншими суб'єктами кримінального провадження. Включає в себе наступні елементи: завдання і функції, повноваження (права і обов'язки), компетенцію, особливості взаємовідносин з іншими суб'єктами кримінального процесу і відповідальність, які в загальному забезпечують виконання завдання кримінального провадження у рамках наділеної законодавцем компетенції.

Однак, варто більш детально розглянути процесуальний статус слідчого і визначити складові процесуального статусу слідчого. Так, для визначення обсягу поняття процесуальний статус слідчого варто розглянути поняття процесуальний статус (який уже був розглянутий раніше) і поняття слідчий окремо, визначившись із його змістом.

Важливим у цьому понятті є визначення слідчого як службової особи. Поняття службової особи визначається у примітці 1 до ст. 364 КК: «службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної

влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [95]. Отже, слідчий як службова особа в органі державної влади (орган досудового розслідування) постійно виконує певні функції, покладені на нього державою, або виконує функції за спеціальним повноваженням (наявність внесених відомостей про вчинення суспільно небезпечного діяння з ознаками кримінального правопорушення), яким слідчий наділяється відповідним органом досудового розслідування, у якому працює. У будь-якому випадку слідчий виконує функції відповідного органу досудового розслідування або виконує функції, покладені органом досудового розслідування на нього (відповідно, що ці функції дублюють функції відповідного органу). Варто зауважити, що нами досліджувалася тема процесуального статусу слідчого, де нами виділялося наступне його поняття: «регламентована КПК діяльність слідчого щодо виконання покладених на нього функцій відповідного органу досудового розслідування через реалізацію закріплених у КПК повноважень, які визначають його місце в системі суб'єктів кримінального процесу, задля виконання завдань кримінального провадження» [210, с. 170]. Нами розглядався процесуальний статус через динамічну призму, а саме діяльність, оскільки повноваження або права і обов'язки суб'єкта у кримінальному провадженні, надані йому для взаємодії з іншими суб'єктами, тобто для діяльності. Однак, зараз ми схильні вважати, що категорію діяльності необхідно замінити на категорію характеристики слідчого.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок про те, що процесуальний статус слідчого – регламентована КПК характеристика слідчого щодо виконання покладених на нього функцій відповідного органу досудового

розслідування через реалізацію закріплених у КПК повноважень, які визначають його місце у системі суб'єктів кримінального процесу, з метою виконання завдань кримінального провадження загалом і у конкретному кримінальному провадженні, в якому він бере участь.

Варто виділити складові поняття процесуального статусу слідчого, які є похідними від складових правового статусу слідчого:

– функція (діяльність, обов'язок, призначення [74, с. 138]) і завдання – направленість діяльності слідчого, яка здебільшого в тому числі визначається через орган досудового розслідування, в якому він працює. Завдання кримінального провадження, які у своїй діяльності має дотримуватися і обов'язково реалізувати слідчий;

– компетенція і повноваження, якими наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій (функції) і завдань кримінального провадження, відповідні повноваження закріплені у ч. 2 ст. 40 КПК. Так, компетенція визначає межу розповсюдження повноважень слідчого. Варто виділити два види компетенції слідчого: *загальна* і *спеціальна*. Загальна компетенція слідчого визначається наявністю повноважень слідчого щодо розслідування кримінальних правопорушень, що залежить від підслідності даних кримінальних проваджень відповідному органу досудового розслідування. Загальна компетенція нерозривно пов'язана із правоохоронним органом, в якому працює відповідний слідчий, адже саме від відповідного органу залежить і підслідність кримінальних проваджень слідчому. Спеціальна компетенція слідчого визначається наявністю повноважень слідчого у конкретному кримінальному провадженні, залежно від наявності розпорядження керівника органу досудового розслідування щодо визначення даного слідчого таким, що розслідує конкретне кримінальне провадження. Тобто спеціальна компетенція уповноважує слідчого на реалізацію його повноважень у конкретному кримінальному провадженні і вчиненні останнім усіх необхідних дій для його розслідування;

– зв’язок слідчого з іншими суб’єктами кримінального процесу, який залежить від покладених на нього повноважень і щодо слідчого характеризується двома складовими: процесуальною самостійністю і процесуальною незалежністю [184, с. 581-582];

– відповідальність слідчого[210, с. 171], яка передбачена законом (від дисциплінарної до кримінальної). Пояснюється наявністю у слідчого інтрузивних повноважень – і необхідністю не тільки контролю за ними, а і формування стійкої процедури їх реалізації, яка має базуватися на вимогах, що закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві. А також покаранні за їх порушення і подальшому відновленні порушених прав.

Разом з тим, зважуючи на неоднорідну та складну структуру, а також на загальність і змістовність відповідних понять правового/процесуального статусів, варто зазначити про їх категорійність.

1.2. Функції, які реалізує слідчий у кримінальному провадженні

Як уже зазначалося, до складу категорії процесуального статусу входить основний, базисний елемент, який характеризує загальну спрямованість суб’єкта – функції, які відповідний суб’єкт виконує у кримінальному провадженні і які виділяють його індивідуальність та унікальність серед інших суб’єктів кримінального провадження.

Так, якщо звернутися до етимології слова функція, то відповідний термін латинською означає – «виконання, здійснення або обов’язок, коло діяльності або призначення, роль або діяльність, роль об’єкта в межах системи» [20, с. 1152].

Необхідно дослідити і якісні ознаки поняття «функція». Так, О.М. Лощихін серед відповідних ознак виділяє наступні: «це діяльність, що виконує конкретний суб’єкт, який посідає певне місце в системі певних відносин. По-друге, це самостійний і постійний вид діяльності, те, від чого держава, конкретний державний орган не має права відмовитися, не може не

виконати. По-третє, функції держави реалізуються через систему державних органів, а функції права – через систему права: галузі, інститути, норми, договори, прецеденти та акти застосування права» [107, с. 24]. Так, вбачається, що зазначені ознаки повністю не охоплюють поняття «функції» і потребують певних уточнень. Наприклад, щодо твердження самостійності відповідного виду діяльності необхідно визначитись, про яку йде мова. Адже відповідний вид діяльності пов'язаний із іншими – саме цей зв'язок і формує унікальність відповідної діяльності, звісно, якщо вона не дублюється іншими уповноваженими суб'єктами – тому самостійність є відносною. Однак, маємо розуміти, що саме унікальність відповідної діяльності, її відмежування у рамках певної системи від інших видів, а також наявність відповідального за реалізацію діяльності суб'єкта формує скоріше не ознаку самостійності, а все-таки автономності відповідного виду діяльності. Щодо обов'язковості виконання відповідного виду діяльності і безальтернативності дій, то відповідна ознака дещо контрастує із третьою ознакою, яка зазначає, що функції права реалізуються через систему права – галузі, інститути, норми, договори, прецеденти та акти застосування права, тобто наявна диспозитивність і альтернативність регулювання певних галузей права, інститутів, норм у загальній системі права явно конфліктує і не співвідноситься із зазначеною автором імперативністю і обов'язковістю реалізації відповідного виду діяльності.

Вивчаючи дане питання, варто визначитися із загальним розумінням поняття функції і, відповідно – кримінально-процесуальної функції. Вагомий внесок у дослідження як кримінально-процесуальних функцій, так і в загальному функцій було зроблено І.В. Гловюк у її фундаментальному дисертаційному дослідженні «Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації». Так, нею у відповідному дослідженні для визначення сутності категорії функції було запропоновано чотири концепції її розуміння: «перша, ототожнює відповідну функцію із видом кримінально-процесуальної діяльності. Друга – корелювала напрями або види

діяльності суб'єкта кримінального процесу, обумовлені його роллю, призначенням або метою у кримінальному провадженні, із певними кримінально-процесуальними функціями. Третя – пов'язує кримінально-процесуальну функцію із вираженням у певних напрямах кримінально-процесуальної діяльності, призначенням та тою роллю суб'єкта, яку він виконує у провадженні. Четверта – визначає кримінально-процесуальну функцію як покладений на суб'єкта обов'язок або надане суб'єкту загальне право, спрямовані на виконання завдань та досягнення цілей кримінального процесу» [58, с. 35]. Тобто якщо узагальнити центральні елементи відповідних концепцій, то отримаємо: вид кримінально-процесуальної діяльності; напрям діяльності, обумовлений роллю суб'єкта; спеціальне призначення напряму кримінально-процесуальної діяльності; загальний обов'язок, покладений на суб'єкта – всі ці сутнісні ознаки є формами загального спрямування кримінально-процесуальної діяльності відповідного суб'єкта, яка визначається покладеними на відповідного суб'єкта повноваженнями, з однієї сторони, і концепції функціонування кримінального процесу, яку виділяє, будує, формує або розвиває законодавець – з іншої.

Щодо окремих авторських понять категорії кримінальної процесуальної функції, то у доктрині кримінального процесу наявні наступні визначення. Так, Ю.М. Грошевий зазначав про те, що: «кримінальні процесуальні функції – це виражені у законі основні напрями процесуальної діяльності, що здійснюються з метою реалізації завдань кримінального провадження суб'єктами, уповноваженими на ведення процесу або наділеними правами для активної участі у кримінальному провадженні для захисту своїх прав та законних інтересів» [97]. Дотримується думки щодо співвідношення функції з головним напрямом кримінально-процесуальної діяльності і О.О. Чепурний, зазначаючи: «під функціями кримінального судочинства, як єдиної правової системи, необхідно розуміти не роль або коло обов'язків того чи іншого учасника, а головні напрями кримінально-процесуальної діяльності, в яких проявляється вплив кримінального судочинства на суспільні відносини і які визначаються

його завданнями» [322, с.9]. Тут варто звернути увагу на те, що у напрямах кримінально-процесуальної діяльності має проявлятися вплив не тільки кримінального судочинства, але і досудового розслідування як однієї із центральних стадій кримінального процесу. Однак, наприклад, О.А. Солдатенко, на відміну від О.О. Чепурного, вбачає нерозривний зв'язок між суб'єктом кримінально-процесуальних відносин і кримінально-процесуальною функцією: «кримінально-процесуальна функція – це визначена законом діяльність суб'єкта кримінально-процесуальних відносин, що характеризується його рольовим призначенням, заснована на системі прав і обов'язків цього суб'єкта й цілком залежна від мети та завдань кримінального судочинства» [208, с. 189]. Однак, як вбачається із наведених визначень кримінально-процесуальних функцій, вони мають наступні центральні елементи у своїх визначеннях: діяльність суб'єкта, яка характеризується його рольовим призначенням; основні напрями процесуальної діяльності і головні напрями кримінально-процесуальної діяльності – усі наведені доктринальні поняття кримінальних процесуальних функцій охоплюються чотирма концепціями, запропонованими І.В. Гловюк, що свідчить про подібність понять кримінально-процесуальних функцій, наявних у літературі.

Отже, вважаємо, що функція – загальний напрям діяльності, направлений на досягнення визначеного результату, який зазвичай корелюється із завданнями, що стоять перед відповідним суб'єктом, і реалізується через виконання наявних у суб'єкта прав і обов'язків, або покладення на нього відповідних повноважень.

У свою чергу, кримінально-процесуальна функція – загальний напрям діяльності суб'єкта, направлений на досягнення визначених результатів з одночасним виконанням поставлених кримінальним законодавством завдань, який реалізується через виконання покладених на нього повноважень або прав і обов'язків, закріплених кримінальним законодавством.

Що ж стосується загальних ознак функції, то можна виділити наступні: загальний напрям діяльності суб'єкта кримінального провадження; загальна

мета, що має свій результат, підсумок; процесуальні документи, які сприяють реалізації функції; форма реалізації (методи).

Також варто зазначити, що існує три підходи до визначення кримінально-процесуальної функції:

- *Загальної діяльності.* Загальний напрям кримінально-процесуальної діяльності, який існує в рамках усієї парадигми кримінального процесу і у ньому немає прив'язки до конкретного суб'єкта. Хоча, можливо, основний напрям цієї діяльності і пов'язується з одиночним суб'єктом, який є ключовим суб'єктом кримінального провадження, що реалізує відповідну функції або основну її частину, однак він не є одноособовим бенефіціаром (умовно, в розрізі реалізації виключно ними визначеної функції, назвемо їх бенефіціарними суб'єктами) цілої функції, і його ізольована діяльність не може забезпечити повноцінну реалізацію відповідної функції, тому для повної її реалізації необхідна злагоджена діяльність декількох суб'єктів кримінального провадження;

- *Суб'єктний*. Функція визначається як загальний напрям діяльності суб'єкта кримінального провадження, який притаманний лише йому і жоден інший суб'єкт її (функцію) не реалізовує. При цьому вбачається, що кожному суб'єкту відповідає своя індивідуальна функція. Однак виникає питання, скільки ж функцій тоді існує, якщо у КПК в якості суб'єктів кримінального провадження можна нарахувати більше 20 процесуальних осіб. Необхідно визначитись, що існують суб'єкти, які виконують головні, системоутворюючі функції (наприклад, одну із класичної «тріади» функцій кримінального процесу), реалізація яких і складає суть кримінального процесу. Щодо інших суб'єктів, то вони умовно поділені на дві категорії: ті, які сприяють реалізації відповідної функції бенефіціарному суб'єкту; і ті, які реалізовують покладені кримінальним процесуальним законодавством на них повноваження, що у своїй сукупності не відповідають загальному напряму діяльності існуючих функцій, однак і не відповідають загальноприйнятому уявленню про функцію кримінального процесу, формуючи певну категорію квазіфункцій (зважуючи на

необхідність надання назви відповідній категорії, ми вважаємо за необхідне використати префікс квазі-, який означає «несправжність», «половинність» тої категорії з якою вживається), яким відведена допоміжна роль у функціонуванні системи кримінального процесу;

- *Змішаний*. Співвідношення підходу загальної діяльності і суб'єктного – саме такий підхід і існує у сучасному кримінальному процесі. Так, наприклад, якщо ми будемо розглядати функцію правосуддя, то у неї наявний суб'єкт – суддя, який є незмінним, і ніхто, окрім нього, відповідну функцію не виконує. Однак, якщо розглянути функцію захисту, то стає зрозумілим, що кількість суб'єктів, які її реалізовують, достатньо значна – це і захисник, і обвинувачений, і підозрюваний, і також їх законні представники.

Що ж стосується поняття функції, яку реалізовує слідчий, що розслідує корупційні злочини, то у літературі наявні поняття функції слідчого, однак особливий інтерес викликає спільна риса у цих поняттях процесуальної функції слідчого – ототожнення її з основним напрямом діяльності останнього. Так, М. Городецька зазначає: «кримінально-процесуальна функція слідчого – головний напрямок його діяльності та остаточні наслідки його діяльності, після досягнення яких його діяльність у конкретній кримінальній справі припиняється» [65, с. 63]. О.І. Марочкін дає більш узагальнене визначення функції слідчого, ототожнюючи останні з вираженими у законі основними напрямами його процесуальної діяльності, що здійснюються з метою реалізації завдань кримінального провадження [110, с. 876].

Якщо ж визначитись із поняттям кримінально-процесуальна функція слідчого, то це – загальний напрям діяльності слідчого, який реалізується через виконання покладених на нього повноважень, закріплених як у кримінальному процесуальному законодавстві і у відомчих нормативно-правових актах, направлений на досягнення зазначених у кримінальному процесуальному законодавстві результатів, враховуючи роль, яку виконує у кримінальному провадженні слідчий, з одночасним виконанням закріплених завдань кримінального провадження.

Кримінально-процесуальна функція слідчого, який розслідує корупційні злочини – загальний напрям діяльності слідчого, який окреслюється корупційними злочинами і реалізується через виконання покладених на нього повноважень, закріплених як у кримінальному процесуальному законодавстві, і у відомчих нормативно-правових актах, направлений на досягнення зазначених у кримінальному процесуальному законодавстві результатів, враховуючи роль, яку виконує у кримінальному провадженні слідчий, з одночасним виконанням закріплених завдань кримінального провадження.

Варто розуміти, що функції у слідчого і слідчого, що розслідує корупційні злочини, – подібні, оскільки, співвідносячись як загальне і спеціальне, у кримінально-процесуальному аспекті між ними відсутня різниця, адже задачі, які стоять перед ними, і закріплені повноваження – однакові. Різниця між ними прослідковується у кримінальному праві, оскільки для ряду корупційних злочинів наявні обмеження у «гуманних» інститутах кримінального права, які покликані звільнити особу від кримінальної відповідальності або від відбуття покарання, що призводить до необхідності встановлення різної кількості фактів, і впливає на «ширину» проведеного розслідування.

Так, наприклад, для відповідної категорії осіб наявні обмеження у загальних правилах звільнення від кримінальної відповідальності. Також до них не застосовується звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченої у розділі IX КК. Додатково для осіб, які вчинили корупційні злочини, передбачене виключення із правила про призначення більш м’якого покарання, ніж передбачене законом, передбаченого ч. 1 ст. 69 КК.

Саме ці, та інші закріплені у КК обмеження щодо осіб, які вчинили корупційні злочини, обмежують і слідчих у їх кримінально-процесуальній діяльності. Адже слідчі хоч і не приймають рішення про складання клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, однак у випадку наявності формальних підстав для нього вони дещо обмежені у виборі повноважень для зібрання доказів, необхідних для доказування обставин,

закріплених у загальних вимогах для звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Також наявна різниця і у криміналістичних питаннях розслідування кримінальних правопорушень слідчими. Розслідування корупційних злочинів пов'язане із рядом тактичних прийомів, які дозволяють більш якісніше і повно їх розслідувати. Звісно, суб'єкти корупційних злочинів складають окрему групу злочинців, дослідженням злочинної поведінки яких займається кримінологія, яка наряду із загальною характеристикою осіб злочинців, умов і причин, які спричиняють вчинення корупційних злочинів, надає характеристику окремих способів і методів вчинення відповідної категорії злочинів, що є базисом для криміналістики, і для процесу розслідування слідчим.

Варто розуміти, що криміналістичні і кримінологічні знання, які отримані слідчим, прямо не впливають на процесуальний статус, однак є вирішальними для вибору конкретних кримінально-процесуальних засобів у розслідуванні корупційних злочинів.

Розглянувши загальні питання категорійного апарату функцій, кримінально-процесуальних функцій, вважаємо за необхідне дослідити безпосередні види функцій, які виділяються у літературі, з тим щоб визначитися із безпосередньою функцією, яку реалізує слідчий.

В цілому у доктрині кримінального процесу склалася традиційна точка зору, що завдяки побудові теорії кримінально-процесуальних функцій на основі змагальності кримінального процесу у 50-60-ті роки минулого століття, у кримінальному процесі були наявні три функції: обвинувачення, захисту та вирішення справи [131, с. 5-6].

Варто зазначити про трансформацію типу кримінального провадження від розшукового до змагального або його примату. Оскільки перехід відбувся завдяки еволюційним змінам прав людини і створенню дієвих механізмів по забезпеченню і захисту останніх, у тому числі і у кримінальному процесі. Виокремлення у другій половині XIX століття тріади функцій є не причиною трансформації типу кримінального процесу, а наслідком закріплення

соціальних, правових процесів у суспільстві, які призвели до посилення або навіть, у певному сенсі, формування правових позицій сторони захисту у кримінальному процесі, що, у свою чергу, дозволило виділити відповідну обособлену і самостійну функцію захисту. В свою чергу, сама трансформація кримінального процесу фактично також відбулася за рахунок відповідних змін у суспільстві, хоча виділення класичної тріади функцій, незважаючи на свою похідність від суспільних процесів, посилення інститутів захисту прав і свобод людини, також позитивно впливали на відповідну трансформацію шляхом уніфікації існуючих ідей дотримання прав, свобод людини, у тому числі і у кримінальному процесі. Отже, в тому числі кримінальні процесуальні функції можна вважати формальним вираженням еволюції законодавчої техніки, практичних здобутків, розвитку і закріплення прав людини з подальшим осмисленням діючого масиву кримінальних процесуальних норм.

Цікавим є те, що, незважаючи на класичну на теперішній час у доктрині кримінального процесу тріаду функцій – обвинувачення, захисту і правосуддя, разом з ними є додаткові, в тому числі – розслідування, хоча у Франції ідею про відмежування функцій кримінального переслідування, розслідування та судового розгляду було закладено у Кодекс кримінального слідства 1808 р.

Як уже стало зрозуміло, теорія кримінального процесу у підсумку не обмежилася тріадою основних функцій. З подальшим розвитком кримінальної процесуальної доктрини і законодавства, які ускладнювали кримінальний процес, детально регламентуючи як діяльність відповідних суб’єктів, так і кримінальну процесуальну діяльність. Так, наприклад, «з 60-х років минулого століття значна кількість процесуалістів прийшли до думки, що існуючі три функції недостатні для визначення функціональної структури існуючої на той час кримінально-процесуальної діяльності. І почалося доповнення існуючої системи, спочатку вона була доповнена функцією розслідування, згодом функцією підтримання цивільного позову і захисту від нього, а згодом наявні функціональні особливості було вирішено об’єднати у групу допоміжних функцій» [58, с. 26]. Еволюція і детальне регламентування кримінального

процесу потягли за собою зміни не тільки у норми, які регламентують відповідні категорії або інститути, але також, потягли зміни і до системоутворюючих категорій кримінального процесу та спричинили необхідність переосмислення існуючих його структурних частин і існуючої концепції та напряму кримінального процесу.

Імплементація «нових» кримінально-правових функцій до «класичної» тріади відбувалася двома шляхами: доповнення існуючих трьох функцій новими складовими і виокремлення додаткових функцій на рівні із вже існуючими. Зважуючи на особливість правозастосовного характеру кримінально-процесуальної діяльності слідчого, відповідна діяльність має починатися із всебічного, повного і правильного встановлення фактичних обставин провадження, яка здійснюється насамперед слідчим. Щодо цього твердження у літературі зазначається наступне: «така вимога вступає у певну суперечливість із традиційним розмежуванням основних кримінально-процесуальних функцій» [58, с. 56]. Вчені, пояснюючи функціональну спрямованість слідчого, дійшли висновку, що процесуальна діяльність останнього цілком відповідає стандартам функції – отже, слідчий виконує власну функцію розслідування.

Із набранням чинності КПК 2012 року повноваження суду були розширені, особливо на стадії досудового розслідування, що, у свою чергу, визнається науковцями як судовий контроль, у зв’язку з чим виділяють функцію судового контролю.

Серед системи кримінально-процесуальних функцій виділяють і функцію прокурорського нагляду [5, с. 21]. Вагомість цієї функції надає їй конституційне закріплення, також варто звернути увагу на особливість її реалізації – у формі процесуального керівництва, що під собою розуміє контроль, хоча контроль і нагляд – поняття, які змістовно різняться між собою. Однак, Концепція реформування кримінальної юстиції України від 08 квітня 2008 року зазначила, що процесуальне керівництво прокурора – це елемент кримінального переслідування [92]. В свою чергу, відповідна Концепція

визначає переслідування як «виключну процесуальну функцію прокурора, яка полягає у висуненні від імені держави обвинувачення, направленні кримінальної справи до суду, підтриманні державного обвинувачення в суді» [93].

Також таку процесуальну фігуру, як керівник органу досудового розслідування, у літературі наділяють своєю окремою функцією, її визначають як процесуальне керівництво досудовим слідством [127]. Підстави для виокремлення окремої функції для даного суб'єкта дає аналіз повноважень керівника органу досудового розслідування, який передбачений ст. 39 КПК, загальна направленість значної кількості яких відповідає контрольним повноваженням, лексичне значення контролю полягає у «перевірці, обліку діяльності кого-, чого-небудь, нагляді за кимось, чимось» [207], що цілком корелюється із повноваженнями відповідного суб'єкта.

У літературі виділяють функцію, яка характеризується діяльністю потерпілого, якому кримінальним правопорушенням було завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, і діяльність якого направлена на відновлення інтересів, порушених кримінальним провадженням. У літературі наявні наступні її назви: захист інтересів потерпілим [217, с. 14], захист порушених злочином майнових прав потерпілих осіб [117, с. 22] тощо. Однак, вбачається вдалою наступна позиція: «коли у кримінальному процесуальному законодавстві не збігаються статуси потерпілого та цивільного позивача, тобто коли цивільний позов може пред'явити не лише потерпілий, можна виділити функцію підтримання цивільного позову» [59], але «коли ці статуси збігаються, підтримання цивільного позову не має характеру самостійної кримінально-процесуальної функції, а є формою реалізації функції потерпілого із забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням» [58, с. 64].

Щодо функції слідчого, під час проведення нами опитування включили до переліку питання щодо функції, яку виконує слідчий у кримінальному провадженні. Так, респонденти, які є практиками, здебільшого прокурори

місцевих прокуратур, і слідчими з різних областей України, тобто безпосередньо розуміють особливості функціонування правоохоронних органів і мають безпосередні знання щодо особливостей функціонування кримінального процесу в Україні, серед запропонованих функцій – обвинувачення, захисту, правосуддя і розслідування – вказали на реалізацію слідчим таких функцій: обвинувачення – 13 %, захисту – 1%, розслідування – 87%. Респонденти, які є викладачами освітніх компонентів «Кримінальний процес України», «Досудове розслідування», «Криміналістика» освітньої програми «Право» і мають присуджені наукові ступені доктор філософії (кандидат юридичних наук) і доктор юридичних наук, серед запропонованих функцій – обвинувачення, захисту, правосуддя і розслідування – вказали на реалізацію слідчим таких функцій: обвинувачення – 34,2%, розслідування – 81,6%.

Цікавим є те, що більше 80% респондентів, тобто абсолютна більшість, вважає, що слідчий у кримінальному провадженні виконує функцію розслідування. Також спостерігається різниця у виокремленні функції обвинувачення серед різних груп респондентів. Так, серед практиків цей показник складає 16,6% відповідно, то серед опитаних науково-педагогічних працівників цей показник в два рази більше і складає 34,2%, що пояснюється доктринальною і теоретико-юридичною направленістю їх діяльності, в тому числі щодо аналізу кримінального процесуального закону і надання оцінки його змінам.

Хоча саме значна кількість вчених наприкінці минулого століття, пояснюючи функціональну спрямованість діяльності слідчого до наявної класичної «тріади» функцій, виділили особливу самостійну кримінально-процесуальну функцію – розслідування, проведення попереднього слідства, дізнання, дослідження обставин справи, встановлення, перевірка даних стосовно злочину, їх розслідування [58, с. 56-57]. Існує думка про те, що «завданням функції розслідування є встановлення події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК) та особи, яка його вчинила» [58, с. 57].

В свою чергу, Ю.П. Аленін, характеризуючи функцію розслідування, вказував на те, що функція розслідування кримінальних правопорушень «полягає у вжитті всіх заходів для всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи, виявлення як обвинувальних, так і виправдувальних, а також обтяжуючих і пом'якшуючих вину обставин і з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі» [4, с. 162].

Найбільш актуальним і повним визначенням цієї функції у літературі є наступне поняття: «кримінально-процесуальна функція розслідування – це обумовлений завданнями кримінального провадження напрямок діяльності слідчого, органу досудового розслідування, оперативних підрозділів, службових осіб, уповноважених на вчинення процесуальних дій у порядку глави 41 КПК, спрямований на встановлення події кримінального правопорушення (п. 1 частини першої ст. 91 КПК) в обсязі, достатньому для повідомлення конкретної особи про підозру та особи, яка його вчинила, шляхом всебічного та повного встановлення обставин кримінального правопорушення, що реалізується за допомогою кримінально-процесуальних засобів у формі, регламентованій кримінальним процесуальним законодавством» [58, с. 369].

Хоча з прийняттям КПК 2012 року слідчого було віднесено до сторони обвинувачення, що знайшло своє підтвердження і в літературі [216, с. 175; 69, с. 106]. Так, наприклад, аргументуючи дану позицію, наводиться ряд повноважень слідчого, які можна віднести до функції обвинувачення: складання обвинувального акту, з якого, по суті, і починається момент висунення обвинувачення. Однак, зважуючи на ч. 2 ст. 9 та ч. 5 ст. 223 КПК, у яких зазначений обов'язок слідчого збирати виправдувальні докази, вважається недоречним віднесення слідчого до сторони обвинувачення, що означає його збирання лише обвинувальних доказів.

В цьому контексті варто нагадати, що Концепція реформування кримінальної юстиції України від 08 квітня 2008 року зазначила, що

кримінальне переслідування – «виключна процесуальна функція прокурора» [93]. У зв’язку з чим варто зауважити наступне:

- у слідчого хоч і є можливість для складання підозри, обвинувального акту, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, однак він їх не затверджує, відповідними повноваженнями наділений прокурор;

- в ході реалізації функції розслідування, безумовно, слідчий збирає докази стосовно кримінального правопорушення, які у своїй сукупності можуть свідчити про винність особи у вчинені відповідного кримінального правопорушення. І його повноваження стосовно складання підозри, обвинувального акту, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру дійсно можуть свідчити про його діяльність з кримінального переслідування особи. Однак, зважуючи на завдання кримінального провадження, «…щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [98], стає зрозумілим, що у випадку наявності у слідчого доказів, які у своїй сукупності свідчать про винність особи, для можливості подальшого розслідування відповідній особі необхідно змінити процесуальний статус на підозрюваного, оскільки в інакшому випадку розслідування, яке провадитиме слідчий, не відповідатиме вимогам законності. Це ж стосується і продовження досудового розслідування слідчим, яке завершується однією із п’яти передбачених законодавцем форм. Важливо розуміти, що навіть у випадку завершення розслідування складанням обвинувального акту, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру відповідні форми не свідчитимуть про кримінальне переслідування зі сторони слідчого або про кримінальне переслідування як форму функції розслідування. Адже слідчий, збираючи фактичні дані про вчинене кримінальне правопорушення, у підсумку має надати загальну оцінку події, яка має ознаки кримінального правопорушення, і яку слідчий розслідував. Звертаємо увагу на те, що закриття кримінального провадження слідчим не розцінюється як реалізація функції

захисту. А отже, формальні дії слідчого, в яких вбачають кримінальне переслідування, ініціюються слідчим для можливості подальшого розвитку розслідування або його логічного завершення.

Хоча у літературі наявна значна кількість інших функцій, які реалізовує слідчий у своїй діяльності: кримінологічна [6, с. 153], захист [109, с. 14], координаційна функція [6, с. 167], однак, справедливо зазначається, що вони насправді «не мають ознак функцій через відсутність: самостійного характеру, правового характеру і процесуального характеру» [58, с. 103-104].

Нагадаємо, серед розглянутих кримінально-процесуальних функцій були виділені наступні: функція судового контролю, прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва, що у себе включає також і контроль, і функція відомчого процесуального керівництва за досудовим розслідуванням. Об'єктом цих контрольних функцій, суб'єктами яких є абсолютно різні процесуальні фігури, є процесуальна діяльність слідчого. Зважуючи на наявність трьох функцій контролю за діяльністю слідчого, можна зробити висновок про не просто наявність у нього окремої функції, якщо його діяльність, окрім правової регламентації, ще і контролюється та санкціонується іншими суб'єктами кримінального процесу, це свідчить про її виключну важливість.

Як вбачається, значна кількість наукового співтовариства вказує на виконання слідчим функції обвинувачення, аргументуючи це тим, що серед повноважень слідчого наявні ті, що зобов'язують його складати повідомлення про підозру і обвинувальний акт. Однак, на нашу думку, «діяльність слідчого, із вручення підозри і складання обвинувального акту все-таки направлена за забезпечення належної правової процедури до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчинені кримінального правопорушення, адже у випадку офіційної зміни статусу особи на підозрюваного чи обвинуваченого вона наділяється гарантованими правами, якщо ж офіційно її статус не буде змінений, а правоохоронні органи будуть застосовувати до неї заходи впливу як до підозрюваної чи обвинуваченої особи, вказана особа не може бути

забезпеченою основоположними правами і свободами, в тому числі ефективними засобами свого захисту» [190, с. 424].

Звісно ми притримуємось думки, що слідчий виконує функцію розслідування. В свою чергу, під кримінально-процесуальною функцією розслідування ми вважаємо кримінально-процесуальну діяльність слідчого органу досудового розслідування з дослідження події з ознаками кримінального правопорушення, для встановлення можливої події кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення і інших відомостей, які в повному обсязі будуть відповідати кількісним і якісним вимогам кримінального закону; у передбачених формах, передбаченими засобами з виконанням завдань кримінального провадження.

Що ж стосується категорії слідчих, які розслідують корупційні злочини, то, незважаючи на особливість їх предмета відання, підслідності, кримінально-процесуальна функція, яку вони реалізують у кримінальному провадженні, – розслідування корупційних злочинів.

Виділяючи підходи до розуміння поняття кримінальної процесуальної функції, автором було виділено суб'єктний підхід, суть якого зводилася до ототожнення окремих суб'єктів із системоутворюючими функціями кримінального процесу, реалізація яких і складає його суть. Інших суб'єктів умовно було поділено на дві категорії: ті, які сприяють реалізації відповідної функції бенефіціарному суб'єкту, і ті, які реалізовують покладені кримінальним процесуальним законодавством на них повноваження, що у своїй сукупності не відповідають загальному напряму діяльності існуючих функцій, однак і не відповідають загальноприйнятому уявленню про функцію кримінального процесу, формуючи певну категорію квазіфункцій, яким відведена допоміжна роль у функціонуванні системи кримінального процесу. При цьому бенефіціарні суб'єкти є єдиними носіями належної їм функції, і вони в змозі реалізовувати її навіть без суб'єктів, які сприяють їм у її реалізації. Хоча наявність останніх значно пришвидшить, уніфікує і систематизує процес. У той час суб'єкти, з огляду покладених на них повноважень, які реалізують

квазіфункцію у загальній системі кримінального провадження, незважаючи на свою безумовно важливу роль, не є вирішальними і системоутворюючими в загальному у кримінальному процесі. Тобто, виключаючи їх з нього, суть кримінального процесу, його направленість і концепція побудови не зміняться, а лише дещо спростяться. До таких кримінально-процесуальних квазіфункцій варто віднести виділені в літературі функції: правозабезпечувальна функція [329, с. 13], процесуальна профілактична функція [120, с. 6], запобігання злочинам [327, с. 5] тощо. Щодо наявних функцій – у літературі вони оцінюються скоріше як напрямки діяльності і вказується: «зіставлення запропонованих напрямків діяльності із виділеними ознаками кримінально-процесуальних функцій дозволяє піддати критиці їх такої характеристики» [58, с. 53].

Отже, напрями кримінально-процесуальної діяльності, які під час їх характеристики мають ознаки кримінально-процесуальних функцій, однак через відсутність самостійного характеру функціонування, окремих ознак у загальній структурі, достатнього об’єму повноважень, правового характеру чи процесуального характеру або через наявність похідності або другорядності однієї функції від іншої чи характеризування окремих повноважень суб’єкта, а не усіх разом, можна вважати окремими напрямами кримінально-процесуальної діяльності або кримінально-процесуальними квазіфункціями. Вони не є функціями, однак «певні ознаки функцій у них присутні: так, вони мають нормативне закріплення суб’єктів, які їх виконують; вони є певними напрямами кримінально-процесуальної діяльності і для виконання яких передбачені певні повноваження, – тому об’єднувати їх у загальну категорію напрямів кримінально-процесуальної діяльності не зовсім доречно» [188, с. 178-179].

Тобто кримінально-процесуальна квазіфункція характеризується неповним загальним напрямом діяльності, подібністю або похідністю від системоутворюючих функцій або інтерпретації існуючої функції під кутом погляду іншої галузі права. Головною особливістю квазіфункцій можна

виділити те, що їх відсутність не вплине на загальний напрям кримінально-процесуальної діяльності суб'єкта кримінального провадження.

Що стосується слідчих, то в їх діяльності, окрім кримінально-процесуальної функції розслідування, наявні і ряд квазіфункцій, до яких можна віднести наступні: кримінального переслідування, припинення злочинів та вжиття заходів щодо усунення обставин, які сприяють вчиненню злочину, попередження і запобігання вчинення нових злочинів, правовідновлююча.

Варто наголосити, що функціональна складова процесуального статусу слідчого в загальному є спільною для усіх слідчих, адже на всіх слідчих покладається функція з розслідування кримінальних правопорушень. Однак, зважуючи на те, що в рамках категорії функції є кримінально-процесуальні квазіфункції, варто наголосити на те, що саме вони відображають особливості функціонального спрямування окремих категорій слідчих. Адже, враховуючи специфіку діяльності певної категорії слідчих, а саме слідчих, які розслідують корупційні злочини, що пов'язані із особливим предметом відання, додатково можна виділити наступні напрями їх кримінально-процесуальної діяльності:

- *економічний* – вбачається, що наявність корупції є чинником, який сповільнює економічний розвиток держави. За оцінками представника МВФ, «у будь-якій оцінці по корупції Україна займає позиції гірші, ніж країни Центральної та Східної Європи. У Європі намагаються вирішити це питання, в Україні поки дуже мало чого відбувається на фронті боротьби з корупцією. Наша оцінка показує, що корупція в Україні коштує країні десь 2% економічного зростання щороку. Економічний розвиток країни і поліпшення добробуту населення цілком залежать від вирішення питання корупції» [222]. Що ж стосується конкретного грошового вираження, то згідно із заявою голови консультативної місії Європейського Союзу в Україні Кястутіса Ланчінскаса, яку він зробив на III Міжнародній науково-практичній конференції на тему «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі», за оцінкою МВФ, щороку Україна втрачає від корупції близько $2 млрд.

Діяльність же слідчих з розслідування корупційних злочинів скорочує негативний економічний вплив економіці, який ними завдається;

- *фінансовий* – зважуючи на наявність у санкціях статей корупційних злочинів такого виду покарання, як конфіскація майна, а також на наявність спеціальної конфіскації, вбачається, що їх розслідування має приносити у бюджет значні фінанси. Пропонуємо дослідити звіти про діяльність НАБУ, як найбільш структурованого антикорупційного органу, що займається розслідуванням корупційних злочинів. Так, як вбачається із наявної на офіційному сайті НАБУ інформації про структуру та обсяг бюджетних коштів Національного антикорупційного бюро України, у 2020 році (відповідно, до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX) було виділено 1 038 140,9 тис. грн [215]. Однак, у Звіті Національного антикорупційного бюро України за II півріччя 2020 року вказується, що економічний ефект від діяльності НАБУ і САП оцінюється у 1 930 000 тис. грн [77], що явно більше за витрачені кошти на фінансування відповідного правоохоронного органу, однак у десятки разів менше, ніж загальний обсяг оцінених МВФ корупційних втрат держави. Також варто розуміти, що у структурі відповідного ефекту наявні різні складові. Так, близько 1 008 000 тис. грн було відшкодовано державним підприємствам добровільно та в результаті позовної роботи НАБУ, близько 805 600 тис. грн було попереджено розкрадання, близько 50 990 тис. грн перераховано до державного бюджету і близько 65 540 тис. грн стягнуто застав у дохід держави. Звісно, необхідно розуміти, що правоохоронний орган не може бути комерційною структурою і зводити свою діяльність до отримання прибутку, однак, зважуючи на абсолютне фінансове вираження об'ємів корупції/неправомірної вигоди, стає зрозумілим, що результатом діяльності ефективного правоохоронного органу в тому числі мають бути повернуті у розпорядження держави фінанси, що були отримані злочинним шляхом;

- *репутаційний* – в сучасних процесах глобалізації ідея, люди та фінанси не обмежені у кордонах, і вільно змінюють свою географію залежно від місць,

де їм найбільш комфортно. Корупція вважається одним із чинників, що відштовхують інвестиційно-інноваційні потоки, адже суспільство або країна, які нездатні подолати корупційні прояви, вважаються ненадійними, що має наслідками обмеження кола контактів з відповідними суб'єктами і призводить до відсутності інвестиційно-інноваційних змін у суспільстві або країні. Ефективна боротьба з корупцією, безперечно, показує її наявність, однак, з іншої сторони, і свідчить про її усунення і мінімізацію, що позитивно впливає на імідж як суспільства, так і держави, і матиме наслідком більш тісну міжнародну взаємодію;

- *криміногенний* – розслідуючи корупційні злочини, слідчі відповідних правоохоронних органів не тільки зупиняють уже розпочате кримінальне правопорушення, однак і, застосовуючи відповідно до вимог кримінального процесу кримінально-процесуальні заходи впливу, попереджують скоєння нових кримінальних правопорушень винними особами. Окрім цього, формування у цих високо латентних кримінальних правопорушень своєрідної культури невідворотності покарання сприятиме зниженню злочинної діяльності серед інших осіб;

- *соціальний* – суспільство з наявними у ньому значними корупційними проявами не в змозі стрімко, конкурентно розвиватися. Окрім того, в таких суспільствах наслідком корупції зазвичай виступає стійке відчуття несправедливості у його членів, що негативно впливає на розвиток суспільства або його гальмує. Наявна ідея боротьби з корупційними проявами, приклад такої боротьби, реальні її результати у підсумку сприяють формуванню значного рівня довіри громадян до відповідного правоохоронного органу і загальної консолідації суспільства для усунення масштабності корупційного прояву і його наслідків.

Звісно, вказані вище напрями діяльності насамперед характеризують позитивні наслідки діяльності слідчих, що розслідують корупційні злочини. Треба розуміти, що відповідні наслідки, зважуючи на окремо виділену категорію слідчих і організаційно створений окремий профільний

правоохоронний орган, є не тільки важливими для держави, а і намагаються досягатись за допомогою кримінально-процесуальної діяльності зазначеної категорії слідчих, а, як ми зазначали раніше, однією з ознак функції є мета і результат, які очікуються в результаті її реалізації. Отже, з огляду на охарактеризовані напрями діяльності, які здійснюють слідчі, що розслідують корупційні злочини, реалізуючи кримінально-процесуальну функцію розслідування, а також на формування окремого профільного правоохоронного органу, з метою посилення відповідних напрямів діяльності, вказане нами вище дає змогу нам вважати, що, окрім загальної кримінально-процесуальної функції розслідування, яку реалізовують слідчі, що розслідують корупційні злочини, вони ще виконують ряд властивих саме їм напрямів діяльності – квазіфункцій, а саме: економічна, фінансова, репутаційна, криміногенна, соціальна.

Щодо місця функції, то вона є проміжною ланкою між цілісною системою з визначеним призначенням, для існування якої створюються інституції з визначеними функціями, та окресленою взаємодією останніх між собою і повноваженнями, реалізація яких дозволяє відповідним інституціям реалізовувати покладені на них функції.

Отже, функція виступає у зв’язці триланкової системи: цілісна система – функції інституцій – повноваження інституцій, відповідно, замість інституцій можуть бути органи або відповідні суб’єкти, які реалізовують покладені на них функції. Також варто визначитися із напрямком зв’язку між відповідними ланками: він може бути від цілісної системи до повноважень інституцій, коректуючи відповідні функції або повноваження з урахуванням змін, які відбуваються у системі, можливо, навіть у інших інституціях. Відповідні зміни покликані продовжити існування сталої цілісної системи у рамках того призначення, в якому вона була створена. Може існувати і зворотній зв’язок від повноважень і до цілісної системи, коли для оперативного реагування на тактичні зміни в обстановці дещо модифікуються повноваження відповідної інституції, і у випадку, якщо ці повноваження не відповідають сталій функції, то вона може змінюватися або доповнюватися. У випадку зміни чи доповнення

відповідної функції може змінитися і баланс або призначення існуючої цілісної системи, і для повернення балансу або кореляції призначення цілісної системи відповідна зміна однієї функції може впливати на зміну інших функцій та відповідних повноважень.

Також, окрім триланкової системи взаємодії, може існувати і дволанкова у зв'язці цілісна система – функції інституцій або функції інституцій – повноваження інституцій. Так, описуючи систему взаємодії цілісна система – функції інституцій, варто зазначити, що існуюча цілісна система створюється чи будується у відповідності з певною концепцією або з певним призначенням, у свою чергу, інституції у середині даної системи наділяються функціями, які, доповнюючи одна одну, створюють єдине ціле у розумінні діючої концепції цілісної системи або призначення даної системи – солідарний принцип побудови системи. Або інституції в середині цілісної системи наділяються функціями, які створюють єдине ціле у розумінні діючої концепції цілісної системи або призначення даної цілісної системи не солідарним принципом побудови, а за допомогою принципу важелів і противаг – протиставляючи відповідні інституції одна одній, формуючи баланс між відповідними інституціями. Існує і третій варіант функціонування відповідних інституцій – змішаний, коли у середині цілісної системи інституції наділяються функціями за змішаним принципом, поєднуючи як солідарний принцип, так і принцип важелів і противаг.

Поруч із дволанковою системою взаємодії цілісна система – функції інституцій існує ще й інша дволанкова система взаємодії: функції інституцій – повноваження інституцій. В своїй сукупності наявні в інституції повноваження мають формувати основні направлення або «тематику» діяльності відповідної інституції для оперативного розуміння її призначення, усунення можливих подвійних або конкуруючих компетенцій, формування єдиної цілісної системи без білих плям. Разом з тим наявні функції інституцій мають у повній мірі охоплюватися відповідними повноваженнями для більш повної реалізації сенсу закріплених функцій. Саме забезпечення балансу між відповідністю сукупності

повноважень і функціями, яким вони кореспондують, і є найскладнішим у побудові загальної цілісної системи. Адже у випадку, якщо повноваження у своїй сукупності у повній мірі не будуть відповідати заявленим функціям, відповідні функції не будуть ефективними і у підсумку не будуть виконувати своє призначення чи роль, яку їм відвели у цілісній системі, що негативно або навіть деструктивно відобразиться на всій цілісній системі. Разом з тим якщо повноваження інституції будуть явно виходити за межі функцій відповідної інституції, то це може призвести до наступних наслідків: відбудеться доповнення існуючої функції з розширенням її змісту; відбудеться доповнення існуючої функції з трансформацією останньої у більш якісне утворення; якщо кількість «зайвих» повноважень буде достатньою, сформується нова функція, яка або буде конкурувати із наявними функціями інших інституцій, або доповнить їх, удосконалюючи наявну цілісну систему; відбудеться трансформація існуючої функції у квазіфункцію з подальшим негативним впливом на існуючу цілісну систему; наявність існуючих «зайвих» повноважень призведе до конкуренції компетенцій між різними інституціями; наявність «зайвих» повноважень призведе до неналежного виконання передбачених функцією основних повноважень, адже формування інституції та її можливостей відбувалося з урахуванням запланованих повноважень, а додаткове навантаження матиме наслідком деструктивний вплив на цілісну систему; можливе також неформальне формування нової функції, що матиме наслідком маргіналізацію частини або цілого інституції.

Так, якщо в якості цілісної системи взяти кримінальний процес, то серед інституцій необхідно виділити насамперед суд, який виконує функцію правосуддя і виносить підсумкове рішення у кримінальному провадженні. Також варто виділити «умовного» позивача – прокурора або потерпілого, що ініціює розгляд відповідного провадження у суді, який виступає стороною обвинувачення, яка і виконує відповідну функцію. На противагу йому, враховуючи змагальність сучасного кримінального процесу, має бути і сторона захисту, яка має виконувати функцію захисту і представлена захисником,

підозрюваним, обвинуваченим, виправданим, засудженим та їх законними представниками. При цьому характер взаємодії функцій захисту і обвинувачення – за допомогою важелів і противаг, коли кожна із сторін має повноваження, які свідчать про контроль за діяльністю один одного і також між ними присутня конкуренція за можливість прийняття судом їх версії події кримінального провадження як істини. Однак, зважуючи на таку особливість кримінального процесу, як наявність досудового розслідування, яким займається спеціально створений орган і який хоч і контролюється трьома різними суб'єктами кримінального процесу, однак виконує власні повноваження, то у взаємодії обвинувачення, захист і правосуддя для формування цілісної системи за зазначеним солідарним принципом побудови не вистачає ще інституції, яка б здійснювала формування матеріалів (доказів), за допомогою яких сторони обвинувачення і захисту могли доводити свою позицію суду. Таку інституцію, яка займається розслідуванням і гармонічно вписується в окреслену систему, формують слідчі слідчих підрозділів правоохоронних органів.

У питанні дослідження функції і квазіфункцій варто дослідити наявну у літературі категорію «методейя» – звернена форма наукового метода [116, с. 133]. Суть даної категорії полягає у протиставленні зверненої форми існуючого явища безпосередньо самому явищу, коли замість використання у дослідженні сталого метода – використовується набір інструментів, ззовні подібний до наукового метода, однак структурно і за призначенням є або антинауковим, або деструктивним елементом, що не тільки гальмує процес дослідження, але і руйнує наявні здобутки відповідних досліджень. Враховуючи наявні структурні особливості відповідної категорії, центральним елементом якої є метод, і недоречність змінювати цей центральний елемент з методу на функцію, вважаємо доречним для позначення зверненої форми функції, тобто для позначення не її невиконання, а вчинення суб'єктом дій, які явно протирічять функціям, якими він має керуватися у своїй діяльності, вживати термін методейя функції.

Так, якщо суттю методейї функції є трансформація існуючої функції в її звернену форму, то наслідки відповідної трансформації дещо інші. За відсутності сталого загального напряму діяльності, направленого на досягнення визначеного результату, спостерігатиметься «вакуум» функції відповідної інституції, що у загальному призведе до збою функціонування всієї цілісної системи. Адже за відсутності визначеної функції, яка або доповнює, або є важелем чи протидією іншій, зміниться загальний напрям діяльності цілісної системи або концепція її функціонування, що матиме наслідками або розпад відповідної цілісної системи, або її квазіфункціонування.

У свою чергу, зважуючи на створений «вакуум», останній може бути заповнений діяльністю інших інституцій, які будуть реалізовувати свої функції на звільненому плацдармі; або виконання відповідних функцій, що знаходяться у «вакуумі», можуть перейняти на себе «сірі» або непрофільні інституції, які будуть найбільше потерпати через наявність відповідної прогалини і для покращення власного становища перейматимуть не властиві для них види діяльності, або наявний «вакуум» буде продовжувати існувати, реорганізуючи цілісну систему, змінюючи її.

Причинами, з яких у профільній інституції, у якій створився відповідний «вакуум» функції, можуть бути наступні: організаційно-розпорядчі, які, в свою чергу, можуть включати як відсутність достатньої кількості працівників, які б виконували загальний масив роботи, так і відсутність з тих чи інших причин керівного складу інституції, який санкціонує певні види діяльності, так і недостатня кваліфікація відповідних працівників або інші причини, пов’язані із організаційно-розпорядчими проблемами інституцій; можливою причиною створення «вакууму» є також змінення напряму діяльності інституції, коли передбачені повноваження продовжують реалізовуватися, однак не у руслі тої функції, для виконання яких вони надавалися відповідній інституції; і ще одна причина – формальна діяльність відповідної інституції без наслідків, передбачених для виконання профільної для них функції.

Категорія методейя свідчить про необхідність наявності суб'єкта, який виконуватиме функцію розслідування, що опосередковано обґрунтовує наявність у слідчого функції розслідування. Також в контексті методейї знаходять своє відображення і квазіфункції, які мають реалізовуватися в рамках кримінального провадження. Адже для реалізації окремих напрямів кримінально-процесуальної діяльності, які складають категорію квазіфункцій, або створюються профільні органи з повноваження, які дозволять заповнити «вакуум» (який може бути створений через об'єктивні або суб'єктивні обставини) нереалізації окремих кримінальних процесуальних напрямів, або у наявних суб'єктів кримінального процесу доповнюються повноваження. Що пояснює і наявність спеціалізованих слідчих, які розслідують корупційні злочини.

Отже, зважуючи на досліджені наявні у літературі думки стосовно функції слідчого, а також на дослідження його діяльності в контексті функціонування цілісної системи – кримінального процесу, слідчий і слідчий, який розслідує корупційні злочини, виконує функцію розслідування. Напрями кримінально-процесуальної діяльності, які мають ознаки кримінально-процесуальних функцій, однак через відсутність самостійного характеру функціонування, окремих ознак у загальній структурі, достатнього об'єму повноважень, правового характеру чи процесуального характеру або через наявність похідності від кримінально-процесуальної функції, загальної характеристики повноважень суб'єкта кримінального процесу об'єднуються спільним поняттям кримінально-процесуальні квазіфункції. Слідчі, що розслідують корупційні злочини, окрім функції розслідування, ще виконують ряд властивих саме їм напрямів кримінально-процесуальної діяльності – квазіфункцій, а саме: економічна, фінансова, репутаційна, криміногенна, соціальна.

РОЗДІЛ 2. КОМПЕТЕНЦІЯ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

2.1. Взаємозв'язок повноважень і компетенції слідчого під час розслідування корупційних злочинів. Підслідність

Характеризуючи структуру процесуального статусу, нами був виділений правосуб'єктний блок, який складається із наявних у суб'єкта повноважень. Однак, у літературі поруч із поняттям повноваження зустрічаються і суміжні поняття, які стосуються предмета діяльності і особливостей діяльності суб'єкта кримінального провадження, це такі поняття, як: права і обов'язки, компетенція і предмет відання.

Якщо розглядати повноваження через призму загальної теорії права, то «повноваження як соціальне явище проявляється в сучасних відносинах громадянського суспільства, делегування права здійснення певних прав і обов'язків відбувається не тільки на основі норм позитивного права, але і правил, виражених у звичаях, моралі, нормах об'єднань громадян. Отже, уповноважування як соціальне явище – це передача прав і обов'язків від одного суб'єкта суспільних відносин іншому з метою реалізації їх на користь останнього, окремої соціальної групи або суспільства в цілому» [62]. Також, розглядаючи повноваження, слід нагадати, що вони є продуктом спеціально-дозвільного принципу правового регулювання, суть якого зводиться до формули – дозволено лише те, що прямо передбачено законом, на відміну від загально-дозвільного принципу регулювання – дозволено все, що не заборонено законом, який виражається, в свою чергу, природними правами і обов'язками. Важливим є розуміння, що джерелом влади і повноважень для посадових осіб правоохоронних органів, які виконують функції суб'єктів кримінального провадження, є народ, і що саме проти одиничних представників цього народу, а інколи і проти усього, відповідні повноваження і застосовуються. В тому випадку, якщо система кримінального процесу побудована неправильно, через відсутність розуміння принципів побудови такої системи, невідповідність її побудови заявленим принципам, неналежні реалізацію/функціонування

інституцій даної системи – уся ця владна система із значним набором високоінтрузивних повноважень з елементами примусу починає працювати проти основного/головного суб'єкта, який уповноважив відповідних суб'єктів кримінального процесу, при цьому порушуючи завдання кримінального провадження.

Цілком влучно поняття повноважень розкрите в юридичній енциклопедії: «повноваження – це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, що закріплені за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій» [328, с. 590].

Що ж стосується визначень даного поняття у літературі, то наявне наступне визначення повноважень: «комплекс прав і обов'язків складають державно-владні повноваження» [3, с. 268]. Є. Кулакова вважає, що владні повноваження державного органу «складаються з юридичних прав для здійснення державних функцій та юридичних обов'язків, які покладаються на цей орган державою. Права стають реальною можливістю відносно виконання покладених функцій та збігаються з обов'язками, тобто необхідністю стосовно держави, і зливаються в єдину правову категорію повноважень» [101, с. 12]. Загальноправове визначення дає Голосніченко: «повноваження – це загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому» [62].

На думку Ю.П. Аленіна, «повноваження слідчого визначаються обсягом наданих йому законом прав і обов'язків, його взаємовідносин з судом і прокурором, начальником слідчого відділу, а також з органами дізнання» [99, с. 136]. В свою чергу, М.С. Городецька, визначаючись із поняттям повноважень слідчого, вказує: «повноваження слідчого є засобом впливу на предмет відання

(об’єкт) для здійснення покладеної на нього кримінальної процесуальної функції» [64, с. 133].

Достатньо повно поняття повноваження слідчого було розкрито І.П. Зіньковським: «повноваження слідчого – це система регламентованих кримінальним процесуальним законодавством публічно-владних прав та обов’язків службових осіб органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБ України, уповноважених здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, спрямованих на досягнення завдань досудового розслідування у порядку та з використанням засобів, передбачених КПК» [79, с. 34].

Що ж стосується ознак повноважень, то у літературі була виокремлена така ознака повноважень, як їх правове визначення: «повноваження встановлюються в нормах права як на законодавчому, так і на підзаконному правових рівнях. Цей термін використовується в різних галузях права і тому вважається загальноправовим» [62].

Враховуючи досліджені джерела, слід виокремити наступні ознаки повноважень: нормативна визначеність; делегованість (вторинність) відповідних прав і обов’язків; реалізація їх в рамках певного виду, напряму діяльності, з певною метою; владно-розпорядчий характер; публічність.

Отже, повноваження – це нормативно закріплені, делеговані суб’єктом, в якого вони наявні, іншому суб’єкту, в чітко окресленому об’ємі права і обов’язки владно-розпорядчого характеру для реалізації певного напряму діяльності з загальною окресленою метою або/та досягнення поставлених задач.

Наступним суміжним поняттям із компетенцією є поняття «предмет відання», який в контексті діяльності державних органів можуть називати «об’єкт впливу». Окрім цього, представники кримінальної процесуальної науки іноді оперують термінами «предмет відання», «відання суб’єктів, що провадять кримінальний процес» [106, с. 26].

Під предметом відання слідчого та інших суб'єктів кримінального судочинства можна розуміти суспільні відносини, правові відносини, кримінальну процесуальну діяльність, законність тощо. «Обмеження у визначенні предмета відання одним із вказаних елементів завжди буде дискусійним, знайде своїх прихильників та опонентів та буде залежати від розуміння методологічних основ авторами розробок» [320, с. 275].

Аналіз поняття «предмет відання слідчого» засвідчує, що «він охоплює сферу суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, які розпочинаються внаслідок вчинення кримінального правопорушення, що вимагає від слідчого реалізації процесуальних повноважень з метою виконання завдань кримінального провадження» [104, с. 114].

Предмет відання слідчого – «сфера підслідних йому кримінальних проваджень, у межах яких він є компетентним для здійснення кримінальної процесуальної функції та застосування кримінальних процесуальних повноважень» [320, с. 276].

Якщо ж звернутися до етимологічного значення поняття предмет відання суб'єкта кримінально-процесуальних відносин, то варто розглянути окремо поняття предмет і відання. Так, щодо предмета – то це визначена сукупність кримінально-процесуальних відносин, у свою чергу, відання – це направленість повноважень на визначений обсяг кримінально-процесуальних відносин.

Розподіл предмета відання, на думку М.С. Городецької, – це «класифікація суспільних відносин за певними ознаками злочину, унаслідок якого вони виникли, з метою розподілу праці» [67, с. 90-91]. Цікавим є виділення і зовнішньої структури предмета відання. Так, «зовнішню структуру предмета відання складають: 1) генеральний предмет відання кримінального процесу; 2) функціональний предмет відання; 3) суб'єктний предмет відання» [66, с. 188].

З огляду на вищезазначене варто виділити ознаки предмета відання: нормативне закріплення; наявність конкретного суб'єкта, який «відає» чітко визначеним предметом; наявність у відповідного суб'єкта повноважень;

структурно предмет відання складається з чітко визначених суспільних відносин.

У кримінально-процесуальному розумінні предмет відання – закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві кримінально-процесуальні відносини, на які розповсюджуються повноваження визначеного суб'єкта кримінального процесу. Окрім того, Л.М. Лобойко вказував, що предмет відання суб'єктів кримінального процесу визначається у законодавстві через поняття підслідності, підсудності кримінальних справ [106, с. 26].

Що стосується повноважень, то слідчі усіх правоохоронних органів загально мають однакові повноваження, лише детективи, окрім передбачених повноважень слідчого, – симбіоз повноважень оперативних співробітників і слідчих. Однак, зважуючи на наявність п'яти правоохоронних органів, які здійснюють або слідчі підрозділи яких здійснюють досудове розслідування, та розмежування між ними підслідності, варто розуміти, що різниця між ними полягає у предметі відання. Що стосується причини для такого розмежування, то це – оперативність проведення розслідування; подрібнення інституції розслідування із значними інтрузивними повноваженнями для уникнення їх консолідації; згуртованість суспільних відносин, які складають предмет відання за певними ознаками: суспільна небезпека, подібність правовідносин, необхідність наявності додаткових спеціальних знань, посилена протидія розслідуванню, територіальна згуртованість вказаних правовідносин.

Наслідком різного предмета відання в органах досудового розслідування є наявність різних додаткових або спеціальних вимог для зайняття посади слідчого у тому чи іншому органі – відповідну особливість покликаний дослідити організаційно-правовий статус слідчого. В свою чергу, у правосуб'єктному блоці кримінально-процесуального статусу слідчого якісною особливістю, що виокремлює процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини, є його предмет відання, який складає кримінально-процесуальні відносини щодо розслідування корупційних злочинів.

На нашу думку, предмет відання у призмі діяльності слідчих поділяється на наступні види:

- загальний – нормативно закріплене коло кримінально-процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження слідчих;
- спеціальний – розподіл загального предмета відання за територіальним, предметним або відомчим принципами;
- індивідуальний – повноваження слідчого стосовно конкретного кримінального провадження.

Що стосується компетенції, то у загальнотеоретичному вимірі вказується на те, що «компетенцією органу є ті ж самі повноваження, однак відповідним чином встановлені для виконання конкретному органу» [62]. Відповідно, під предметом відання варто розуміти суспільні відносини, в рамках яких відповідний суб'єкт має право реалізовувати покладені на нього повноваження.

Також у літературі зазначається, що в поняття компетенції входить і юридичне закріплення цілей, завдань та функцій [62]. Видається, що це твердження дещо широко трактує поняття компетенції, оскільки цілі, завдання і функції у своїй сукупності поруч із повноваженнями формують правовий статус, який, в свою чергу, формує компетенцію. Нами вбачається, що нормативно встановлені цілі або публічні функції є необов'язковим елементом, оскільки ключовим складовим елементом компетенції є повноваження, і характеристика повноважень через різні призми формує інші складові компетенції. В свою чергу, коло суспільних відносин, на які повноваження розповсюджуються, формують предмет відання. А повноважень і предмета відання цілком достатньо для виокремлення компетенції відповідного органа чи суб'єкта. У свою чергу, функція є узагальненням повноважень і предмета відання, тому ускладнювати дублюванням одним і тим же елементом структуру компетенції вважається недоцільним.

Також, як і у випадку із повноваженнями, у літературі наявні вказівки на нормативне закріплення компетенції: «компетенція того чи іншого органу поширюється лише на той обсяг діяльності, що визначений законом» [104, с.

114], що є цілком правильно, оскільки компетенція адміністративно-правового характеру має значний вплив на обмеження чи навіть порушення прав, свобод і інтересів осіб, тому необхідно, щоб відповідна компетенція чітко регламентувалася для однозначного розуміння, в яких випадках і в якому об'ємі відповідні посадові особи можуть реалізовувати свою компетенцію, порушуючи права, свободи і інтереси осіб, а коли дії відповідних осіб – є перевищенням їх повноважень/компетенції. Компетенція розглядалася Л. М. Лобойком як «сфера впливу компетентного органу на кримінальні процесуальні відносини. Завдяки встановленню кримінально-процесуальної компетенції своїх органів держава розподіляє сфери їхнього впливу з метою забезпечення ефективного функціонування кримінального процесу» [67, с. 73-74].

Існує думка В.Б. Авер'янова про те, що «компетенція органів виконавчої влади – це юридичне відображення покладених на них функцій у спеціальних нормативно-правових актах шляхом закріплення цілей, завдань і необхідного для їх реалізації комплексу прав і обов'язків» [3, с. 265]. Тому «компетенція органів виконавчої влади є явищем значно ширшим, ніж їх повноваження, адже воно включає не тільки права і обов'язки цих органів, але і предмет відання» [62].

Хоча і є твердження, що «повноваження разом із компетенцією органів складають правовий статус органу влади» [61, с. 178], однак категорія правового статусу значно ширша за компетенцію. Повноваження є складовою поняття компетенція в публічному праві, однак роль повноваження не є суто забезпечувальною, «як і поняття компетенція, поняття повноваження має самостійну вагу в системі понятєвого апарату права і держави, воно є також базовим, ключовим поняттям» [62].

Ознаки компетенції, які можна виділити з огляду на вищедосліджені позиції вчених: нормативна закріпленість; складна структура, яка включає права і обов'язки, які можуть бути представлені повноваженнями, і сферу застосування цих прав і обов'язків/повноважень, яка встановлюється законом,

або обсягом належної інформації. Структурними елементами компетенції є права і обов'язки (повноваження), сфера дії компетенції або її предмет відання.

Компетенція може розглядатися у двох аспектах:

- цивільно-правовий (з точки зору загально-дозвільного принципу) – реалізація прав і обов'язків у певній сфері відносин, яка окреслюється певними чинниками/обставинами, не пов'язаними із нормативним обмеженням;
- адміністративно-правовий (через спеціально-дозвільний принцип) – реалізація покладених на орган повноважень у законодавчо визначеній сфері відносин.

Отже, компетенція у кримінально-процесуальному сенсі – закріплене у кримінальному процесуальному законодавстві коло правовідносин, на які розповсюджуються повноваження суб'єкта кримінального процесу *або* закріплений у кримінальному процесуальному законодавстві предмет відання, на який розповсюджуються повноваження конкретного суб'єкта кримінального процесу.

Ми визначились, що предмет відання у слідчого співпадає із підслідністю, яка по відношенню до предмета відання виступає як спеціальне по відношенню до загального. Що стосується розуміння поняття підслідність у кримінальному процесі, то воно дещо відрізняється від тих дефініцій, які характеризують предмет відання, тому у понятті, виді підслідності її співвідношенні із предметом відання варто розібратися.

Так, у літературі поняття підслідності зазвичай розглядають у двох аспектах: як кримінально-процесуальну категорію, що визначає дотримання загальних умов розслідування, і як кримінально-процесуальний інститут. Так, Ю.І. Кицан пропонує розглядати підслідність як «правовий інститут, правові норми котрого визначають також й умови, підстави і порядок передачі кримінальних проваджень від одного органу іншому, процесуальний порядок вирішення спорів про підслідність, правові наслідки порушення правил підслідності» [85, с. 293].

У своєму визначенні поняття підслідності В.В. Вапнярчук вказав на взаємозв'язок підслідності і предмета відання: «сукупність установлених законом ознак кримінальної справи, відповідно до яких вона належить до відання певного органу досудового розслідування» [96, с. 254].

Ю.І. Кицан дав таке визначення поняття підслідності: «складова частина компетенції органів досудового розслідування, яка полягає у праві і обов'язку розслідувати певну категорію кримінальних справ» [86]. Важливим є те, що автор зазначає про підслідність як складову частину саме компетенції, яка згідно з вказаною характеристикою має ототожнюватися із предметом відання слідчого. Для аргументації тезису стосовно ототожнення підслідності як складової частини компетенції автор наводить позицію Н.А. Власової, О.Б. Соловйова і М.А. Токарєвої, що «підслідність не можна зводити до компетенції та підвідомчості, оскільки останні є більш широкими категоріями. Також не можна визначати підслідність як повноваження органів дізнання та слідства.

Зважуючи на те, що саме орган досудового слідства чи дізнання є державною інституцією, яка є носієм відповідної компетенції щодо розслідування, яка передається слідчому як тільки він приступає до виконання своїх обов'язків, можна зробити висновок, що носієм як повноважень, так і підслідності є відповідний правоохоронний орган досудового слідства чи дізнання, або його слідчий підрозділ, а слідчому або делегується компетенція, як службовій особі відповідного органу, або він отримує компетенцію після того як отримає статус слідчого, а це відбувається лише після набуття статусу службової особи відповідного органу досудового розслідування.

Враховуючи наявні поняття у доктрині кримінального процесу, можна зазначити про існування двох підходів до поняття підслідності, в залежності від того, яка ознака підслідності авторами вважається домінуючою: структурне відношення підслідності до компетенції органу досудового розслідування чи ознаки кримінального провадження. Один визначає підслідність як властивість кримінальних проваджень, ототожнюючи поняття підслідності з ознаками

кримінального провадження, які в сукупності є вирішальними для визначення органу досудового розслідування. Тобто підслідність залежатиме від матеріалів кримінального провадження, тому умовно можна назвати цей підхід «*матеріальним*». Інший підхід виходить із компетенції наявних органів досудового розслідування, які є ключовою ознакою поняття підслідності, ототожнюючи підслідність із шириною наявних повноважень (предметом відання) у відповідних органів. Адже вони (органи) реалізують свої повноваження, і для них сама підслідність є складовою частиною їхньої компетенції, а ознаки кримінального провадження є похідними, незважаючи на те що вони лягли в основу розподілення компетенції між відповідними органами досудового розслідування. Зважаючи на те, що у центр ставиться компетенція органу досудового розслідування, невід'ємною частиною якого є предмет відання у формі підслідності, умовно даний підхід доцільно було б назвати «*адміністративним*». Також варто звернути увагу на той факт, що «динамічний розвиток як кримінального процесу, так і на збільшення кількості правоохоронних органів – варто констатувати про значне ускладнення законодавцем нормативної конструкції, щодо визначення ознак кримінального провадження для визначення підслідності» [197, с. 351].

Що ж стосується видів підслідності, якщо звернутися до доктрини, то М.А. Погорецький і В.О. Гринюк вказують на наступні види підслідності: «предметна (родова); територіальна; персональна; за зв'язком проваджень; альтернативна» [128, с. 62].

На нашу думку, залежно від підходів до розуміння підслідності можуть виділятися її різні види. Так, якщо розглядати підслідність через головну ознаку – компетенцію відповідних правоохоронних органів, коли основною ознакою, для якої необхідно виділити критерії для поділу, буде компетенція, то з наявних у доктрині видів підслідності жоден їй не відповідатиме, хоча територіальна має з ними певну схожість. Тому доречно було б запропонувати такі види підслідності, у випадку розгляду підслідності через призму компетенції: *відомча* – залежно від виду органу досудового розслідування, який

розслідуватиме відповідне провадження; *інстанційно-територіальна* – залежно від органу в межах одного відомства, який найбільш територіально наближений до місця вчиненого злочину, з урахуванням наявності у ньому підрозділів, необхідних для провадження досудового розслідування.

Однак якщо розглядати підслідність через призму властивості кримінальних проваджень, то відповідні ознаки кримінальних проваджень, які є вирішальними для визначення органу досудового розслідування, який буде реалізовувати покладені на нього повноваження у конкретному кримінальному провадженні, мають бути покладені в основу класифікації видів підслідності. А отже, саме ці ознаки й виступатимуть видами підслідності у даному випадку. Для визначення відповідних ознак кримінальних проваджень варто детальніше ознайомитися зі ст. 216 (Підслідність) КПК, адже саме у ній перелічені кваліфіковані кримінальні правопорушення (статті КК) та/або їх характерні ознаки, які розслідуються відповідними органами досудового розслідування. Так, згідно з ч. 1 ст. 216 КПК України «слідчі органів Національної поліції (далі – НП) здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, окрім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування» [98]. Цікаво, які ж саме ознаки кримінальних правопорушень формують підслідність слідчих органів НП. Варто зазначити, що всі кримінальні правопорушення або їх ознаки, які передбачені у ст. 216, за винятком ч. 1 ст. 216 КПК, а скоріше їх відсутність або відсутність у комбінації одна з одною, і формують підслідність слідчих органів НП. Тому, підсумовуючи, можна назвати ознаку кримінальних проваджень, яка відносить останні до підслідності слідчих підрозділів вищезгаданого правоохоронного органу, – *формально-залишкова* або *формально-негативна,* тобто для її визначення необхідно перевірити відсутність окремих ознак кримінального провадження або кваліфікації кримінального провадження у кримінальному процесуальному законі.

Так, що стосується слідчих органів безпеки, то у ч. 2 ст. 216 КПК перелічено кримінальні правопорушення, передбачені статтями КК, щодо яких

вони здійснюють досудове розслідування. Якщо ретельно проаналізувати відповідні статті, то у підсумку можна виділити декілька груп статей, об'єднаних спільним родовим, видовим об'єктом. Так, до неї варто віднести статті, в яких є спільний родовий, видовий об'єкт – суспільні відносини, які охороняють основу національної безпеки (структурно повністю входять до складу І розділу Особливої частини КК). Саме вона (група статей) якісно виділяється й є логічно обґрунтованою серед переліку інших складів злочинів для визначення *предметної* підслідності, яка виділяється у доктрині кримінального процесу. Що ж стосується інших статей, які не входять до вказаної групи, однак є підслідними органам безпеки, то кожна з них має власний родовий, видовий об'єкт і відноситься до окремих розділів Особливої частини КК. Наприклад, суспільні відносини, пов'язані із законністю переміщення через митний кордон України відповідних предметів, або суспільні відносини, що пов'язані із захистом особи, суспільства, держави від терористичних актів тощо. Така строкатість видових, родових об'єктів, своєю чергою, ускладнює виділення конкретного поняття предметної підслідності в органів безпеки, тому ознакою кримінальних проваджень, яка визначає підслідність органів безпеки, варто виділити *нормативно-визначену,* тобто перелік кримінальних проваджень постатейно закріплений у кримінальному законі. Водночас обов'язок відповідного органу розслідувати низку кримінальних правопорушень, передбачених статтями 364, 365, 366, 367, 425, 426 КК, якщо характерною ознакою цих правопорушень є вчинення їх особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, відповідає передбаченому у літературі виду підслідності – *за зв'язком проваджень*.

Що ж стосується підрозділів детективів органів Бюро економічної безпеки України, то законодавець констатував їх підслідність аналогічно органам безпеки. Однак *нормативно-визначена* ознака представлена меншою кількістю кримінальних правопорушень, які знаходяться у VII розділі

Особливої частини КК (Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності), і тут можна було б згадати про предметну підслідність. Однак підслідні підрозділам детективів органів Бюро економічної безпеки України кримінальні правопорушення є лише частиною тих правопорушень, які у своїй сукупності об'єднані спільним родовим, видовим об'єктом – суспільні відносини, покликані забезпечити правовий господарський порядок в Україні. Якимось особливим об'єктом, який виділяв їх від зазначеного загального об'єкта вказаного розділу, зазначені правопорушення не об'єднані, отже, предметна підслідність у даному разі також є недоречною. Хіба що можна казати про предметну підслідність у вузькому її розумінні, для того щоб в декількох правоохоронних органах не було предметної підслідності стосовно кримінальних правопорушень із спільним родовим об'єктом.

Значно більше ознак кримінальних проваджень, підслідних ДБР, виділяє законодавець. Насамперед варто виділити ознаку, яка є аналогічною персональному виду підслідності, – *персональну*, яка визначає підслідність залежно від займаної посади суб'єктом кримінального правопорушення. Цікавим є п. 3 ч. 4 ст. 216 КПК України, в якому закріплено, що ДБР провадить розслідування військових кримінальних правопорушень (окрім ст. 422 КК), бо саме у цьому пункті у найбільшій мірі серед інших органів і реалізується *предметна* підслідність.

Що ж стосується Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ), то найперше варто зазначити, що у ст. 216 КПК чітко визначено кримінальні правопорушення, які є підслідні детективам НАБУ, однак, на відміну від попередньої *формально-визначеної* ознаки, тут законодавець, окрім зазначення відповідних статей КК України, визначає й обов'язкові альтернативні умови-ознаки, яким має відповідати правопорушення, щоб детективи могли їх розслідувати. Тому пропонуємо загальну ознаку для визначення підслідності детективів НАБУ найменувати як *формально-умовну*. А що стосується умов-ознак, то насамперед варто виділити *умовно-персональну*, що визначає посади, які має займати суб'єкт кримінального правопорушення.

Однак, на відміну від ДБР, перелік посад, які має займати суб'єкт злочину, значно ширший. Друга умова-ознака, яка має бути притаманна кримінальному правопорушенню для підслідності детективам НАБУ, – розмір предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди, що можна визначити як *умовно-цензову*. І ще одна умова-ознака кримінального провадження, яка дає можливість віднести відповідне кримінальне провадження до підслідності детективів НАБУ, – особлива особа, щодо якої було вчинене кримінальне правопорушення, що можна визначити як *умовно-віктимологічну* ознаку. Окремо варто виділити *умовно-наслідкову* ознаку, яка характеризується можливістю прокурором, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами НАБУ, постановою віднести кримінальне провадження у кримінальних правопорушеннях, які передбачені в якості формально-умовної ознаки, до підслідності детективів НАБУ, якщо відповідним кримінальним правопорушенням було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам.

Розглядаючи підслідність наявних органів досудового розслідування, треба розглянути й ті, які існували в Україні. Варто згадати про слідчі органи прокуратури, які згідно з п. 1 Розділу XI (Перехідні положення) КПК до набрання чинності положень ч. 4 ст. 216 КПК (визначення підслідності слідчих ДБР), користувалися їхніми повноваженнями про що і зазначалось в літературі [129, с. 221], що узагальнено можна назвати *темпоральною* ознакою діяльності слідчих органів прокуратури.

Варто зазначити, що у доктрині кримінального процесу наявні два підходи до розуміння поняття підслідності. Перший визначає підслідність як властивість кримінальних проваджень, ототожнюючи поняття підслідності з ознаками кримінального провадження, який умовно можна назвати «матеріальним». Другий підхід виходить із наявних органів досудового розслідування, які є ключовою ознакою поняття підслідності, ототожнюючи підслідність із шириною наявних повноважень (компетенцією) у відповідних органів, тому умовно даний підхід доцільно було б назвати

«адміністративним». Зважуючи на інституціональний характер підслідності і її повні співвідношення із предметом відання як складової частини компетенції, нами вважається, що підхід до визначення підслідності через ознаку повноважень вбачається більш правильним.

У попередніх дослідженнях ми доходили висновку про те, що підслідність – «виняткова компетенція органу досудового розслідування провадити досудове розслідування за визначеними у законі ознаками кримінального провадження» [202, с. 103], однак, зважуючи на більш комплексне і повне дослідження питання підслідності, наша думка стосовно змісту поняття підслідності дещо змінилася. Так, у нашому розумінні поняття підслідності можна розглядати у двох аспектах: в широкому, який визначає підслідність як кримінально-процесуальні правовідносини (оскільки підслідність є спеціальною формою предмета відання, який в свою чергу визначає коло правовідносин на які розповсюджуються повноваження), які починаються із внесенням відомостей у ЄРДР і закінчуються з закриттям кримінального провадження, зверненням до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, обвинувального акту, клопотання про застосування до особи заходів медичного чи виховного характеру (однією з форм закінчення кримінального провадження), в рамках яких реалізуються повноваження слідчого. У вузькому – кримінально-процесуальні правовідносини (оскільки підслідність є спеціальною формою предмета відання, який в свою чергу визначає коло правовідносин на які розповсюджуються повноваження), які починаються із внесенням відомостей у ЄРДР і закінчуються з закриттям кримінального провадження, зверненням до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, обвинувального акту, клопотання про застосування до особи заходів медичного чи виховного характеру (однією з форм закінчення кримінального провадження), в рамках яких реалізуються повноваження слідчого конкретного органу досудового розслідування, залежно від наявних ознак кримінального провадження.

Залежно від відповідних підходів виділяються й види підслідності. Так, якщо розглядати підслідність через головну ознаку – компетенцію відповідних правоохоронних органів, то можна виділити відомчу й інстанційно-територіальну підслідність. Тоді підставою для розмежування відповідних видів підслідності будуть наступні нормативно-закріплені ознаки кримінальних проваджень: формально-залишкова, нормативно визначена, за зв'язком обставин, персональна, формально-умовна, умовно-персональна, умовно-цензова, умовно-віктимологічна, умовно-наслідкова, темпоральна і територіальна. Якщо ж розглядати підслідність через ознаки кримінального правопорушення (провадження), то варто виділити такі види підслідності: формально-залишкова, нормативно визначена, за зв'язком обставин, персональна, формально-умовна, умовно-персональна, умовно-цензова, умовно-віктимологічна, умовно-наслідкова, темпоральна і територіальна.

Додатково, залежно від суб'єкта, наділеного компетенцією, щодо розслідування кримінальних проваджень варто виділити наступні види підслідності: *загальна*, визначає загальне коло правоохоронних органів, які здійснюють розслідування; вже згадані *відомча* й *інстанційно-територіальна* підслідності і, зважуючи на положення абз. 1 ч. 2 ст. 39 КПК, яка уповноважує керівника органу досудового розслідування визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих [98], вважаємо за доцільне виділити *індивідуально-відомчу* підслідність, яка характеризує конкретного слідчого – уповноваженим у конкретному кримінальному провадженні здійснювати розслідування.

Зважуючи на наявні проблеми із визначенням підслідності, які в останній час наявні у практичному правовому полі [7], вважаємо за доцільне доповнити ст. 216 КПК частиною 12, яка буде регламентувати підслідність суперечливих кримінальних проваджень (текст запропонованого доповнення – у додатку).

Незважаючи на наявність спеціалізованого антикорупційного органу – НАБУ, розслідуванням корупційних злочинів займаються й інші правоохоронні органи:

- слідчі підрозділи Національної поліції, які розслідують корупційні злочини, передбачені статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357 КК України;
- слідчі підрозділи СБУ, які розслідують корупційний злочин, передбачений статтею 364 КК України, однак за умови, якщо цей злочин був встановлений під час розслідування злочинів, передбачених статтями 328, 332, 422, і якщо цей злочин не віднесений до підслідності НАБУ, а не підслідний він йому буде у випадку, якщо не виконується одна з умов: вчинення злочину певним колом осіб, або розмір предмета злочину чи завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних громадян;
- детективи НАБУ, в свою чергу, розслідують корупційні злочини, передбачені наступними статтями Кримінального кодексу – 210, 354, 364, 368, 368-2, 369, 369-2 і умовно корупційні – 191, 410, але за умови дотримання однієї з умов: вчинення злочину певним колом осіб, або розмір предмета злочину чи завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних громадян, або злочин, передбачений статтею 369, частиною 1 статті 369-2 КК України, вчинено щодо службової особи іноземної держави.

У тому випадку, якщо корупційні злочини, передбачені наступними статтями Кримінального кодексу – 210, 354, 364, 368, 368-2, 369, 369-2 і умовно корупційні – 191, 410, не мають умов, які відносять їх до підслідності НАБУ, вони розслідуються слідчими підрозділами НП України.

Стосовно ДБР – то цей орган розслідує корупційні злочини, передбачені статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357 КК України, у тому випадку, якщо вони вчинені наступним колом суб'єктів, зазначених у п. 1 ч. 4 ст. 216 КПК [196, с. 430]. Хоча в літературі і вказується на необхідність уточнення підслідності ДБР [68, с. 257].

2.2. Повноваження слідчого, який розслідує корупційні злочини

Досліджуючи питання, пов'язане із повноваженнями слідчих, які розслідують корупційні злочини, варто зазначити, що КПК не виділяє спеціальні чи окремі види повноважень для відповідної категорії слідчих, також у КПК відсутнє розподілення повноважень слідчих за видовими ознаками злочину, який вони розслідують. Однак, незважаючи на відсутність у КПК прямої вказівки на кількісні або якісні особливості у реалізації своїх повноважень слідчим, який розслідує корупційні злочини, комплексний аналіз КПК і КК дає змогу виділити певні особливості у повноваженнях тої категорії слідчих, які розслідують корупційні злочини. Так, наприклад, зважуючи на можливий особливий суб'єктний склад кримінального провадження щодо корупційних злочинів, а саме наявність викривача, якому кримінальним законом гарантуються заходи безпеки, винагорода, отримання інформації про хід розслідування, на слідчого покладаються додаткові обов'язки щодо забезпечення належного процесуального статусу викривача.

Також, зважуючи на обмеження законодавця щодо неможливості звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення або кримінальне правопорушення, пов'язане із корупцією, передбачене профільними статтями КК, вбачається обмеженість слідчого щодо реалізації ним під час розслідування відповідної категорії злочинів. Також згідно з положеннями статті 69 КК вбачається неможливим за умови наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання і істотно знижують ступінь суспільної тяжкості кримінального правопорушення, призначення основного покарання нижче межі, встановленої в санкції Особливої частини КК, у випадку засудження за корупційне кримінальне правопорушення або кримінальне правопорушення, пов'язане із корупцією, що має наслідком зменшення тактичних прийомів слідчого під час проведення тої

категорії слідчих (розшукових) дій, в ході яких він отримує показання від підозрюваної особи.

Для подальшої характеристики повноважень слідчого, який розслідує корупційні злочини, необхідно провести комплексний аналіз норм КПК, в ході якого будуть виділені окремі повноваження, які притаманні слідчому, що розслідує саме цю категорію кримінальних проваджень. Враховуючи значну кількість повноважень слідчого, вважаємо за необхідне розглядати їх у структурі певної класифікації для більш повного і якісного аналізу, однак, зважуючи на наявність у літературі значної кількості видів класифікації повноважень слідчих, вважаємо за доцільне розглядати повноваження слідчих саме у структурі запропонованої законодавцем у частині 2 статті 40 (Слідчий органу досудового розслідування) КПК, яка розділяє їх по підпунктах:

1. Починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК.

2. Проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК.

3. Доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

4. Звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

5. Повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру.

6. За результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження.

7. Приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК.

8. Здійснювати інші повноваження, передбачені КПК.

Що стосується такої групи повноважень слідчого, як *починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК,* то, на нашу думку, розглядаючи цю групу повноважень, варто визначитися із підставами для початку досудового розслідування слідчим, які закріплені у статті 214 (Початок досудового розслідування) КПК, до них варто віднести наступні:

- подання заяви про вчинення кримінального правопорушення. Тут варто приділити увагу висловленій позиції щодо відсутності закріплених у КПК вимог до скарги [11, с. 117]. Однак, маємо розуміти, що норми КПК мають бланкетний характер, що пояснюється в тому числі бажанням законодавця створити компактний кодекс, в якому відображалися б найбільш суттєві кримінально-процесуальні положення. Тому, що стосується форми і змісту поданої заяви або повідомлення, то Положення про ЄРДР, порядок його формування та ведення констатує наступні вимоги до заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення: «усні заяви заносяться слідчим, дізнавачем (уповноваженою особою іншого підрозділу) або прокурором до протоколу, який підписується заявником; відомості про кримінальне правопорушення зокрема повинні мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення» [130]. Що ж стосується змісту заяви, повідомлення, яке надходить поштою, на нашу думку, має регламентуватися положеннями закону України «Про звернення громадян», які регламентують відповідні реквізити.

Також, у літературі звертається увага на формулювання законодавця у статті 214 КПК «з будь-якого джерела» [203, с. 180]. Щодо цієї законодавчої дефініції, то навіть звернення до спеціальних нормативно-правових актів, наприклад, «Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події», не дає вичерпного переліку «будь-яких джерел». Так, у ньому зазначається, що «джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події, зокрема, є:

- заяви (повідомлення) осіб;

- самостійно виявлені слідчим або іншою посадовою особою;
- повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу;
- інше» [132].

Звісно, визначення «інше» у відповідному нормативно-правовому акті свідчить про відсутність вичерпного переліку можливих джерел, з яких правоохоронцям стає відомо щодо можливого вчинення кримінального правопорушення.

Важливо також звернути увагу на регламентацію дій працівників правоохоронного органу після отриманої ними заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Так, «якщо заява надійшла до органу поліції під час особистого звернення заявника одночасно з її реєстрацією в ІТС ІПНП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, уповноважена службова особа оформлює та видає заявникові талон-повідомлення ЄО про прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення» [132]. Тобто негайного внесення інформації щодо кримінального правопорушення до ЄРДР не відбувається, що явно не відповідає положенню статті 214 КПК.

Також варто звернути увагу і на положення п. 7 відповідного Порядку: «поліцейський у разі самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно, але не пізніше 24 годин рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки» [132]. Окрім невідповідності даного положення нормам КПК щодо негайного внесення відомостей до ЄРДР, нами вбачається обмеженість процесуальної самостійності.

Що ж стосується Державного бюро розслідувань, то у даного органу існує власна Інструкція про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення у центральному апараті Державного бюро розслідувань [82] (далі – Інструкція ДБР), в якому виділяються наступні форми заяв і повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень: «письмова, усна і електронна».

Додатково варто вказати, що вказаною Інструкцією регламентуються вимоги, які ставляться до змісту заяви і її обов'язкових атрибутів. Варто звернути увагу на те, що «заяви про кримінальні правопорушення, в яких не зазначені прізвище, ім'я, по батькові потерпілого або заявника, реєструються та розглядаються за умови, що відповідна інформація стосується конкретної особи або містить фактичні дані про вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, які можуть бути перевірені» [82]. Тобто анонімні повідомлення реєструються за умови наявності в них відомостей, які вказують на винуватість конкретної особи або ж відомості щодо вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, що, з однієї сторони, у частині реєстрації заяв і повідомлень відповідає положенням статті 214 КПК, а з іншої – свідчить про вибірковий підхід до таких «анонімок», що матиме наслідком невнесення відомостей щодо нетяжких злочинів, яким при подальшому розслідуванні, враховуючи обставини провадження, могли б змінити кваліфікацію на тяжкий чи особливо тяжкий злочин. Зрозуміло, що такий підхід обумовлений значною кількістю проваджень у слідчого, і перевірка кожної заяви чи повідомлення, в тому числі анонімного без конкретних фактичних даних або, у певних випадках, без даних, які свідчать про тяжкість чи особливу тяжкість злочину, відволікає їх від роботи, додаючи додатковий обсяг канцелярської роботи, що негативно впливатиме на наявні провадження у його роботі. Однак, як уже нами зазначалося, КПК однозначно вказує на обов'язок слідчого невідкладно внести обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, до ЄРДР, більш того такий вибірковий підхід порушує принцип публічності.

Також закріплені можливі способи подачі заяв про кримінальні правопорушення «можуть бути подані на особистому прийомі, телефоном, поштою, електронною поштою, особисто через спеціальну скриньку для кореспонденції, електронну форму, що розміщена на офіційному веб-сайті ДБР» [82].

Що ж стосується самостійного виявлення обставин щодо вчинення кримінального правопорушення, то «складається службова (доповідна) записка

(рапорт) про виявлене кримінальне правопорушення, яка невідкладно надається керівнику слідчого управління. До службової записки (рапорту) можуть бути додані матеріали, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення» [82]. З вказаного порядку вбачається, що слідчий, який самостійно виявив обставини щодо вчинення кримінального правопорушення, не вносить зазначені відомості до ЄРДРу, а викладає їх у службовій записці, яка передається керівнику органу досудового розслідування. Відповідний порядок не повною мірою корелюється із нормами КПК, оскільки вказаний порядок обмежує слідчого не просто у реалізації ним своїх повноважень, а у виконанні ним своїх обов'язків, закріплених у КПК. Варто наголосити на тому, що саме слідчому, дізнавачу і прокурору законодавець передбачив можливість вносити інформацію щодо кримінального правопорушення у ЄРДР, отже, саме цих суб'єктів законодавець наділяє відповідною компетенцією, яка пов'язується як особливістю процесуального статусу, так і наявністю інтелектуально-вольових вимог, якими мають характеризуватися відповідні суб'єкти, враховуючи вимоги, що пред'являються до осіб, які бажають зайняти відповідні посади.

Додатково варто зауважити, що відповідно до Інструкції ДБР «заяви про кримінальні правопорушення реєструються в єдиному Журналі реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення». Що, звісно, є позитивним для організації роботи слідчих шляхом фільтрації відповідних заяв за змістовними ознаками щодо наявності у них фактичних даних про кримінальне правопорушення. Однак, наявність Журналу реєстрації заяв і повідомлень – буфер між заявником і ЄРДРом, який не передбачений КПК, особливо зважуючи на не лише статистичну функцію, яку виконує відповідний Журнал.

Звісно, і у НАБУ є власний нормативно-правовий акт, який регулює питання прийому заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, – Інструкція про порядок розгляду звернення громадян, заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, депутатських запитів, звернень та вимог народних депутатів України, адвокатських запитів у НАБУ та його територіальних управліннях [83] (далі – Інструкція НАБУ), якою передбачені

наступні форми передачі заяв і повідомлень про вчинення кримінального правопорушення: подані на особистому прийомі, телефоном, поштою, факсимільним або іншим видом зв'язку.

На відміну від Інструкції ДБР, в Інструкції НАБУ вказано, що «анонімні заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення розглядаються Національним бюро за умови, що відповідна інформація стосується конкретної особи, містить фактичні (об'єктивні) дані та може бути перевіреною» [83]. Що дещо відрізняється від змісту анонімних заяв і повідомлень, які розглядає ДБР, і в цілому відповідає положенням статті 214 КПК. Однак обмеження, яке стосується наявності у заяві чи повідомленні фактичних даних, вбачається нам таким, що, зважуючи на анонімність автора і за умови неможливості розуміння суті обставин, які викладені у заяві чи повідомленні, дійсно не мають братися до уваги, однак, якщо є можливість перевірити викладені обставини – інформація, яка викладена, має братися до уваги.

Також варто звернути увагу на положення, яке стосується усної заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення під час проведення слідчої (розшукової) дії, згідно з яким «усна заява або повідомлення заносяться до протоколу слідчої (розшукової) дії, з встановленням особи заявника або потерпілого і попередженням останніх про завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, що зазначається у протоколі і фіксується його підписом». Відповідне положення дещо деталізує обставини отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Однак, на нашу думку, у ньому є певні недоліки: так, у випадку визнання протоколу слідчої (розшукової) дії таким, що отриманий із порушенням кримінально-процесуального законодавства, він буде визнаний недопустимим, а відомості, які у ньому містяться, не можна буде використовувати. Отже, в цьому випадку легальність заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення буде залежати від правильності складання протоколу слідчої (розшукової) дії. На нашу думку, відповідну усну заяву або повідомлення варто оформлювати в якості окремого протоколу, з відміткою у протоколі проведення слідчої

(розшукової) дії щодо окремого протоколу, в якому буде викладена інформація щодо обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення.

Варто звернути увагу на положення Інструкції щодо особливостей реєстрації заяв і повідомлень НАБУ. Так, щодо звернень за телефоном «звернення опрацьовуються та реєструються працівниками підрозділів по роботі зі зверненнями відповідно до вимог Інструкції з одночасним зазначенням в автоматизованій системі документообігу (далі Система)» [83]. Також «заяви повідомлення про кримінальні правопорушення, які надходять до Національного бюро, реєструються за допомогою Системи». І лише після такої реєстрації «заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення через сформовану Системою реєстраційною карткою невідкладно направляються до Управління внутрішнього контролю або скеровуються через відповідну резолюцію Першого заступника Директора НАБУ до Головного підрозділу детективів. Службові особи уповноважені, в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, розглядають заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та приймають рішення за результатами їх розгляду відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства України» [83]. З огляду на це вбачається, що, окрім реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення у відомчій системі обліку звернень, вони проходять певний інтелектуально-аналітичний контроль посадових осіб НАБУ, які направляють їх безпосередньо тим особам, що займаються розслідуванням правопорушень (мається на увазі резолюція Першого заступника Директора НАБУ). Вони, в свою чергу, і виявляють в них обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінальних правопорушень і приймають рішення щодо внесення їх до ЄРДР, у випадку відсутності таких обставин «Головний підрозділ детективів і Управління внутрішнього контролю НАБУ невідкладно з обґрунтованою службовою запискою передають до підрозділу по роботі зі зверненнями для подальшого опрацювання та розгляду». Розгляд і оцінка безпосередньо детективами заяв і повідомлень про можливі кримінальні правопорушення з

можливістю їх подальшої реєстрації у ЄРДР – найбільш наближене до того, що безпосередньо передбачено КПК.

В проаналізованих Інструкціях не було виявлено розгорнутої дефініції поняття «будь-яке джерело», з чого ми робимо висновок, що «будь-яке джерело» у контексті виявлення інформації, даних або обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, охоплюється усіма можливими способами передачі інформації, і обмежується лише законністю відповідних джерел і законністю способів їх отримання. Так, обставини щодо можливого вчинення кримінального правопорушення мають бути отримані без порушень діючого законодавства, а зважуючи на специфіку кримінального процесу, особливо це стосується дотримання прав людини і основоположних свобод.

У зв'язку із проаналізованими положеннями профільних Положень і Інструкцій різних відомчих правоохоронних органів, що у своїй структурі мають слідчі підрозділи, які в тому числі розслідують і корупційні злочини, варто зауважити, що хоч вже у науковій спільноті і не тривають жваві дискусії стосовно необхідності виокремлення окремої стадії, пов'язаної з перевіркою повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення, яка б вимагала формування нових повноважень слідчого, і однозначного вирішення цієї дискусії у науковій спільноті так і не запропоновано. Тому щодо дискусії у літературі про додаткову стадію, яка передувала б стадії досудового розслідування і визначала наявність підстав для внесення змісту заяв і повідомлень у ЄРДР – у нормативно-правових актах, які регулюють питання прийняття і реєстрацію заяв і повідомлень, передбачений порядок дослідження їх змісту для виявлення у них обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Хоча проаналізовані окремі положення відповідних посадових Інструкцій, які відрізняються між собою і, на нашу думку, занадто широко трактуються по відношенню до КПК, свідчать про необхідність унормувати вказані Інструкції для забезпечення реалізації принципів законності і в деяких

випадках публічності. Так, насамперед у них наявний додатковий етап, змістом якого є реєстрація усіх звернень в окремих журналах, які відрізняються залежно від відомчої належності правоохоронного органу. Даний етап передує передбаченому у статті 214 КПК «невідкладному внесенню обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення», звісно, його наявність обумовлена як відомчим контролем, так і контролем прокуратури. Однак, в контексті додаткової реєстрації заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення постає питання стосовно умови законодавця про 24 години, протягом яких відповідні обставини мають бути внесені до ЄРДР. Також варто звернути увагу, що після реєстрації відповідних заяв або повідомлень передбачений наступний порядок:

- у НАБУ і ДБР відповідні заяви передаються Головному підрозділу детективів і Головному слідчому управлінню ДБР, лише після резолюції Першого заступника Директора Національного бюро і першого заступника Директора ДБР відповідно, що, звісно, обумовлено відомчим контролем, однак, на нашу думку, дещо заважає оперативності розгляду відповідних заяв;
- що ж стосується органів Національної поліції, то у випадку самостійного виявлення поліцейським обставин щодо кримінального правопорушення, ним подається рапорт керівнику органу (підрозділу) поліції, за рішенням якого і відбувається реєстрація в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» і тільки потім передається до органу досудового розслідування для внесення відомостей до ЄРДР. Стосовно анонімних заяв чи повідомлень, що містять відомості про кримінальне правопорушення, то після їх реєстрації у відомчій системі «керівником органу (підрозділу) поліції або особою, яка виконує його обов'язки, передаються до структурного підрозділу органу (підрозділу) поліції за відповідним напрямом діяльності для вжиття необхідних заходів» [132], така ж процедура і щодо заяв з повідомлення про кримінальне правопорушення, які були подані особисто і надійшли з використанням засобів поштового зв'язку. Саме формулювання «за рішенням керівника» нами вбачається дещо невдалим,

оскільки свідчить про явне обмеження принципу публічності і створення умовного фільтру відповідної категорії звернень.

Наявність керівника, або Перших заступників керівника правоохоронних органів, які самостійно розподіляють заяви і повідомлення, що, як нами вище вказувалось, з тактичної і змістовної точки зору є позитивним, однак відповідні положення порушують як принцип законності, так і принцип публічності, особливо що стосується подачі рапорту керівнику органу (підрозділу) для застосування за його рішенням, до відповідної інформації, передбаченої процедури. Особливо за умови непередбаченого порядку оскарження рішення або бездіяльності відповідного керівника.

Окремо варто зупинитися на передбаченому законодавцем у п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК механізмі оскарження бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Серед наслідків такого оскарження необхідно виділити наступні: ті, якими слідчий суддя відмовляє у задоволенні скарги заявника [287; 289; 290; 292; 293; 294], залишенні її без розгляду [282; 284; 285; 298; 301; 304; 317], поверненні скаржнику [271; 276; 288; 299; 300; 316; 318], і задоволенні скарги щодо бездіяльності слідчого, прокурора [277; 278; 279; 280; 281; 283; 291].

Що ж стосується безпосередньо особливостей корупційних злочинів в контексті даної групи повноважень слідчого, то варто приділити увагу практиці ВАКС у задоволенні скарг про бездіяльність слідчого, яка виражається у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення. І насамперед варто наголосити щодо позиції ВАКСу відносно бездіяльності слідчих: «з огляду на чіткий обов'язок внесення слідчим чи прокурором відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР із встановленням конкретного процесуального строку для його виконання, за наявності лише загальних вимог до заяв чи повідомлень про кримінальне правопорушення, у переважній більшості випадків у разі встановлення факту звернення із заявою та констатації факту невнесення відомостей про кримінальне правопорушення в межах регламентованого статтею 214 КПК України 24-годинного строку слідчі судді

постановляли ухвали про задоволення скарг на бездіяльність слідчого чи прокурора» [119]. Так само, як і в судах загальної юрисдикції, практика ВАКСу щодо результатів розгляду відповідної категорії скарг неоднозначна. Їх умовно можна поділити на ті, якими слідчий суддя:

- відмовляє у задоволенні скарги заявника. З мотивів ненадання суду копії заяви про вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з чим відсутність в матеріалах заяви про злочин не дає можливості встановити її зміст та надати оцінку, чи міститься в ній хоча б якась інформація, яка могла дати уявлення про наявність ознак вчинення кримінального правопорушення [228; 229; 231; 248; 252]. З мотивів підміни правової підстави для оскарження бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора [234; 238]. Ненадходження заяви поштовим відправленням до правоохоронного органу [225; 230]. Відсутність ознак кримінального правопорушення у заяві скаржника [246];
- повертає скаржнику [226; 242; 249; 250; 264];
- задовольняє частково [236; 239; 244; 247; 255; 259; 262];
- задовольняє скаргу щодо бездіяльності слідчого, прокурора [237; 241; 256; 257; 263; 260].

Також в контексті особливостей реалізації слідчими цієї групи повноважень під час розслідування корупційних злочинів необхідно виділити специфічне джерело отримання інформації для детективів НАБУ – повідомлення їх працівниками НАЗК, Постанова про створення якого була прийнята у 2015 році [172]. Так, частина 3 статті 51^3 закону України «Про запобігання корупції» повідомляє: «у разі виявлення за результатами повної перевірки декларації ознак необґрунтованості активів Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом із відповідними доказами. У разі ненадання суб'єктом декларування у зазначені строки письмових пояснень і доказів чи надання не в повному обсязі Національне агентство інформує про це Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру» [166]. Звісно, що враховуючи дефініції поняття «будь-яке

джерело», детектив може самостійно проаналізувати декларації, які знаходяться у відкритому доступі.

Зазначимо про занадто широке трактування у відомчих інструкціях положення щодо невідкладного внесення відомостей до ЄРДР шляхом утворення етапу щодо перевірки не слідчим, дізнавачем або прокурором поданих заяв і повідомлень, а керівником правоохоронного органу; а також наділення контрольними повноваженнями з розгляду відповідних звернень керівників, які санкціонують подальший рух звернень. З огляду на це заслуговує уваги: «необхідно або закріпити у ст. 214 КПК положення щодо вже наявного в інструкціях етапу реєстрації звернень у внутрішній системі документообігу з метою оптимізації документообігу і контролю за наявними зверненнями, їхнім рухом, або узгодити з нормами КПК відомчі інструкції щодо особливостей прийому і реєстрації заяв і повідомлень кримінальних правопорушень» [199, с. 740].

Наступна група повноважень слідчого, виділена у статті 40 КПК, – *проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК*. Не вдаючись в доктринальні дискусії щодо правової природи слідчих (розшукових) дій, їх значення і поняття, вважаємо за необхідне насамперед зазначити, що у ч. 1 ст. 223 КПК законодавець закріпив поняття слідчих (розшукових) дій, під якими слід розуміти дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Також перелік слідчих (розшукових) дій чітко визначений у КПК, в якому не передбачено особливих слідчих (розшукових) дій для розслідування корупційних злочинів, окрім такої, як моніторинг банківських рахунків, яка була включена у КПК 12 лютого 2015 року [165].

Разом з тим варто погодитися з О.В. Баганцем щодо його твердження: «ефективність встановлення стороною обвинувачення обставин, що входять до предмета доказування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні, можлива

лише у разі застосування належного комплексу дієвих засобів отримання доказів. На практиці виникає низка проблемних питань при застосуванні гласних слідчих (розшукових) дій, наявність яких негативно позначається як на ефективності здійснення стороною обвинувачення доказування у кримінальних провадженнях цієї категорії, так і на всебічності, повноті та неупередженості проведення всього досудового розслідування, на що вказують також 64% опитаних слідчих, 74% прокурорів та 52% суддів» [9, с. 131].

Особливість проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних злочинів пояснюється криміналістичною характеристикою цієї групи злочинів, а саме латентністю, високоінтелектуальною характеристикою суб'єктів, високим ступенем протидії розслідуванню різними методами (від законних до незаконних) тощо. Вказані фактори впливають на можливість безперешкодного збору доказів для доказування обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні – в цілому негативним чином. Тому у своїй практиці слідчий, прокурор, оперативні співробітники вдаються до використання у своїй діяльності, з метою отримання доказів: недосконалості конструкції кримінального процесу, можливі прогалини і суперечності кримінального закону, що у підсумку хоч і має наслідком отримання відомостей щодо обставин кримінального правопорушення, однак, зважаючи на порушення процедури їх отримання, вони визнаються недопустимими і не можуть використовуватися у процесі доказування. З огляду на це необхідно дослідити найбільш актуальні в контексті розслідування корупційних злочинів слідчі (розшукові) дії, реалізація яких призводить до неоднозначної практики і неоднозначної оцінки зі сторони практиків і теоретиків кримінального процесу.

Дослідження цієї групи повноважень слідчого пропонуємо розділити на дві взаємопов'язані частини – гласні і негласні слідчі (розшукові) дії.

Щодо гласних – допит є найбільш поширеним засобом отримання інформації щодо розслідуємого кримінального провадження. Л.Д. Удалова вдало зазначає, що «допит займає провідне місце в системі слідчих дій, що

зумовлено відносною простотою його проведення і великим пізнавальним потенціалом» [220, с. 17].

Здебільшого слідчий провадить допити підозрюваного, потерпілого і свідка. Варто розуміти, що процесуальний аспект проведення допиту відповідних суб'єктів кримінального провадження відрізняється через особливості процесуального статусу кожного з них. Особливістю, якою зловживала сторона обвинувачення, є відповідальність, в тому числі кримінальна, яка встановлюється за завідомо неправдиве показання свідка, а також права підозрюваного, які гарантують йому можливість в будь-який момент відмовитися від давання показань, навіть застосовувати технічні засоби при проведенні процесуальних дій, передбачають випадки обов'язкової участі захисника тощо. Так, для уникнення випадків зловживань правоохоронних органів внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій за участю особи в якості свідка, замість надання їй статусу підозрюваного для отримання тактичних переваг і підвищення ефективності проведеної слідчої (розшукової) дії, законодавцем було передбачено у статті 87 КПК положення стосовно того, що «недопустимими є докази, що були отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні» [98]. Однак, зважуючи на імперативність і однозначність вказаного положення, сторона захисту активно його використовує для визнання доказів недопустимими, навіть за умови відсутності об'єктивних обставин, які б давали можливість підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення під час провадження за її участі слідчої (розшукової) дії в якості свідка [306].

Більш того наявні ухвали слідчого судді щодо відмови у здійсненні приводу свідків для проведення допиту, повідомлення та оголошення про підозру – з огляду на те, що слідчим було заплановано допит осіб, щодо яких планувалося застосовуватися привід і які були б допитані в якості свідків, з подальшим повідомленням та оголошенням їм підозри [274]. Саме плани слідчого провести з особами у процесуальному статусі свідків спочатку допит,

після якого їм буде оголошено про підозру, і були оцінені судом як «положення, які можуть істотно порушити права людини і основоположні свободи, а тому у задоволенні клопотання слід відмовити» [274].

Щодо відповідних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій, існує практика ВСУ, який у кримінальному провадженні за № 5-360кс15 від 19.07.2016 року зазначив, що у КПК «передбачено, що суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод діяння з отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні. Зміст цієї норми права вказує на те, що вона має застосовуватися за умови, коли на час отримання показань від свідка уже існували дані, що його буде визнано підозрюваним чи обвинуваченим, але, всупереч наявності у такої особи права на мовчання та свободи від самовикриття, слідчий чи прокурор вчиняє дії, спрямовані на отримання показань від неї. Саме такі дії, а не власне факт отримання показань від свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим, мають визнаватися істотним порушенням прав людини і основоположних свобод» [152]. Звісно, що вказана позиція щодо роз'яснення особливостей визнання доказів недопустимими дещо звужує випадки, в яких будуть негативні для розслідування наслідки щодо отриманих показань від особи у якості свідка, якій надалі буде змінений процесуальний статус на підозрюваного або обвинуваченого.

Відповідне тлумачення ВСУ необхідно розглянути у наступних аспектах: об'єктивному, суб'єктивному і змістовному – саме в їх сукупності і проявляється «наявність даних, що дають підстави в подальшому визнати особу підозрюваним чи обвинуваченим». Так, щодо об'єктивних підстав – мають бути дані у формі доказів – показання, речові, документи, висновок експерта або матеріали оперативно-розшукової діяльності, які мають бути закріплені у встановленій кримінально-процесуальній формі і у своїй сукупності свідчити про наявність обґрунтованих підстав для того, щоб в подальшому вважати особу, яка має статус свідка, підозрюваним або обвинуваченим. Інформація

щодо винуватості особи, яка в подальшому буде підставою для визнання особи підозрюваним або обвинуваченим, не має бути у не передбачених законом формах. Також важливим є достатність відповідних даних, оскільки на момент допиту особи як свідка обсяг даних, які були у свідка, могли б бути у недостатній кількості для висунення особі обґрунтованої підозри чи обвинувачення. Щодо достатності даних вважаємо, що для уникнення зловживань як зі сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту необхідно, щоб відповідну оцінку достатності робив суд. В контексті достатності даних заслуговує уваги випадок, коли у слідчого до допиту особи не було достатньо даних про винуватість особи, а після допиту особи як свідка слідчий отримав достатню кількість даних для повідомлення особі про підозру або складання відносно неї обвинувального акту. В цьому випадку, на наш погляд, також необхідно, щоб оцінку достатності доказів до допиту особи робив саме суддя.

Щодо суб'єктивного аспекту, то до нього необхідно віднести інтелектуальну діяльність слідчого щодо оцінки даних та їх властивостей: належності, допустимості і обвинувального характеру відносно особи, також не просто їх існування саме на момент проведення слідчої (розшукової) дії, учасником якої буде особа у ролі свідка, а знання про них і усвідомлення слідчим інформації, що в ній міститься. Так, якщо висновок експерта, який надає обґрунтовану підозру про винуватість особи надійшов до слідчого, однак він не встиг з ним ознайомитися і проводить слідчу (розшукову) дію з особою в статусі свідка, то об'єктивно, хоч дані і існували, однак суб'єктивний критерій незнання слідчим окремих даних, які б свідчили про винуватість особи, виключає можливість визнання недопустимими доказами докази, отримані внаслідок відповідної слідчої (розшукової) дії.

Щодо змістовного аспекту, то необхідно зазначити, що положення п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК засновані на можливому порушенні права на мовчання та свободи від самовикриття особи. Тому якщо змістовно відповідні права особи не були порушені під час проведення слідчої (розшукової) дії, то відпадає необхідність у кримінально-процесуальній санкції за зловживання слідчого

своїми повноваженнями. Відповідне змістовне порушення вказаних прав особою має встановлювати суд. Так, щодо змістовного аспекту існує наступна практика ВАКСу:

- ухвали, в яких суд не визнає недопустимими докази, що були отримані внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій з особою, яка на момент їх проведення мала статус свідка, а потім у цьому кримінальному провадженні була визнана підозрюваною або обвинуваченою, з мотивів не порушення у відповідних слідчих (розшукових) діях права на мовчання та свободи від самовикриття [232; 233; 235];
- ухвали, в яких суд не визнає недопустимими докази, які були отримані внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій з особою, яка на момент їх проведення мала статус свідка, а потім у цьому кримінальному провадженні була визнана підозрюваною або обвинуваченою з мотивів не повідомлення особі про підозру [223];
- ухвали, в яких суд визнає недопустимими докази, які були отримані внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій з особою, яка на момент їх проведення мала статус свідка, а потім у цьому кримінальному провадженні була визнана підозрюваною або обвинуваченою [227];
- ухвали, в яких слідчі судді вказують на необхідність проведення слідчої (розшукової) дії (допиту) в загальному, однак, зважуючи на пояснення детектива про вирішення процесуальних статусів відповідних осіб і зважуючи на положення відповідної норми, зазначають передчасність слідчої (розшукової) дії і її можливий негативний вплив на завдання кримінального провадження [266].

Додатково варто зауважити і на необхідності наявності у практиці посилання на відповідну норму через статтю КПК, в якій вказана норма була закріплена раніше, а з 2014 року була виключена із складу КПК саме замість п. 1 ч. 3 ст. 87 на п. 6 ч. 2 ст. 87 КПК [233].

Варто також звернути увагу і на те, що наявні дані, які свідчать про винуватість особи, у якої був статус свідка, а потім підозрюваного або

обвинуваченого, у кримінальному провадженні, зважуючи на таємницю слідства, не завжди можна об'єктивно відслідкувати, особливо на стадії досудового розслідування.

Тобто вказані дані, на яких у результаті робиться висновок про обізнаність слідчого стосовно винуватості особи у кримінальному правопорушенні, мають відповідати наступним критеріям: належна форма, достатність, належність, допустимість, свідчити про винуватість особи, бути відомими до оспорюваної слідчої дії. Звісно, що питання щодо наявності сукупності і взаємодії між собою вказаних вище ознак має досліджувати суддя. Варто розуміти, що при наявності значної кількості матеріалів провадження інколи це є достатньо важким завданням для судді. Так, наприклад, НАБУ вказує на обсяги матеріалів кримінального провадження у 14, 48, 78 і 120 томів, які були розслідувані у І півріччі 2021 року [76].

Процесуальною формою, в яку мають трансформуватися вищевказані дані до проведення слідчої (розшукової) дії, є повідомлення про підозру і обвинувальний акт. У зв'язку з чим виникає питання щодо процесуального статусу особи, щодо якої є фактичні дані про її винуватість, однак, зважуючи на невідкладність проведення слідчої (розшукової) дії, їй не була вручена ні підозра, ні обвинувальний акт, так як їх складання потребує певного часу, однак слідчу (розшукову) дію необхідно проводити негайно. Тут варто звернути увагу на позиції вчених. Так, Т.В. Бабчинська вказує на те, що «для забезпечення права на захист з моменту неформального початку кримінального переслідування необхідно перелік учасників досудового розслідування доповнити новим суб'єктом – особою, причетність якої до вчинення кримінального правопорушення перевіряється» [8, с. 213]. Тут варто вказати на безперечну правильність відповідної пропозиції, особливо це має місце під час перевірки отриманих доказів. Однак в контексті саме оперативності надання певного статусу особі, щодо якої достатньо відомостей про її винуватість у вчиненні суспільно небезпечного діяння, яке містить ознаки кримінального правопорушення, а часу для складання підозри чи обвинувального акту немає,

який дозволить особі реалізовувати право на захист і право не свідчити проти себе і своїх близьких, вбачається, що головною рисою процесуального статусу відповідної особи має бути оперативність надання відповідного статусу.

Також звертає на себе увагу положення п. 16^1 ст. 3 КПК, в якому закріплено наступне: «інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, – особа, стосовно якої (в тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені цим Кодексом» [98]. Щодо відповідного учасника кримінального провадження О. Татаров зазначав наступне: «до цієї категорії можна віднести значну кількість суб'єктів кримінальних процесуальних відносин: особу, стосовно якої здійснюється досудове розслідування (особу, якій не вручено повідомлення про підозру, але орган досудового розслідування збирає докази щодо її причетності до вчинення кримінального правопорушення); особу…» [214]. Не вдаючись до оцінки позиції науковця, вбачаємо за необхідне зазначити, що, звісно, у кримінальному провадженні існує категорія осіб, процесуальний статус яких не регламентований або чітко не регламентований діючим законодавством, однак її права або законні інтереси під час провадження досудового розслідування обмежуються. І в цій «сірій» категорії існує також та категорія осіб, щодо яких достатньо відомостей про їх винуватість у вчиненні суспільно небезпечного діяння, яке містить ознаки кримінального правопорушення, однак орган досудового розслідування через об'єктивні обставини, незважаючи на своє бажання, не має можливості у процесуальному порядку повідомити особі підозру або обвинувачення. Ця категорія займає особливе місце у структурі попередньої, оскільки саме вона (категорія відповідних осіб) неформально обмежується у праві на захист і у праві від самовикриття. Звісно, що така невизначеність у підсумку і призводить до вимушеного зловживання повноваженнями працівниками правоохоронного органу, що в якості наслідку призводить до визнання недопустимості отриманих доказів. З огляду на це вбачається за необхідне передбачити можливість: усного/попереднього повідомлення особи щодо підозри по відношенню до неї; надаючи їй статус

свідка під час проведення слідчої (розшукової) дії, наділити її правами підозрюваного щодо права не свідчити проти себе і забезпечення права на захист; або у випадку наявності даних про вчинення особою тяжкого або особливо тяжкого злочину, за об'єктивної неможливості скласти і вручити особі підозру або обвинувальний акт, можливе проведення необхідної слідчої (розшукової) дії з відповідною особою без передбаченого процесуального статусу, що формально позбавляє цю особу права на захист, однак якій максимально можливо надана можливість його реалізувати і, беззаперечно, у повному обсязі роз'яснено право не свідчити проти себе, оцінюється за правилами крайньої необхідності. З огляду на вищезазначене вбачаємо за необхідне відповідну категорію осіб назвати «вимушено неформальні підозрювані/обвинувачені». Необхідно вказати на можливі випадки, коли слідчий в особливо резонансних або складних провадженнях, маючи певні дані щодо винуватості особи, їх перевіряє або шукає інші, які б свідчили про винуватість особи. В цьому випадку можливо застосувати категорію – «інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування», однак, її права і законні інтереси можуть і не порушуватися. Тому категорія «неформальний підозрюваний» вбачається цілком доцільною.

Варто згадати і про експертизу під час проведення якої варто пам'ятати, що «експерт проводить дослідження в межах поставленого завдання тільки на основі тих документів, які залучені до кримінального провадження і надані йому слідчим» [319, с. 289]. Що свідчить про необхідність ретельної підготовки для проведення експертизи, оскільки її нікчемні наслідки можуть негативно позначитись на кримінальному провадженні.

Також в контексті розслідування корупційних злочинів актуальним є питання обшуку особи, тому вбачаємо за необхідне розглянути ряд процесуальних дій, які хоч і мають різну форму і різні формальні причини для проведення, однак по своїй суті являють собою обшук особи. Насамперед проведення поверхової перевірки особи як превентивного поліцейського заходу, в результаті чого фактично здійснюється обшук особи (постанова ККС

ВС у справі № 758/13581/15-к). Так, щодо превентивного заходу у формі поверхневої перевірки законом України «Про Національну поліцію», у ч. 1, 5 і 6 ст. 34 вказується, що «поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речей або транспортного засобу. Поверхнева перевірка речей або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речей та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону. Під час поверхневої перевірки речей або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу» [168]. Отже, особливістю нормативного регулювання поверхневої перевірки є те, що поліцейський обмежений у фізичній взаємодії з особою лише візуально, шляхом проведення рукою по поверхні вбрання особи, або проведенні спеціальним приладом чи засобом. Щодо вмісту транспортного засобу або особистих речей – у законі прямо не передбачена можливість поліцейського особисто його перевіряти, що, враховуючи дозвільний тип норм щодо опису повноважень державних службовців, означає заборону самостійного дослідження вмісту/змісту особистих речей особи або транспортного засобу. Разом з тим такий обов’язок покладається на саму особу через право поліцейського його вимагати. Однак прямих вказівок законодавця щодо дій поліцейського у випадку відмови особи від пред’явлення вмісту особистих речей чи транспортного засобу немає, що породжує певні вимушені зловживання і перевищення наданих повноважень. Саме на такі вимушені дії правоохоронців і вказує суд у справі №758/13581/15-к [134]. Звісно, що наслідком відповідних дій, у сукупності з іншими у провадженні, стало «визнання недопустимим доказом протокол огляду місця події, а використання фактичних даних, отриманих під час цієї слідчої дії, – недопустимими» [89].

Верховним Судом вказувалось і те, що КПК проведення поверхневого огляду не передбачено, а «проведення обшуку особи під час проведення огляду місця події не передбачено і регулюється іншими нормами кримінального процесуального закону. Обшук особи фактично не є окремою слідчою дією, а поглинається такою дією, як затримання чи обшук житла» [145]. Що зазначається і в іншому рішенні: «кримінальний процесуальний закон не передбачає такої процесуальної дії, як огляд особи, проте в окремих випадках надає можливість проведення обшуку особи» [150].

Тобто, зважуючи на вищевикладене, необхідно зауважити, що відсутність законодавчого регулювання огляду і похідність обшуку особи від інших слідчих (розшукових) дій призводить до необхідності фактично вчиняти відповідні дії за іншими нормативно-правовими формами, що призводить до фактичного виходу за межі цих форм, що тягне за собою наслідком – визнання форми фіксування інформації під час реалізації відповідної кримінально-процесуальної дії недопустимою, що призводить до марно витраченого часу працівниками правоохоронних органів і, як наслідок, до не просто невиконання завдань кримінального провадження, а до умовного саботажу завдань; і, звісно, свідчить про низький рівень ефективності розслідування. Що з урахуванням положень ч. 3 ст. 214 КПК, які в загальному забороняють здійснення розслідування до внесення відомостей у ЄРДР, призводить до того, що правоохоронці намагаються в огляді місця події умістити здійснювані ними кримінально-процесуальні дії, які явно виходять за межі огляду. Так, у справі № 236/2029/16-к суд зазначив наступне: «судом належним чином досліджено й законність доказів, здобутих під час проведення фактичного обшуку, та обґрунтовано визнано їх такими, що отримані з істотним порушенням кримінального процесуального закону, недопустимими й такими, що не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень. Підставою для проведення огляду місця події слугує інформація про вчинення кримінального правопорушення, зафіксована у певній процесуальній формі. Без наявності такої інформації проведення огляду місця події не допускається. Разом з тим у

матеріалах кримінального провадження відсутні будь-які дані, які б стали підставою для проведення огляду місця події у приміщенні службового кабінету» [135].

З огляду на обставини провадження судом було зроблено висновки щодо допустимості отриманих доказів. Так, «суд першої інстанції прийшов до висновку, що слідчий всупереч вимогам закону до внесення відомостей про вчинене ОСОБА_1 кримінальне правопорушення до ЄРДР, фактично здійснив слідчу дію – особистий обшук ОСОБА_4, його одягу та речей при ньому» [135]. Особу у відділок привезли працівники правоохоронного органу, однак протоколу затримання, як того вимагає ч. 5 ст. 208 КПК, не було складено, тому наявність факту затримання особи, який не набув відповідної кримінально-процесуальної форми, зумовлює порушення діючого кримінально-процесуального законодавства, що тягне за собою встановлені законом наслідки.

Враховуючи зазначені проблематики, пов’язані із відсутністю законодавчого регулювання огляду і похідності обшуку особи від інших слідчих (розшукових) дій і з нормативним обмеженням законодавця на проведення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР (в цьому контексті необхідно навести наступну позицію ВС: «у кримінальному процесуальному законі не передбачено можливості проведення такої слідчої дії, як особистий обшук, до внесення до ЄРДР відомостей про скоєне кримінальне правопорушення» [150]), що тягне за собою наслідком вимушене порушення діючого кримінально-процесуального законодавства із подальшим визнанням недопустимими доказами відомості, отримані в ході відповідних процесуальних дій.

Також необхідно виділити таку особливість, як проведення огляду місця події не за місцем події (постанова ККС ВС у справі № 127/12150/16-к). Так, у відповідному рішенні вказувалось: «також суд апеляційної інстанції слушно зауважив про те, що судом у вироку зроблено правильний висновок про недопустимість протоколу огляду місця події від 12 березня 2015 року, який

відбувся не за місцем збуту наркотичної речовини, а у дворі відділу поліції, куди ОСОБА_2 прибув добровільно, кошти у ОСОБА_2 вилучались, повертались та знову вилучались і повторно оглядались» [147]. Варто звернути увагу і на наступний висновок ВС: «огляд місця події фактично був обшуком, який згідно з приписами ч. 2 ст. 234 КПК проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді. Відтак, проведення «огляду» житла чи іншого володіння особи, ділянки місцевості, які не є місцем події кримінального правопорушення, фактично означає проведення обшуку» [153].

Непоодинокими є випадки проведення фактичного обшуку під виглядом огляду, про недопустимість чого висловлювався ВС [137], вказуючи на недопустимості проведення обшуку під виглядом огляду місця події, оскільки таким чином нівелюються вимоги судового контролю, передбачені в ст. 233, ч. 2 ст. 234 КПК [139; 140; 149; 154; 162]. Додатково ВС звертав увагу на окремі ознаки, які відрізняють обшук від огляду: «при огляді, на відміну від обшуку, не може бути здійснено дослідження недоступних об'єктів» [148], «хоча орган досудового розслідування оформив проведену слідчу (розшукову) дію протоколом огляду місця події, фактично було проведено обшук, оскільки при огляді відкривалися шухляди столу та комоду» [138], «єдиною метою слідчої дії було відшукання речей, які мають значення для досудового розслідування і можуть бути доказами під час судового розгляду» [153]. Наслідки відповідних особливостей доречно зазначені у рішенні ВС: «відповідно, оскільки слідчий, прокурор із клопотанням про проведення обшуку не зверталися, отримані внаслідок проведення такої слідчої (розшукової) дії докази визнані недопустимими» [138].

Цікавим є проведення освідування під виглядом огляду місця події: «відповідно до ч. 3 ст. 241 КПК перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводиться примусово. Згідно з ч. 5 ст. 237 КПК України при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення

для кримінального провадження. Вбачається, що під час огляду місця події було зроблено змиви з рук особи та в подальшому проведено експертизу. Тобто правоохоронцями змиви з рук були зроблені без дотримання вимог ст. ст. 237, 241 КПК» [133].

Також заслуговує уваги така НСРД, як контроль за вчиненням злочину. Згідно із положеннями статті 271 КПК стає зрозумілим, що контроль за вчиненням злочину провадиться у наступних формах: контрольна поставка, контрольна та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину. У розрізі розслідування корупційних злочинів особливої уваги заслуговує спеціальний слідчий експеримент. Так, відповідно до п. 1.12.4 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, «спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереженні за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину» [81].

Ми погоджуємось із твердженням В.П. Кушпіта і І.І. Цилюрика, які зазначали, що «значення спеціального слідчого експерименту у практичній діяльності органів досудового розслідування важко переоцінити» [103, с. 96]. Так, Д. Шумейко, розбираючи тактичну операцію «Документування прийняття пропозиції (обіцянки) та одержання неправомірної вигоди службовою особою», вказує, що «центральне місце у ній серед негласних слідчих (розшукових) дій відводиться саме слідчому експерименту. Помилки у його проведенні можуть не тільки негативно вплинути на перспективи доказування того, що конкретна особа вчинила злочин, передбачений ч. 2, 3 або 4 ст. 368 КК України, але й стати підставою для початку досудового розслідування щодо осіб, які проводили спеціальний слідчий експеримент, за провокацію підкупу (ст. 370 КК)» [326, с. 107].

Варто констатувати, що часто на практиці, в судах відповідна трудоємка негласна слідча (розшукова) дія визнається такою, що була проведеною з порушеннями діючого кримінально-процесуального законодавства, що призводить до визнання відомостей, отриманих внаслідок її проведення, недопустимими. Варто нагадати, що у кримінальному провадженні спеціальний слідчий експеримент часто є центральною і системоутворюючою кримінально-процесуальною діяльністю, тому визнання недопустимими доказів, які зібрані внаслідок її проведення, призводить до виправдувального вироку [22; 25; 29; 30; 33; 35; 40; 41; 42; 44; 51].

Серед фактичних обставин, які послугували причинами для визнання у конкретних кримінальних провадженнях проведеного спеціального слідчого експерименту такого, який провадився із порушенням діючого кримінально-процесуального законодавства, що потягло неможливість використання отриманих в ході його проведення доказів недопустимими, необхідно виділити наступні:

- під час проведення спеціального слідчого експерименту були використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби, однак стороною обвинувачення не було надано доказів, які б вказували на прийняття відповідного рішення прокурором чи керівником органу досудового розслідування, як того вимагає ч. 1 ст. 273 КПК [22; 29; 33; 35; 38; 41; 42; 44; 47]. Вказане порушення відбувалося внаслідок невиконання працівниками правоохоронних органів приписів кримінально-процесуального законодавства, яке у ч. 1 ст. 273 КПК прямо передбачає прийняття рішення прокурором або керівником органу досудового розслідування щодо використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів. Хоча у п. 2 ч. 5 ст. 273 КПК вказано, що прокурор, приймаючи рішення про проведення контролю за вчиненням злочину, в тому числі має зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів. Зважуючи на можливі оперативні зміни, що можуть відбуватися в ході проведення контролю за вчиненням злочину, вважаємо за необхідне

законодавчо вказати на можливість прокурора рішенням, окремим від того, яким передбачено проведення контролю за вчиненням злочину, в якому не передбачена така можливість, застосувати спеціальні імітаційні засоби. І законодавчо розширити коло суб'єктів, які відповідно до ч. 1 ст. 273 КПК можуть приймати рішення про використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів, включивши до переліку слідчого;

- порушення процедури складання протоколів про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії, а саме: складав не уповноважений суб'єкт [42]. Відповідне організаційне порушення пов'язане із тим, що оперативний співробітник, який складав відповідний протокол, не був уповноважений на відповідну дію слідчим, який безпосередньо сам мав здійснювати відповідну процесуальну дію. Варто згадати про наступну позицію ВС: «відсутність у вступній частині протоколу відомостей про слідчого, який проводив слідчу дію, не може вважатися підставою для визнання протоколу з цих підстав недопустимим доказом» [142]. Бувають випадки і відсутності протоколу за результатами відповідної НСРД, про що вказує і ВС: «відсутність у матеріалах провадження протоколу за результатами контролю за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, в процесі якого і повинна була здійснюватися передача неправомірної вигоди (за наявності протоколу про аудіо-, відеоконтроль особи), є порушенням положень ч. 4 ст. 271 КПК» [144];

- не здійснювалося повідомлення особи, права якої були тимчасово обмежені шляхом проведення відносно неї негласної слідчої (розшукової) дії щодо відповідних обмежень в порядку статті 253 КПК [40; 44]. Ще одне організаційне порушення, пов'язане із невиконанням стороною обвинувачення приписів, закріплених у кримінально-процесуальному законодавстві;

- змістовно протокол про вчинення контролю за вчиненням злочину не відображав хід відповідної процесуальної дії [22; 30; 42; 47]. Судова практика в даній ситуації виходить з того, що ч. 1 ст. 104 КПК передбачено, що «у випадках, передбачених цим Кодексом, хід і результати проведення

процесуальної дії фіксуються у протоколі» [98], хоча ч. 4 ст. 271 КПК вказано, що «про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи» [98]. Зважуючи на те, що положення ч. 4 ст. 271 КПК є спеціальними по відношенню до ч. 1 ст. 104 КПК, і в ній щодо змістовної інформації, яка має бути наявною у протоколі, вказано лише про результати негласної слідчої (розшукової) дії. На нашу думку протокол про хід контролю за вчиненням злочину має бути окремим процесуальним документом, з обмеженим доступом, з яким за рішенням суду у сторін буде змога ознайомитися;

- відсутність оригінальних примірників технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії [25; 40; 44]. Вказане організаційне порушення пов'язане із вимогою ч. 3 ст. 107 КПК, в якій вказано, що «у матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо» [98]. Саме вимога наявності не просто оригінальних примірників, але і правильне їх оформлення для того, щоб суд міг точно розуміти, де оригінал, а де резервна копія, дозволить зменшити кількість визнання недопустимими доказів, отриманих з вказаними процесуальними порушеннями;

- відсутність закріплення інформації стосовно виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення відповідної процесуальної дії, як того вимагає ч. 2 ст. 273 КПК [29]. Вказане порушення, звісно, носить організаційний характер і мало б усуватися в ході реалізації прокурорського нагляду;

- відсутність у залучених до проведення негласної слідчої (розшукової) дії доступу до державної таємниці [38; 47]. Однак крапку у питанні залучення до участі в проведенні НСРД осіб, які не мають доступу до державної таємниці, поставив ВС: «вимог щодо залучення до участі в

проведенні НСРД лише осіб, які мають право доступу до державної таємниці, кримінальний процесуальний закон не містить» [155];

- відсутність закріплення інформації стосовно походження заздалегідь ідентифікованих (помічених) справжніх засобів [25; 33; 35]. Незважаючи на відсутність закріплення відповідної вимоги у кримінально-процесуальному законодавстві, суди роблять наступні висновки: «кошти для використання під час проведення спеціального слідчого експерименту також повинні надаватись органом, який здійснює досудове розслідування у зазначеному кримінальному провадженні, на підтвердження чого матеріали кримінального провадження повинні містити корінець про видачу відповідному органу досудового розслідування коштів на проведення такої НСРД» [33]. Наслідком відповідної позиції є те, що суд вказує наступне: «за відсутності належного підтвердження видатків спеціального призначення, при розгляді матеріалів кримінальної справи не встановлені дані, що за гроші були використані для спеціального слідчого експерименту, немає даних й про законність їх походження» [33]. Варто звернути увагу на наступні позиції ВС: «у матеріалах кримінального провадження має міститися інформація про походження грошових коштів, які використовувалися під час контролю за вчиненням злочину. Ці кошти можуть бути як отримані зі спеціальних фондів органів правопорядку, так і надані особисто заявниками» [157; 158]. Хоча щодо наслідків, то: «відсутність у матеріалах справи даних, які би вказували на джерело походження грошових коштів, використаних під час проведення оперативних закупок, не може автоматично свідчити про наявність процесуальних порушень у цій частині» [156];

- не передбачена діючим кримінально-процесуальним законодавством форма фіксування під час кримінального провадження результатів проведення процесуальної дії [25; 38; 40]. Необхідно зауважити, що загальна форма процесуального документа, який складається за результатами проведення контролю за вчиненням злочин у протокол, і відповідно до вимог ч. 4 ст. 271 КПК має складатися протокол про результати контролю за

вчиненням злочину. Так, у провадженні № 505/5014/14-к, виносячи вирок, суд звертає увагу на наявність акту огляду та помітки грошових купюр і на акт огляду покупця, «форму акта, діючий КПК та інші законодавчі норми (п. п. 1.9, 4.1 Інструкції) – не визначають» [38]. Також стосовно форми фіксації проведення відповідної НСРД висловився і ВС: «при цьому відомості, які надаються під час слідчої (розшукової) дії – слідчого експерименту, фіксуються у процесуальному документі – протоколі цієї слідчої дії та в подальшому досліджуються та оцінюються судом» [151].

У провадженні № 363/24/15-к суд вказує на наступне: «нормами КПК України не передбачено такої слідчої дії, як огляду та вручення грошових коштів, оскільки ці дії повинні охоплюватися контролем за вчиненням злочину відповідно до ст. 271 КПК України. Однак, всупереч вимог ст. 271 КПК України, протокол огляду та вручення грошових коштів ОСОБА_2 від 13.08.2014 року складено з посиланням на загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій відповідно до ст. 223 КПК України» [25]. Хоча наявні вимоги, закріплені у ч. 1 ст. 273 КПК, щодо прийняття рішення під час проведення НСРД про використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів, зрозуміло, що воно має оформлюватися у формі протоколу.

У провадженні № 201/4020/18 судом зазначається: «вказана у зазначеному протоколі процесуальна дія оформлена протоколом огляду та вручення грошових коштів. Суд приходить до висновку про те, що дана процесуальна дія відповідно до ч. 1 ст. 273 КПК України відноситься до негласної слідчої дії. Перелік негласних слідчих (розшукових) дій у главі 21 КПК України є вичерпним та не містить положень про таку негласну (слідчу) розшукову дію, як огляд та вручення грошових коштів» [40]. Щодо вказаної позиції суду вважаємо за необхідне нагадати нашу позицію, закріплену вище, стосовно того, що положення статті 273 КПК за своїм змістом не включають в себе гласні/негласні слідчі (розшукові) дії. Однак, положення ч. 1 і ч. 2 ст. 273 КПК вказують на необхідність фіксування наступних дій: «виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних

негласних слідчих дій оформлюється відповідним протоколом» [98]. Окрім того, положення ч. 1 і 2 ст. 104 КПК вказують на те, що «хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі» [98];

- відсутність постанови прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину [38; 41; 51]. Варто зауважити, що кримінально-процесуальне законодавство не передбачає можливості отримання ретроспективного дозволу від прокурора вже після проведення контролю за вчиненням злочину. Також відсутній і законодавчо встановлений механізм оскарження слідчим відмови прокурора у прийнятті постанови про проведення контролю за вчиненням злочину. У зв'язку з чим вбачаємо за необхідне доповнити ст. 40 КПК наступною нормою, яка дозволяла б ініціювати проведення лідчі (розшукові) дії і оскаржувати відмову прокурора у погодженні клопотання слідчого (пропозиції зміни вказані у Додатку 1);

- порушена процедура складання протоколу про результати контролю за вчиненням злочину (не відповідає вимогам ч. 4 ст. 271 КПК) [25; 36; 40; 43]. Серед порушень процедури можна виділити наступні: протокол надрукований у невстановленому місці невстановленою особою завчасно, перед проведенням цієї процесуальної дії; не вказано, чи надходили зауваження та доповнення від учасників огляду; в протоколі зазначено, що його прочитано вголос, але це твердження спростовувалось показаннями свідків, які були понятими. Цікавими є різні позиції ВС і ВАКСу щодо наслідків порушення строку складання протоколу за результатами проведеного контролю за вчиненням злочину: «протокол про результати контролю за вчиненням злочину був складений не негайно, а наступного дня після завершення негласної слідчої розшукової дії та за відсутності підозрюваного. Уповноважені особи органу досудового розслідування фактично провели не огляд місця події, а відкрите фіксування під час завершальної стадії контролю за вчиненням злочину з фактичним затриманням особи та подальшим обшуком затриманого та його особистого кабінету, де мали керуватися статтями 208, 209, ч. 4 ст. 271 КПК, а також вимогами статей 233, 234, 237 КПК. Внаслідок викладених порушень

кримінально-процесуального закону була порушена форма кримінального процесу як основна гарантія забезпечення засади законності, затриманий був позбавлений права на захист, права висловлювати свої заперечення чи зауваження з приводу проведених стосовно нього процесуальних дій» [155]. І діаметрально протилежні позиції: «порушення строку на складення протоколу за результатами проведення контролю за вчиненням злочину не є істотним порушенням прав особи, а відтак, не може саме по собі вказувати на необхідність визнання доказу недопустимим. Очевидним є те, що такі строки встановлено насамперед для забезпечення оперативності залучення матеріалів НСРД для потреб кримінального провадження» [26] та «незважаючи на те, що контроль за вчиненням злочину фактично закінчився відкритим фіксуванням і протокол за його результатами повинен був складатися у присутності обвинувачених, у органу досудового розслідування була відсутня можливість скласти протокол про результати проведення НСРД у той самий день, що між тим будь-яким чином не вплинуло на повноту та правильність досудового розслідування, а відтак, не свідчить про недопустимість такого протоколу» [141];

- під час проведення контролю за вчиненням злочину співробітниками правоохоронних органів провадилися слідчі (розшукові) дії, дозвіл на які має надавати слідчий суддя, однак ні до проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, ні невідкладно після їх проведення до слідчого судді не зверталися [51]. Варто звернути увагу на необхідності отримання ухвали слідчого судді для службового кабінету особи, в якому провадиться контроль за вчиненням злочину. З цього приводу ВС зазначав наступне: «У випадку якщо з клопотанням про дозвіл на обшук чи огляд службового кабінету сторона обвинувачення до слідчого судді не звертається, то посилання на відсутність заперечень з боку володільця щодо проведення такого огляду не свідчить про його добровільну згоду на проведення вказаної слідчої дії та не є процесуальною гарантією забезпечення права обвинуваченого на захист» [159], і «особи на момент проведення огляду вже були фактично затримані

працівниками правоохоронних органів, однак до цього часу їм не було роз'яснено їхні права та забезпечено право на правову допомогу. За таких обставин не можна стверджувати, що вони надали добровільну та інформовану згоду на огляд їх службових кабінетів. Також колегія суддів касаційного суду не погодилася з доводами про те, що огляди місця події було проведено в службових кабінетах осіб, які на праві власності належать державі, а тому дозвіл слідчого судді на їх проведення не потрібен» [160].

В контексті в тому числі проведення такої НСРД, як спеціальний слідчий експеримент, постає питання затримання особи, щодо якої відповідна НСРД провадилась. Так, затримання відповідної особи розпочинається з моменту, коли через силу або підкорення наказу вона змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою, що зазвичай відбувається у приміщенні її кабінету. Щодо підстав затримання, то, зважуючи на положення ст. 208 КПК стосовно того, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у випадку, якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Також варто нагадати, що внаслідок затримання, окрім можливого складання процесуальних документів стосовно ходу проведення НСРД або за результатами її проведення, необхідно скласти протокол затримання відповідної особи.

Варто не забувати і про вимоги КПК до уповноваженої особи, яка здійснила затримання особи: «негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу

підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно» [98].

Необхідно приділити увагу проблемним питанням, пов'язаним із такою слідчою (розшуковою) дією, як освідування, яка в контексті розслідування корупційних злочинів є часто використованою. Так, ВС зазначає наступне: «протокол освідування та експертиза спеціальних хімічних речовин (змиви з рук за допомогою марльових тампонів та гумових рукавичок) є недопустимими доказами, якщо в матеріалах відсутня постанова про проведення освідування особи» [144], «перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являється відповідна постанова прокурора. Процесуальним порушенням визнано те, що в протоколі освідування не зазначено його процесуальний статус (особи), не роз'яснено його права під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Протокол затримання, як встановлено судом, не складався. Іншого належного підтвердження роз'яснення особі його прав в кримінальному провадженні під час проведення таких слідчих (розшукових) дій, як освідування та огляд (місцевості, речей та документів), суду надано не було. Не дивлячись на вказівку в протоколі освідування особи на те, що воно проводиться на підставі постанови прокурора у кримінальному провадженні, в матеріалах кримінального провадження повинні бути відомості про пред'явлення цієї постанови до проведення освідування» [161].

Достатньо дискусійним є питання правового статусу інформації, яка зберігається на мобільному телефоні особи, особливо зважуючи на багатофункціональність сучасних мобільних пристроїв. Так, законодавець від 15.03.2022 року вніс зміни до ч. 6 ст. 236 КПК, в яких зазначив, що «слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, долати системи логічного захисту, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити чи зняти (деактивувати) систему логічного захисту або обшук здійснюється за відсутності осіб, зазначених у частині третій цієї статті» [98]. Звісно, дещо не зрозуміло, які саме системи логічного захисту має право долати слідчий, прокурор під час обшуку. Однак законодавець

уточнює: «якщо під час обшуку слідчий, прокурор виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, для виявлення яких не надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що на них міститься, на місці проведення обшуку» [98].

З огляду на відповідні зміни виникає ряд питань стосовно особливостей доступу до змісту мобільних телефонів (мобільних терміналів), а саме: обмеженість вказаного порядку доступу лише рамками обшуку житла чи іншого володіння особи; колом осіб, майно яких (мобільний телефон, комп'ютерна система або її частини) може досліджуватись – із змісту норми вбачається, що це може бути телефон адвоката, понятих; вимога проводити дослідження на місці, що обмежує можливість слідчого, прокурора дослідження за умови наявності системи логічного захисту або суттєвого об'єму комп'ютерної інформації; оціночною є категорія «достатні підстави вважати», що призводитиме до можливих зловживань; також цікавим є обмеження стосовно отриманої інформації, в тому числі з мобільного терміналу – «комп'ютерні дані», що, з однієї сторони, обмежує зміст отриманої інформації, з іншої – викликає необхідність контролювати її отримання.

Що ж стосується можливості доступу до наявної інформації, що міститься в телефоні, поза обшуку житла, то стосовно можливої кримінально-процесуальної форми доступу до відповідної інформації існують наступні підходи:

- дослідження наявної на телефоні інформації через реалізацію такої НСРД, як зняття інформації з електронних інформаційних систем. Так, показовим по цьому питанню є оцінка використання такої інформації в Постанові Верховного Суду у справі № 727/6578/17, де було зазначено, що проведений огляд телефону без санкціонування доступу до відомостей з

електронних інформаційних систем – був законним. При цьому, аргументуючи свою позицію, суд спочатку вказує на загальні положення стосовно зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, а потім пояснює своє рішення у розрізі конкретної справи: «що ж стосується інформації, яка була наявна в мобільному телефоні ОСОБА_1, то вона була досліджена шляхом включення телефону та огляду текстових повідомлень, які в ньому знаходились та доступ до яких не був пов'язаний із наданням володільцем відповідного серверу доступу до електронних інформаційних систем. В даному випадку орган досудового розслідування провів огляд предмета – телефону та оформив його відповідним протоколом» [136]. Звісно, така позиція суду має ряд недоліків, на які вказують науковці. Так, А.В. Шило вказує на неможливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій після вилучення телефону [325, с. 103], відповідна позиція ґрунтується на негласності як особливій рисі відповідної категорії слідчих (розшукових) дій, однак, якщо звернутися до ч. 1 ст. 246 КПК «Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню» [98], то стає зрозумілим, що, можливо, про факт проведення відповідної дії і стане відомо власнику відповідного мобільного пристрою; однак, методи проведення для власника залишаться невідомими. Також заслуговують на увагу аргументи О.О. Торбаса, який вказує на те, що «спірною є позиція суду, що відсутність паролю вказує на те, що власник не обмежує доступ до власного мобільного телефону. Будь-який власник телефону завжди розраховує, що його спілкування буде таємним, пароль є лише додатковою формою захисту … для дослідження наявної інформації в телефоні необхідно отримати ухвалу слідчого судді на тимчасовий доступ до речей і документів у випадку наявності паролю на пристрої» [219, с 309].

Що ж стосується нашої оцінки можливої кримінально-процесуальної форми дослідження інформації, яка міститься на телефоні, то вважаємо за необхідне зазначити наступне:

- сучасні мобільні телефони, особливо їх під категорія – смартфони, які є найбільш розповсюджені, поєднують функції стільникового пристрою з достатньо широким переліком функцій, в тому числі і епістолярним електронним спілкуванням, зберіганням особистих даних, приватною інформацією можливого різного змісту, наявністю доступу до фінансових інструментів і особистих фінансів, наявністю електронного цифрового підпису, за допомогою якого можна вчиняти юридично значущі дії, наявністю електронної версії документів, що посвідчують особу, отримання адміністративних послуг тощо, що підтверджується і отриманими результатами проведеного автором опитування. Так, на питання «Ви використовуєте свій мобільний телефон як засіб стільникового зв'язку чи додатково для спілкування за допомогою спеціалізованих програм для смартфону?» позитивну відповідь надали 88,2% опитаних практичних працівників і 94,7% науково-педагогічних працівників. Зважуючи на ці характеристики, важко буде не погодитися стосовно того, що сучасний мобільний телефон – майно особи, яке як мінімум використовується для особистого спілкування, що не обмежується лише голосовим обміном інформацією, чого уже достатньо для того, щоб на відповідний пристрій у кримінальному провадженні розповсюджувалися гарантії, передбачені у статті 14 КПК (Таємниця спілкування). Додатково варто наголосити на змісті статей 15 (Невтручання у приватне життя) і 16 (Недоторканість права власності) КПК.

Про що свідчать і результати опитування автора. Так, позитивну відповідь на запитання «Чи наявний на вашому телефоні пароль або інша система логічного захисту його змісту?» надали 88,2% практичних працівників і 84,2% науково-педагогічних працівників. Одночасно з цим щодо питання «У випадку відсутності паролю на телефоні або іншої системи логічного захисту його змісту чи розумієте, що його зміст може бути безперешкодно досліджений іншою сторонньою особою?» відповідь «Ні, це моя приватна власність, тому ніхто не має права його чіпати, навіть за відсутності паролю або іншої системи логічного захисту змісту наявної в телефоні інформації» була

обрана 83,9% практичних працівників і 60,5% науково-педагогічних працівників, що в загальному свідчить про особистість наявної інформації на мобільних телефонах, а отже, і необхідний особливий правовий доступ і до неї;

- що стосується способу отримання інформації, яка зберігається на телефоні, звісно, способи ознайомлення з нею і її отримання правоохоронними органами не є загальнодоступними. Також варто наголосити на можливості дослідження мобільного телефону слідством в рамках кримінального провадження без повідомлення його власника, що у підсумку свідчить про явний негласний характер ознайомлення з його змістом;

- змістом процесуальної дії огляду мобільного телефону, на наш погляд, має бути знайомство із його корпусом, зовнішніми ознаками, які можуть містити сліди правопорушення без інтелектуально-аналітичного аналізу інформації, яка у ньому зберігається;

- щодо можливості знайомства з інформацією на телефоні шляхом проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як зняття інформації з електронних інформаційних систем, нами вбачається, що навіть відсутність саме на телефоні засобів логічного захисту має провадитися за ухвалою слідчого судді. Оскільки відповідний захист міг бути вимкнений на момент вилучення телефону, і, зважуючи на особистий характер права власності телефону, його власник, розраховуючи на захист держави його власності, може не користуватися системами логічного захисту;

- знайомство зі змістом мобільного телефону, на наш погляд, порушує ряд принципів кримінального провадження і гарантій, закріплених в Конституції України, тому для знайомства зі змістом мобільного телефону необхідний або дозвіл власника, або мотивована ухвала слідчого судді;

- щодо правового режиму вилучення і дослідження мобільного телефону нами вбачається, що відповідне майно необхідно вилучати шляхом винесення ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів. Однак існує ряд обмежень. Перше пов’язане із положеннями статті 161 КПК, в якій зазначається, що «речами і документами, до яких заборонено доступ, є:

1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги; 2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією» [98]. У зв'язку з відповідними обмеженнями, вказана форма вилучення телефону є прийнятною, а щодо дослідження інформації, яка міститься в мобільному телефоні, вона може застосовуватися лише у випадку, коли власнику не повідомлялося про підозру і щодо нього не складався обвинувальний акт або слідство впевнено, що у нього відсутнє листування з особою щодо надання йому правової допомоги. У зв'язку із вказаними обмеженнями нами вбачається, що для унеможливлювання можливих порушень положень ст. 161 КПК процесуальні дії щодо отримання тимчасового доступу до речей і документів необхідно використовувати лише для фізичного доступу до телефону;

- щодо кримінально-процесуальної форми дослідження змісту мобільного телефону у випадку, якщо його власнику у рамках вказаного кримінального провадження було повідомлено про підозру або відносно нього складений обвинувальний акт, вона має здійснюватися за правилами, встановленими ч. 1 ст. 264 КПК, без урахування виключень, які зазначені у ч. 2 ст. 264 КПК, що пов'язані із спрощеним режимом доступу до відповідної інформації [193, с. 61].

Що стосується такої групи повноважень, як *доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам*, то однією з найбільших проблем, які існують, є не оформлення відповідного доручення у належній кримінально-процесуальній формі, на що вказується судами у вироках [35; 38; 39; 44], і що в загальному призводить до визнання доказів, які були зібрані недопустимими. Щодо вказаних особливостей необхідно зауважити, що, окрім слідчого, склад кримінальної справи в рамках процесуального керівництва має перевіряти і прокурор.

Варто розуміти, що природа цієї групи повноважень пов'язана із специфічними видами процесуальної діяльності, які вчиняються на досудовому розслідуванні, які пов'язані з механічними (спостереження за місцем), спеціальними (обстеження публічно недоступних місць) особливостями, щодо якої діяльність оперативного співробітника є більш ефективною, ніж слідчого, а також потребують спеціальних навичок, які не є обов'язковими для посади слідчого. Також необхідно зауважити, що слідча і оперативно-розшукова діяльності є різними за своїми функціями, завданнями та специфічними повноваженнями, а також на необхідності розмежування часу здійснення слідчим своїх повноважень і часу для здійснення оперативно-розшукових заходів.

В контексті розслідування корупційних злочинів необхідно звернути увагу на симбіоз в процесуальному статусі детектива, повноважень слідчого і оперативного співробітника. Вказаний симбіоз виключає можливість реалізації повноважень відповідної групи детективами, що є однією з особливостей процесуального статусу окремих слідчих, які розслідують корупційні злочини.

Щодо групи повноважень, пов'язаної *із можливістю звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій*. Варто зазначити, що «переважна більшість клопотань уповноважених суб'єктів стосується дозволу на проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, спостереження за особою, аудіо-, відеоконтроль особи та встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. Рідше ставиться питання щодо обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи» [221]. Також варто наголосити, що за інформацією, наданою ВАКС за 2019 і 2020, «клопотань про надання дозволу на моніторинг банківських рахунків не надходило» [221].

Щодо статистики розгляду клопотань про надання дозволу на проведення НСРД, то у четвертому кварталі 2019 року із загальної кількості клопотань, які надійшли до ВАКСу, задоволено 84%, задоволено частково – 4%, відмовлено – 11%, повернуто заявникам – 1% [221], що свідчить про достатній рівень «якості» клопотань, поданих слідчим суддям. Якщо розглянути дані 2020 року, то в цілому ситуація схожа із попередніми даними. Так, задоволених клопотань – 81%, задоволених частково – 9,5%, відмовлено – 9,5%.

Звісно, що близько 10% відмов – незначний відсоток від загальної кількості, однак він також показує на певну проблематику, яка свідчить або про невиконання процесуальних норм щодо вимог до клопотання, або недостатню обґрунтованість фактичних даних. Так, серед типових недоліків складених клопотань про проведення НСРД до слідчого судді необхідно вказати наступні: загальність викладеної інформації; відсутність у клопотанні ознак кримінального провадження, які б свідчили про підсудність відповідного клопотання; звернення до суду не уповноваженого суб'єкта, в тому випадку, якщо у клопотанні мова йде про спеціальних суб'єктів, до яких відносяться судді і адвокати; кваліфікація злочину не відповідає тому ступеню тяжкості, який необхідний для проведення НСРД; відсутність обставин, що дають підстави вважати особу причетною до злочину; відсутність чіткої аргументації щодо неможливості отримання інформації на даному етапі досудового розслідування в інший спосіб, окрім як провадити негласні заходи, які є єдиним способом отримання інформації, що матиме значення для кримінального провадження; неможливість унікально ідентифікувати особу або її контакти, над якими просить встановити контроль слідчий, детектив [221].

Важливим для уваги є практика стосовно подання слідчими клопотань до слідчого судді щодо отримання доступу до речей і документів, які фактично знаходяться в матеріалах іншого кримінального провадження, яке було закрито [224; 269; 270; 272; 273; 275; 286; 295; 296; 297; 302; 303; 305; 307; 308; 309; 310; 311; 312; 313; 314; 315].

Що стосується статистичних даних відносно задоволення відповідних клопотань, то була зроблена рандомна вибірка з 23 ухвал слідчих суддів різних судів і різних років, з яких у 22 – слідчий суддя задовольнив клопотання слідчого про доступ до речей і документів, і лише в одному слідчий суддя не задовольнив відповідне клопотання. У відсотковому вираженні складає 95,5% задоволених і 4,5% незадоволених, що в цілому свідчить про майже абсолютну підтримку слідчими суддями відповідних клопотань слідчих.

Щодо обґрунтування слідчими суддями прийнятих ними рішень, то, проаналізувавши ухвали, можна виділити наступні типові їх пояснення:

- здійснення ефективного розслідування [312];
- можливість використання запитуваних документів в якості доказів [270; 272; 296; 302; 309; 311; 315];
- запитувані матеріали кримінального провадження можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [295];
- для досягнення повноти, всебічності та неупередженості розслідування провадження [295; 296; 314];
- повне та об’єктивне розслідування [224; 295; 303];
- запитувані докази мають бути додатково досліджені, оскільки вони містять фактичні дані, на підставі яких можна буде встановити наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження або отримати інші докази [272; 295; 308; 313; 315];
- іншим чином отримати запитувані докази/речі і документи неможливо [272; 296];
- неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів [302; 305; 307; 308; 310; 311; 315];
- без мотивування [224; 273; 275];
- речі і документи мають суттєве значення (можуть сприяти) для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні (що може

свідчити про їх використання в якості доказів або для перевірки доказів) [224; 269; 286; 303; 305; 307; 308; 311; 314].

Щодо наявної відмови, то у відповідній ухвалі зазначається, що «оскільки не доведено можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих документів, тому клопотання задоволенню не підлягає» [297].

Абсолютним обмеженням доступу до речей і документів є речі і документи, перелік яких закріплений у ст. 161 КПК: «листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги; об'єкти, які додані до такого листування» [98].

На нашу думку, звернення слідчого з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів до слідчого судді, щодо тих речей і документів, які знаходяться у закритому кримінальному провадженні, хоч і прямо не заборонені кримінально-процесуальним законом і, як ми визначились із змісту проаналізованих ухвал слідчого судді, зазвичай дозволяє отримати докази та речі з документами, які мають суттєве значення для кримінального провадження, які неможливо було б отримати іншим шляхом. Однак, зважуючи на їх виокремленість від загальної сукупності доказів, речей і документів, які знаходяться в матеріалах закритого кримінального провадження, вони в певних випадках можуть приховувати процесуальні порушення, пов'язані із отриманням таких доказів, речей і документів, що могло б призвести до визнання його недопустимим, і застосування доктрини «плодів отруйного дерева», але без наявних усіх матеріалів кримінального провадження – у новому кримінальному провадженні вважаються цілком законними. З огляду на це вбачається, що слідчий суддя, розглядаючи такі клопотання, окрім прийняття рішення стосовно його задоволення чи відмови, має перевірити законність отримання доказів, речей і документів у закритому кримінальному провадженні.

Наступною групою повноважень в системі повноважень слідчого є *повідомлення за погодженням із прокурором особі про підозру*. Зрозуміло, що повідомлення особі про підозру є ключовою процесуальною дією на стадії досудового розслідування, з якою пов'язують перебіг строків досудового розслідування, можливість закриття кримінального провадження, з'явлення нових учасників кримінального провадження, формування окремих етапів стадії досудового розслідування.

Для визначення наявності проблем стосовно цієї групи повноважень у слідчих, які розслідують корупційні злочини, вбачається за необхідне дослідити судову практику щодо вирішення скарг на повідомлення про підозру. За звітами ВАКС «слідчими суддями ВАКС за період з 05.09.2019 до 27.04.2020 завершено провадження за 18 скаргами на повідомлення про підозру. За результатами розгляду 6 скарг у задоволенні їх вимог відмовлено, за 2 скаргами провадження закрито, за 10 скаргами у відкритті провадження відмовлено» [118]. Що стосується статистичних даних, то у 33% випадків у задоволені скарг відмовлено, у 11% випадків провадження закрито і у 56% випадках у відкритті провадження відмовлення. Також цікавим є те, що кількість скарг відповідної категорії по відношенню до загальної кількості скарг за вказаний період – 1850 є досить незначним і складає менше 1%.

Однак, незважаючи на незначну питому вагу у загальній кількості скарг тих, що стосуються підозри, нам необхідно їх дослідити для розуміння існуючих проблем у правозастосуванні норм кримінального процесу, пов'язаних із повідомленням особі про підозру.

Що ж стосується мотивів скарг щодо скасування повідомлення про підозру, які були подані до ВАКС, то можна виділити наступні їх основні групи:

- необґрунтованість підозри/недоведеність підозри «поза розумним сумнівом» [245; 251; 253; 254; 265];
- невідповідність фактичним обставинам справи [253; 254; 265];

- текст підозри не містить посилання на докази/не підтверджується матеріалами кримінального провадження [240; 251];
- повідомлення про підозру винесене з грубими порушеннями вимог КПК України при прийнятті процесуальних рішень [254];
- в діях підозрюваного відсутні ознаки, склад та подія кримінального правопорушення/не встановлено причинно-наслідкового зв'язку між діяннями підозрюваного та злочинними наслідками [251];
- порушений порядок вручення повідомлення про підозру [245; 261];
- можливість зворотної дії у часі положення, яке передбачає оскарження повідомлення слідчого, прокурора про підозру [243; 251; 258; 261; 267; 268].

Додатково необхідно визначити певні позиції ВАКС стосовно повідомлення про підозру, що мають прийматися до уваги слідчими, які розслідують корупційні злочини, а саме:

- темпоральні ознаки можливості оскарження – «слідчий суддя уповноважений розглянути скаргу на повідомлення слідчого, прокурора про підозру у кримінальних провадженнях, в яких відомості про кримінальне правопорушення внесені до ЄРДР після введення в дію вказаних вище змін, тобто з 16 березня 2018 року» [118];
- особливості, що пов'язані із процедурою повідомлення особи про підозру – «повідомлення про підозру повинно бути вручено особі у день його складання незалежно від будь-яких обставин за місцем проживання особи, а у разі його відсутності дорослому члену його сім'ї. При цьому КПК України не передбачає обов'язку і права детектива відкласти вручення повідомлення про підозру та чекати настання сприятливих обставин для його вручення особі» [118]. Що стосується форс-мажорних обставин, зважуючи на зміст ухвали, вбачається, що «хвороба та перебування підозрюваної особи в закладі охорони здоров'я стосується наслідків неможливості прибуття на виклик (отримання підозри), яка відповідно до ч. 3 статті 111 КПК України в даному випадку до

вручення повідомлення не застосовується» [245], тобто вказані обставини не є причиною відкладення вручення повідомлення особі про підозру;

- щодо порушення процедури вручення і не ознайомлення підозрюваного слідчим особисто із його правами і обов'язками: «посилання захисника на ту обставину, що ОСОБА_1 не було повідомлено про його права, до уваги не приймається, оскільки пам'ятка про права підозрюваного була вручена разом із повідомленням про підозру дорослому члену сім'ї підозрюваного. Із проханням детально роз'яснити його права підозрюваний до слідчого не звертався» [245];

- підозра має відповідати такому стандарту практики ЄСПЛ, як «достатність підстав (доказів)». Так, у провадженні № 760/24486/19 суд зазначив, що «для цілей повідомлення особі про підозру стандарт «достатніх підстав (доказів)» передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням, і вони є достатніми, щоб виправдати подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування підозри» [240]. Відповідний стандарт застосовується у судовій практиці [240; 253; 265].

Варто зауважити, що, на відміну від положень КК, в яких допускається зворотна дія законів у часі, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, положення КПК у провадженні № 1-кс/991/583/20 [261] зазначено, що у випадку чіткого врегулювання, встановлення чітких темпоральних меж і деталізації положень, відповідності критерію «якості», і враховуючи положення ст. 5 КПК – «положення п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК України поширюються лише на повідомлення про підозру у провадженнях (справах), в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР після введення в дію цієї норми» [261].

Необхідно наголосити на тому, що чинне кримінально-процесуальне законодавство не встановлює обмежень щодо предмета перевірки вказаної категорії скарги. Однак слідчі судді у своїй діяльності з розгляду вказаних скарг керуються наступними положеннями КПК:

1) «підозра не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом» [98];

2) «захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені КПК та іншими законами України, з метою, зокрема, забезпечення з'ясування обставин, які спростовують підозру» [98];

3) «оскаржити повідомлення слідчого, прокурора про підозру можна після спливу двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом» [98];

4) «слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні» [98];

5) «слідчий суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку» [98].

Далі необхідно звернути увагу на такі групи повноважень, як *за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження,* і зважуючи на подібність: *приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК*. Нами було прийнято рішення про об'єднання відповідних груп повноважень для більш широкого розуміння ролі слідчого під час закінчення досудового розслідування. Зважуючи на особливості у цій групі повноважень, пов'язаних із необхідністю слідчого складати обвинувальний акт, тобто брати безпосередню участь не просто у доведеності вини особи, наданні її діям кримінально-правової кваліфікації, а і у складанні офіційного документа,

який у собі міститиме твердження про винуватість особи у вчиненні злочину, що дещо не корелюється із визначеною кримінально-процесуальною функцією, яку реалізує слідчий. – розслідування.

Тому для визначення характеру та функціонального спрямування цієї групи повноважень слідчого нами вбачається, що необхідно ознайомитися із поняттям обвинувачення. Так, відповідно до позиції ЄСПЛ: «обвинувачення – офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про вчинення цією особою правопорушення, яке нормою загального характеру визнається осудним і за яке встановлюється відповідальність карного та попереджувального характеру» [180]. З цього поняття вбачається, що обвинувачення має мати ряд ознак: компетентний орган, офіційне доведення, наявність твердження про вчинення особою правопорушення, його караність. Враховуючи характер повноважень слідчого у цих групах повноважень, а саме положення ч. 1 ст. 290 КПК, «визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування» [98], і положення ч. 1 ст. 291 КПК «обвинувальний акт складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем» [98]. Необхідно зауважити, що слідчому притаманна лише одна ознака обвинувачення – «наявність твердження про вчинення особою правопорушення», що, на нашу думку, є недостатнім для того, щоб стверджувати про виконання слідчим функції обвинувачення. Що ж стосується можливості прокурора доручити слідчому повідомити підозрюваного про завершення досудового розслідування та надання доступу

до матеріалів досудового розслідування, то в цьому випадку компетентним органом виступає саме прокуратура, яка і має здійснювати відповідне повідомлення. Що ж стосується офіційного доведення обвинувачення підозрюваного слідчим, то в цьому випадку він виступатиме уповноваженою прокурором особою, оскільки саме прокурор має відповідні повноваження. Більш того відповідне уповноваження прокурора має бути оформлене відповідним процесуальним документом.

Що ж стосується складання обвинувального акту, то він є однією з форм логічного закінчення досудового розслідування слідчим. І слідчий доводить твердження про вчинення особою злочину в обвинувальному акті не особі, а прокурору, який має підписати відповідний процесуальний документ. Тому, незважаючи на дещо протирічний характер повноважень слідчого у цій групі повноважень, вони свідчать, що він не здійснює обвинувачення особи, а логічно завершує досудове розслідування, органічно передаючи кримінальне провадження для наступного його розгляду компетентними органами.

Щодо особливостей, які наявні у такої групи повноважень слідчого, який розслідує корупційні злочини, як *здійснювати інші повноваження, передбачені КПК.*

Тут варто виділити особливості у повноваженнях слідчого, який розслідує корупційні злочини, насамперед це наявність такого суб'єкта кримінального процесу, як викривач. Так, КПК нам дає наступне визначення цьому суб'єкту: «фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування» [98]. Звісно, що у кожного суб'єкта наявні свої процесуальні права і обов'язки, не винятком став і викривач, права якого у значній мірі корелюються з обов'язками слідчого. Так, частиною 3 статті 60 КПК передбачено, що «заявник, який є викривачем, крім наступних прав (отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; отримувати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань; подавати на

підтвердження своєї заяви речі і документи; отримати інформацію про закінчення досудового розслідування), має право отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою» [98]. А вказана інформація надається слідчим у строк не більше п’яти днів з моменту подання заяви.

Також у зв’язку з наявністю викривача слідчому наявні повноваження, пов’язані із забезпеченням/сприянням виплати винагороди викривачу. Так, згідно із ч. 1 ст. 130^1 КПК: «за повідомлення про корупційний злочин, активне сприяння його розкриттю, якщо грошовий розмір предмета злочину або завдані державі збитки від такого злочину в п’ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину, викривачу виплачується винагорода у вигляді 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину» [98].

Відповідно до ч. 9 ст. 214 КПК «слідчий, дізнавач протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до ЄРДР у письмовій формі повідомляє НАЗК про початок досудового розслідування за участю викривача» [98].

У випадку складання обвинувального акту слідчим за участю у кримінальному провадженні викривача до нього вносяться, окрім анкетних відомостей викривача, розмір пропонованої йому винагороди.

Особливістю розслідування корупційних злочинів є застосування положення ст. 75 КК до особи, яка вчинила корупційний злочин. Незважаючи на заборону суду у ч. 1 цієї статті звільнювати від відбування покарання з випробуванням осіб, засуджених за корупційне кримінальне правопорушення, і кримінальне правопорушення, пов’язане з корупцією. Однак, ч. 2 ст. 75 КК зазначає, що «суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини» [95], що у підсумку і призводить до застосування ч. 2 ст. 75 КК до особи, засудженої, у тому числі, за вчинення корупційного злочину [23; 24; 27; 28; 31; 32; 34; 37; 45; 46; 48; 49; 50; 52; 53; 54].

В загальному, «характеризуючи повноваження слідчого, який розслідує корупційні злочини, варто розуміти, що у контексті кримінального процесу вони майже ідентичні повноваженню слідчого. Законодавчо не визначено їх окремих форм чи видів, однак специфіка кримінальних проваджень щодо розслідування корупційних злочинів, з її суб'єктним складом, наявністю органів контролю за виконанням службовців покладених на них обов'язків, і законодавчих обмежень, щодо застосування до обвинувачених/засуджених за корупційні злочини осіб певних інститутів кримінального права – дає підстави, шляхом аналізу норм КПК, виділяти окремі особливості повноважень слідчих, які розслідують корупційні злочини» [194, с. 305].

РОЗДІЛ 3. МІСЦЕ СЛІДЧОГО СЕРЕД ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Місце слідчого серед суб'єктів кримінального провадження

3.1.1. Процесуальна самостійність слідчого

Як уже було нами зазначено, кримінально-процесуальний статус слідчого складається із чотирьох блоків, два з яких ми вже розглянули. На черзі комунікативний блок, який характеризує зв'язок слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу, що залежить від покладених на нього повноважень і щодо слідчого характеризується двома складовими: процесуальною самостійністю і процесуальною незалежністю.

Так, у літературі жваво розглядається особливість взаємодії слідчого і прокурора, в тому числі доцільність виокремлення такої специфічної форми функції нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство, як процесуальне керівництво, що, по суті, означає контроль за їх діяльністю [112]. Це, в свою чергу, означає, що сторона обвинувачення – прокурор контролює слідчого, який згідно з ч. 5 ст. 40 КПК є самостійним у своїй процесуальній діяльності, що призводить до неузгодженості наявної у літературі позиції щодо наявності у слідчого окремої функції розслідування і контролю за ним сторони обвинувачення – відповідні протиріччя не корелюються з принципом змагальності. Адже як реалізувати принцип змагальності між сторонами за відсутності окремого процесуально незалежного третього суб'єкта кримінального провадження, який реалізовує функцію розслідування, або за відсутності однакових повноважень у сторін кримінального провадження щодо збирання, перевірки і оцінки доказів (звісно, сторону захисту цікавить саме збирання доказів). А при прямій вказівці законодавця на обвинувачений характер діяльності слідчого, віднісши статтю з його узагальненими

повноваженнями до параграфу сторони обвинувачення, стає зрозумілим, що у повній мірі реалізація принципу змагальності на стадії досудового розслідування, зважуючи на наявність контролю прокурора за діяльністю слідчого і на ототожнення останнього зі стороною обвинувачення, не відбувається. Саме для того, щоб точніше розібратися з наявними особливостями взаємодії слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу з подальшим визначенням наявних протиріч або, навпаки, узгоджень і кореляції наявних положень кримінального процесуального закону з концепціями побудови і функціонуванням правоохоронної системи, необхідно приділити увагу особливостям взаємодії слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу, особливо з прокурором і слідчим суддею.

О.О. Кіпер вдало зазначив: «у змагальній формі кримінального провадження, до якого прагне вітчизняне судочинство, без якісного розслідування не може бути ефективного правосуддя» [88, с. 3]. Однак, досудове розслідування – комплекс кримінально-процесуальних дій і рішень, які здійснюються/реалізуються і приймаються суб'єктами кримінального провадження, і головний суб'єкт у відповідній системі досудового розслідування є слідчий. Саме від особливостей як законодавчо закріпленої особливості взаємодії між суб'єктами кримінального провадження, так і практичними особливостями комунікації між ними і залежить якісне розслідування кримінальних правопорушень. А класичними формами оцінки взаємодії слідчого з суб'єктами кримінального процесу, які беруть активну участь у досудовому розслідуванні з можливістю процесуального впливу, є: процесуальна самостійність [4; 13; 14; 87; 108; 123] і незалежність [4; 13; 17] слідчого.

Тому почнемо з характеристики поняття процесуальної самостійності слідчого. О.П. Зайцев, характеризуючи процесуальний статус слідчого, зазначає наступне: «це категорія, яка характеризує здатність слідчого виконувати покладені на нього обов'язки без сторонньої допомоги або керівництва і значною мірою залежить від нього самого» [75, с. 133]. Аналогічне визначення

надає і І.В. Канфуі: «категорія, яка характеризує здатність слідчого виконувати покладені на нього обов'язки без сторонньої допомоги або керівництва і значною мірою залежить від нього самого» [84, с. 94]. Ю.В. Баулін відокремлює процесуальну самостійність від незалежності слідчого, даючи наступне визначення процесуальної самостійності: «це, з одного боку, положення досудового слідства, що дозволяє слідчому самостійно приймати рішення і проводити слідчі дії в розслідуваних провадженнях, а з іншого – це процесуальний інститут, спрямований на врегулювання відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією слідчим своїх процесуальних повноважень [14, с. 3].

Вичерпну характеристику процесуальній самостійності слідчого, ототожнюючи її з загальним положенням досудового розслідування, дав О.О. Кіпер: «загальне положення досудового розслідування, що є засобом реалізації принципу всебічного, повного та неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, яке полягає у повноваженнях слідчого самостійно на підставі свого внутрішнього переконання та керуючись законом починати досудове розслідування, визначати напрямки розслідування, приймати відповідні процесуальні рішення та вчиняти дії, пов'язані з розслідуванням кримінального правопорушення, щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, за винятком випадків, коли законом передбачене отримання на це згоди (рішення) прокурора чи дозволу слідчого судді, визначати порядок і послідовність проведення цих процесуальних дій та нести повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення (застосування), а також відстоювати (захищати) ці повноваження» [93]. Звісно, настільки широке визначення є позитивним в контексті поміщення у нього всіх елементів відповідного поняття.

Даючи визначення процесуальній самостійності слідчого, С.С. Охріменко, окрім загального поняття, яке зазвичай ототожнюється із можливістю слідчого реалізовувати покладені на нього повноваження згідно з його внутрішнім переконанням, виділяє ще одну ознаку – особисту

відповідальність слідчого. «Процесуальна самостійність слідчого виявляється у можливості згідно з чинним законодавством самостійно, за особистим внутрішнім переконанням, проводити усі необхідні та можливі слідчі дії, приймати процесуальні рішення, а також нести особисту відповідальність за порушення норм закону» [124, с. 19-20]. Важливим є те, що «в літературі достатньо багато понять процесуального статусу слідчого, що, звісно, є позитивним для науки кримінально процесу, адже кожен автор дає своє розуміння не тільки місцю слідчого у кримінальному провадженні, але і привносить пропозиції удосконалення останнього» [200, с. 88].

Враховуючи значну кількість авторських понять, варто зазначити, що значна кількість їх надавалися до прийняття КПК 2012 року. З його прийняттям науковці в загальному вказують на скорочення процесуальної самостійності слідчого, порівняно з кодексом 1960 року. Наприклад, А.О. Ляш і О.В. Баулін вказують наступне: «в КПК 1960 р. правила інституту процесуальної самостійності слідчого як важливого елемента статусу органу досудового слідства, на наш погляд, були значно краще сформульовані і більш послідовно викладені» [108, с. 3]. Це скорочення прослідковується в характеристиці особливостей взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження, зокрема, це стосується: прокурора, слідчого судді, керівника органу досудового розслідування.

Зважуючи на неоднорідність наданих у літературі визначень даного поняття, вважаємо за необхідне надати власне авторське поняття даній категорії. Для цього використаємо етимологічний метод, який широко використовується в науці кримінального процесу [9, с. 33; 58, с. 142; 72, с. 112; 79, с. 39; 87].

Сучасний тлумачний словник української мови наступним чином визначає відповідне поняття «самостійний – відособлений від інших, окремий, який здійснюється своїми силами чи із власної ініціативи» [213, с. 639].

Отже, самостійність характеризується двома ознаками:

- реалізація покладених на особу повноважень своїми силами, без сторонньої допомоги;

- реалізація повноважень за власної ініціативи, відповідно, без будь-чийого дозволу.

Відповідно до першої ознаки, самостійність слідчого можна визначити як можливість без допомоги інших суб'єктів кримінального провадження, які, виконуючи вказівки слідчого, сприяють останньому реалізовувати його повноваження і покладені на нього завдання, зокрема завдання кримінального провадження, що умовно можна назвати *процесуальною самостійністю координації слідчого*. Тут варто нагадати про взаємодію слідчого з оперативними підрозділами, які, відповідно до ч. 1 ст. 41 КПК України, за письмовим дорученням, здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні та під час виконання доручень користуються повноваженнями слідчого.

Вбачається, що вид процесуальної самостійності слідчого, який виокремлюється завдяки першій ознаці самостійності, законодавець вирішив реалізувати під час створення НАБУ, передбачивши такого суб'єкта кримінального процесу, як детектив. «Законодавчо особливості їх процесуального статусу повно і однозначно не визначені, а науковці все ж вважають детективів симбіозом слідчого й оперативного співробітника» [56, с. 111]. Такий крок законодавця щодо об'єднання в одній процесуальній фігурі одразу слідчого і працівника оперативного підрозділу, беззаперечно, сприятиме всебічному дослідженню обставин кримінального провадження, а також оперативності й ефективності роботи детектива, однак потребуватиме від останнього більших знань і, безперечно, досвіду роботи.

На підставі другої ознаки (реалізація повноважень за власної ініціативи, відповідно, без будь-чийого дозволу) процесуальну самостійність слідчого можна визначити як можливість без дозволу чи санкції інших суб'єктів кримінального процесу, за власним/внутрішнім переконанням приймати процесуальні рішення щодо реалізації слідчим напрямів кримінальної

процесуальної діяльності функції, яку він реалізує, і покладених на нього завдань (у зв'язку із реалізацією відповідної функції), в тому числі завдань кримінального провадження, яку умовно можна назвати *процесуальною самостійністю субординації слідчого*.

В контексті процесуальної самостійності слідчого, який розслідує корупційні злочини, варто виділити випадки, які мають місце на практиці, коли слідчі відмовляються від складання обвинувального акта, як того вимагають прокурори. Цікавою є наступна думка: «з метою уникнення негативних наслідків відмови слідчого від окремого доручення прокурора про складання обвинувального акта, прокурор може одночасно в одному документі доручити слідчому відкрити матеріали досудового розслідування. Вважаємо, що таке доручення цілком відповідає положенням КПК України та не дозволить слідчому відмовитися від виконання своїх обов'язків» [60, с. 280-281].

З огляду на вищевикладене, на наявні в літературі кримінально-процесуального права визначення і на виділення автором власного – варто зазначити про наявність двох головних підходів до визначення поняття процесуальної самостійності слідчого. Перший – нормативний підхід, розглядає процесуальну самостійність слідчого як категорію, яка закріплена в кримінальному процесуальному законі і оцінює самостійність слідчого на підставі нормативно закріплених його повноважень, що у підсумку свідчитиме про неможливість виокремлення процесуальної самостійності слідчого як сталої категорії, яку не можна буде змінювати через її пряму прив'язку до повноважень, які є обов'язковими і сформованими завдяки дозвільному принципу. Другий – доктринальний підхід, розглядає процесуальну самостійність слідчого як категорію, яка окрім того, що закріплена в кримінальному процесуальному законі і оцінює самостійність слідчого на підставі нормативно-закріплених його повноважень, додатково розглядає діяльність слідчого в призмі виконання ним покладених на нього кримінально-процесуальних функцій, завдань і визначеного законодавцем призначення слідчого, що у підсумку може свідчити про неповне виконання покладеної на

слідчого функції через брак відповідних повноважень або через наявність додаткових обмежень. Саме розглядаючи процесуальну самостійність у призмі другого підходу, можливе збільшення чи зменшення її обсягу у нормативному визначенні, враховуючи наявні теоретичні здобутки науковців.

Також вважаємо за доцільне, окрім визначення наявних підходів до розуміння поняття процесуальної самостійності слідчого, диференціювати процесуальну самостійність у контексті другого доктринального підходу до визначення поняття процесуальної самостійності слідчого за ознакою юридичної визначеності і ширини меж самостійності:

– абсолютна процесуальна самостійність – можливість слідчого самостійно без санкції, дозволу або погодження проводити усі необхідні слідчі (розшукові) дії, приймати процесуальні рішення на свій розсуд;

– відносна процесуальна самостійність – результат порівняння науковцями нормативно-правових актів, зазвичай різного часу дії з метою покращення існуючого процесуального статусу слідчого. Тут варто виділити позитивну самостійність – збільшення її обсягу, що зазвичай позитивно оцінюється науковцями, і негативну самостійність – зменшення її обсягу, що негативно оцінюється науковцями. Така оцінка науковців обумовлюється головною функцією слідчого – розслідування, яке має бути оперативним і неупередженим;

– нормативна процесуальна самостійність – діє в межах, закріплених у чинному законодавстві і яку декларує КПК у частині 5 статті 40 [15];

– відносно-абсолютна процесуальна самостійність – можливість слідчого самостійно без санкції, дозволу або погодження проводити усі необхідні слідчі (розшукові) дії, приймати процесуальні рішення на свій розсуд, тобто реалізовувати покладені на нього зобов’язання без отримання дозволів. Тобто межами процесуальної самостійності слідчого виступають не повноваження, а напрями діяльності, також діяльність слідчого провадиться у межах функцій і завдань, які законодавець ставить перед слідчим. Так, Ю.П. Аленін зауважує: «його (слідчого) головною функцією у вітчизняному кримінальному процесі є

функція розслідування, тобто вжиття всіх заходів для всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи, виявлення як обвинувальних, так і виправдувальних, а також обтяжуючих і пом'якшуючих вину обставин і з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі» [4, с. 11]. Даний вид характеризується самостійністю слідчого в межах окреслених функцій і завдань. Важливо зазначити, що за результатами своєї діяльності він має нести індивідуальну відповідальність за результати розслідування кримінального провадження. Слідчий самостійно розслідує кримінальне провадження з внесення даних до ЄРДР і до завершення досудового розслідування[†*].

Проаналізувавши наявні поняття процесуальної самостійності слідчого, підходи до їх розуміння, наявні види у літературі, надавши власне визначення вказаній категорії, вважаємо, що подальшим напрямом дослідження процесуальної самостійності слідчого є оцінка реального стану процесуальної самостійності слідчого за діючим кримінальним процесуальним законодавством. Також необхідно зазначити, що близько 49,5% практиків і 84,2% науково-викладацького складу вказали, що наявної процесуальної самостійності слідчого не достатньо для здійснення ним усіх можливих заходів для якісного, повного і ефективного розслідування.

Як уже зазначалося, у кримінальному провадженні слідчий виконує функцію розслідування. В свою чергу, функція реалізується через певні форми реалізації слідчим своїх повноважень і взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження і оточуючим середовищем, що охоплюється поняттям кримінально-процесуальної діяльності слідчого. Тому для характеристики наявної нормативно-процесуальної самостійності слідчого можна було б проаналізувати складові кримінально-процесуальної діяльності

---

* Далі у тексті роботи автор, вживаючи поняття «процесуальна самостійність слідчого» для аналізу і характеристики процесуальної самостійності слідчого – буде вкладати суть саме цього виду самостійності, яка характеризується можливістю слідчого самостійно без санкції, дозволу або погодження проводити усі необхідні слідчі (розшукові) дії та інші кримінально-процесуальні дії, приймати процесуальні рішення на свій розсуд, тобто реалізовувати покладені на нього зобов'язання без отримання дозволів. А межами процесуальної самостійності слідчого виступає функція розслідування, в рамках якої слідчий і здійснює свою процесуальну діяльність.

слідчого, класифікуючи повноваження слідчого за ознакою юридичної визначеності і ширини меж самостійності. Однак, зважуючи на те, що окремі з повноважень, які входять у загальну групу повноважень, наприклад слідчі (розшукові) дії, є не просто неоднорідними, а різнополярними у призмі процесуальної самостійності слідчого, було прийнято рішення про пошук іншого підходу для класифікації наявної процесуальної самостійності слідчого.

Так, вбачається, що більш доцільним буде дослідження кожного з етапів кримінально-процесуальної діяльності слідчого, не виокремлюючи повноваження окремими групами залежно від меж процесуальної самостійності кожної з них. Тобто самостійність слідчого характеризуватиметься на різних етапах реалізації слідчим своїх повноважень: здійснення процесуальної діяльності і прийняття процесуальних рішень – надання загальної оцінки існуючої самостійності слідчого у кримінальному процесі України. Так як в основу дослідження покладені стадії реалізації повноважень функції розслідування, яку виконує слідчий під час розслідування – такий підхід щодо дослідження процесуальної самостійності варто назвати стадійно-функціональним.

Із функцією, яку виконує слідчий у кримінальному провадженні, ми визначилися дещо раніше, тому для оцінки процесуальної самостійності слідчого за стадійно-функціональним підходом нам залишилося виділити ті стадії, які слідчий реалізує під час здійснення процесуальної діяльності і прийняття процесуальних рішень. Вбачаємо за необхідне виокремити наступні складові стадійно-функціонального підходу [185, с. 121]:

- ініціювання певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення, яке завжди відбувається на підставі наявності фактичних даних, які свідчать про наявність підстав для проведення певного виду процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення. Відповідне ініціювання може мати зовнішній прояв в усній чи письмовій формі або шляхом прийняття особистого інтелектуально-вольового рішення;

- прийняття легального (законного, відповідно до діючого законодавства) рішення щодо реалізації (про початок) певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення. Як і в попередньому етапі, форма прийняття відповідного рішення залежить від нормативного закріплення порядку прийняття такого рішення;
- реалізація певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення;
- оцінка можливості використання результатів певного виду кримінально-процесуальної діяльності і їх використання у процесі доказування. Даний етап є заключним і зазвичай реалізовується в двох аспектах. Перший включає в себе оціночний аналіз зібраних даних безпосередньо особою, яка реалізовувала відповідний вид діяльності на предмет можливості використовувати отримані результати у процесі доказування. Другий – аналіз безпосередньо тими особами, на які законодавчо покладений обов'язок з оцінки можливості використання конкретних результатів певного виду кримінально-процесуальної діяльності (оцінюється не тільки належність, але і допустимість).

Так, з огляду наявності вищевказаних етапів вбачаємо за доцільне перш ніж за їх допомогою оцінити ступінь процесуальної самостійності слідчого, виділити шкалу для її оцінки:

- відсутність процесуальної самостійності;
- обмежена процесуальна самостійність;
- наявна процесуальна самостійність;
- повна процесуальна самостійність.

Зважуючи на наявність шкали для оцінки можливої процесуальної самостійності слідчого і виділених етапів реалізації слідчим кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття кримінально-процесуального рішення, варто безпосередньо оцінити ступінь самостійності на відповідних етапах:

1. Ініціювання певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення. Аналіз кримінально-процесуального законодавства свідчить про те, що слідчий є самостійним у цій стадії, слідчий

самостійно приймає рішення щодо початку кримінального провадження, ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, ініціювання застосування заходів забезпечення кримінального провадження, ініціювання повідомлення особі про підозру, ініціювання завершення досудового розслідування тощо. Тобто ступінь самостійності слідчого на етапі ініціювання кримінально-процесуальної діяльності чи прийнятті рішень – майже абсолютний. Також варто зазначити, що на відповідному етапі закріплені повноваження слідчого в цілому відповідають змісту функції розслідування.

Однак, у випадку наявності вказівки чи доручення прокурора слідчий зобов'язаний її виконати, невиконання вказаних вказівок призводить до можливої відповідальності слідчого. Законом не передбачена можливість оскарження доручень і ініціативи прокурора особистої участі у проведенні слідчих (розшукових) і процесуальних дій, що з позиції наявності у слідчого абсолютної процесуальної самостійності може ставити під сумнів абсолютну процесуальну самостійність слідчого в питанні ініціювання реалізації певного виду кримінально-процесуальної діяльності, а з позиції відносно-абсолютної процесуальної самостійності – свідчить про конкуренцію слідчого з прокурором стосовно реалізації функції розслідування у кримінальному провадженні. Однак, враховуючи позицію автора щодо поняття процесуальної самостійності, відсутність механізму оскарження вказівки чи доручення прокурора варто розглядати в якості порушення категорії процесуальної незалежності слідчого. Адже процедура реалізації вказівок з дорученнями прокурора слідчим, яка передбачена законодавцем, має легальний характер і може суперечити внутрішньому переконанню слідчого щодо загальної його оцінки ситуації чи певних тактичних її особливостей.

Отже, на етапі ініціювання певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення, у слідчого є повна процесуальна самостійність. Відповідна оцінка самостійності зберігається, навіть якщо зважити на право прокурора надавати слідчому вказівки, які є обов'язковими для виконання, адже на даному етапі самостійність заснована на

безперешкодній можливості слідчого ініціювати кримінально-процесуальну діяльність чи кримінально-процесуальне рішення без жодного дозволу чи санкції суб'єктів кримінального провадження, і така можливість слідчого не залежить від вказівки прокурора, адже є вираженням внутрішнього переконання слідчого.

2. Прийняття легального (законного) рішення щодо реалізації (про початок) певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття кримінально-процесуального рішення. Під прийняттям легального рішення щодо реалізації певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняттям кримінально-процесуального рішення слід розуміти наявність формально визначеної законодавством підстави для здійснення кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття рішення.

Аналіз кримінально-процесуального законодавства свідчить про те, що у слідчого в цілому наявна обмежена процесуальна самостійність на цьому етапі реалізації його закріплених законодавством повноважень. Так, якщо мова йде про прийняття рішення щодо проведення слідчих (розшукових) дій, які не пов'язані із втручанням в особисте життя особи, в тому числі проникнення без згоди особи, яка володіє житлом, у останнє, а також окрім майже всіх негласних слідчих (розшукових) дій, то слідчий самостійно приймає рішення про їх початок. Також рішення про застосування значної кількості передбачених діючим законодавством заходів забезпечення кримінального провадження приймається прокурором чи слідчим суддею.

Безперечно, під час прийняття рішення щодо реалізації певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття кримінально-процесуального рішення у слідчого наявна процесуальна самостійність. Прояви якої можна умовно класифікувати за наступними напрямами кримінально-процесуальної діяльності слідчого:

- можливість приймати рішення про початок досудового розслідування;

- приймати рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Серед яких варто виділити допит, пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування, проникнення до житла чи іншого володіння особи (з обмеженнями, встановленими ст. 233 КПК), огляд, який не пов'язаний із оглядом житла чи іншого володіння особи, огляд трупа, слідчий експеримент, окрім тих, що проводяться в житлі чи іншому володінні особи, рішення про проведення експертизи, здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частин, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту [98];

- приймати рішення про застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Таких як: виклик слідчим, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (за умови безпосереднього затримання слідчим особи), тимчасове вилучення майна (за умови безпосереднього законного затримання особи або під час обшуку чи огляду), затримання особи без ухвали про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (вважається тимчасовим запобіжним заходом);

- закінчувати досудове розслідування з окремих підстав.

Як зазначалося нами раніше, в цілому у слідчого наявна обмежена процесуальна самостійність на цьому етапі реалізації його закріплених законодавством повноважень.

Що ж стосується класифікації видів кримінально-процесуальної діяльності, при прийнятті рішення щодо реалізації яких у слідчого відсутня процесуальна самостійність, то їх можна умовно класифікувати за наступними загальними напрямами кримінально-процесуальної діяльності слідчого:

Проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, для отримання рішення про проведення яких необхідно звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з відповідними клопотаннями,

які, в свою чергу, необхідно поділити на три групи. Перша характеризується прийняттям рішення у формі ухвали слідчим суддею, відповідна ухвала отримується внаслідок погодження із прокурором клопотання слідчого. До неї слід відносити слідчі (розшукові) дії, які значно обмежують конституційні права особи. Друга група характеризується рішенням, прийнятим прокурором за клопотанням слідчого. До неї слід віднести наступні слідчі (розшукові) дії: освідування особи, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Третя група характеризується наявністю рішення – постанови слідчого, яка погоджена з керівником органу досудового розслідування. До неї слід віднести наступну слідчу (розшукову) дію – виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження, для отримання рішення про яке необхідно звертатися із клопотанням за погодженням із прокурором до слідчого судді. Необхідно виділити наступні запобіжні заходи: судовий виклик (здійснюється за ініціативою слідчого), привід, накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, запобіжні заходи у наступних формах: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою.

Повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру. Так, відповідно до ч. 1 ст. 277 КПК «письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором».

За результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження. Що стосується закриття кримінального провадження щодо юридичної особи, слідчий з 11 наявних (на момент дослідження) підстав самостійно може закрити

провадження по 4, і лише за певних умов, за іншими підставами рішення приймає прокурор або суд. Щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності складає не слідчий, а лише прокурор. Такі форми закінчення досудового розслідування, як звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру мають однакову процесуальну процедуру – обвинувальний акт, або відповідні клопотання складаються слідчим і затверджуються прокурором.

Оцінюючи етап прийняття легального рішення щодо реалізації певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття кримінально-процесуального рішення, варто звернути увагу і на наступні положення чинного законодавства. Так, відповідно до п. 4, ч. 2, ст. 36 КПК: «прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений доручати слідчому проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення». А слідчий, в свою чергу, відповідно до ч. 4, ст. 40 КПК: «зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі». Відповідне положення уже розглядалося при дослідженні попереднього етапу ініціювання. Однак, для оцінки ступеня процесуальної самостійності слідчого необхідно його розглянути з позиції етапу прийняття рішення. Найголовніше запитання, яке виникає при розгляді цього положення, стосується моменту, коли виникає рішення про реалізацію певного виду кримінально-процесуальної діяльності. Під час підписання і надсилання прокурором відповідного доручення чи вказівки прокурора, або під час отримання його слідчим, інформуванням останнього про зміст відповідної вказівки, і прийняттям слідчим рішення про проведення певного виду кримінально-процесуальної діяльності.

Зважуючи на обов'язковість таких доручень і вказівок, навіть на передбачену відповідальність за невиконання слідчим законних вказівок і

доручень прокурора, а також на можливість прокурора встановлювати строк для проведення вказаної у постанові кримінально-процесуальної діяльності, що передбачено у діючому законодавстві, вбачаємо, що моментом прийняття рішення про здійснення окремого виду кримінально-процесуальної діяльності, яка визначена у вказівці чи дорученні прокурора, є підпис прокурором відповідного документа і направлення його слідчому для інформування останнього, а не для погодження з ним проведення відповідної дії. Саме наявність певних видів кримінально-процесуальної діяльності, які у своїй сукупності об'єднуються єдиною функцією розслідування; ініціювання і прийняття рішення про проведення яких законодавчо покладене на прокурора, а безпосереднє або опосередковане виконання на слідчого – однозначно свідчить про відсутність процесуальної самостійності у слідчого. Це свідчить про зобов'язання слідчого реалізувати власні повноваження за вказівкою прокурора, не враховуючи внутрішнє переконання слідчого, яке може відрізнятися від позиції прокурора.

Отже, вищезазначене в контексті ознаки процесуальної самостійності слідчого, можна інтерпретувати як можливість реалізовувати покладені на слідчого повноваження без обов'язкових вказівок на їх виконання, які неможливо дієво оскаржити, адже саме в таких вказівках наявні уже реалізовані етапи ініціювання і прийняття рішення про реалізацію певного виду кримінально-процесуальної діяльності, що, по суті, означає делегування повноважень одного суб'єкта іншому, що у випадку прокурора і слідчого ставить останнього у значну залежність перед прокурором.

Підсумовуючи, варто вказати, що на етапі прийняття легального (законного) рішення щодо реалізації (про початок) певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття кримінально-процесуального рішення процесуальна самостійність у слідчого обмежена, це пояснюється наявністю близько половини його повноважень, рішення про реалізацію яких він приймає самостійно, щодо іншої половини – існує певний процес затвердження рішення щодо можливої реалізації повноважень слідчого. Але ця дуалістичність

повністю нівелюється можливістю прокурора давати вказівки, обов'язкові до виконання слідчому, які значно звужують обмежену процесуальну самостійність і формують суттєво обмежену процесуальну самостійність слідчого.

3. Реалізація певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення. У попередніх дослідженнях автор виділяв процесуальну самостійність координації слідчого [184, с. 581-582], яка пов'язується із можливістю слідчого без сторонньої допомоги реалізувати певний вид кримінально-процесуальної діяльності – саме ця ознака самостійності слідчого і є вирішальною на цьому етапі. Зважуючи на загальну функцію розслідування, яку реалізовує слідчий у кримінальному провадженні, а також наявні у нього повноваження, можна виділити наступні групи кримінально-процесуальної діяльності, яку реалізовує слідчий у кримінальному провадженні:

- починати досудове розслідування. Відповідний вид кримінально-процесуальної діяльності слідчий реалізовує самостійно;
- провадити СРД та НСРД або доручати їх проведення оперативним підрозділам. Так, серед яких необхідно виділити дві групи: перша включає в себе слідчі (розшукові) дії, які слідчий реалізує самостійно, і друга група включає в себе слідчі (розшукові) дії, для реалізації яких слідчому необхідно доручати їх проведення спеціалізованим суб'єктам, які мають відповідний фах спеціалізовані засоби і необхідний час;
- повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру. Відповідне повноваження реалізується або слідчим, або прокурором особисто «шляхом вручення його в день складання відповідній особі, або у випадку її відсутності у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень» [98];
- складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Відповідні процесуальні документи «складаються слідчим, дізнавачем, після чого затверджуються прокурором. Обвинувальний акт може бути складений

прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем» [98];

- закривати кримінальне провадження. Відповідне повноваження слідчий реалізує у формі постанови з чітко визначених підстав.

Зважуючи на вищевказану характеристику процесуальної самостійності слідчого на цьому етапі, вважаємо, що вона наявна, однак існують певні особливості, які вказують на її обмеження. Так, особами, які звужують процесуальну самостійність координації слідчого, є: працівники оперативних підрозділів, спеціалісти, технічні спеціалісти, працівники технічних відділів правоохоронних органів, до них можна опосередковано віднести і понятих. Залежність від цих осіб полягає у тому, що вони не просто сприяють, а саме від них залежить, чи зможе слідчий реалізовувати певний вид кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення. Так, ряд НСРД можливо провести лише за допомогою спеціальних технічних засобів, навичками користування яких володіють спеціально навчені працівники правоохоронних органів. При цьому варто розуміти, що відповідні особи підвищують якість СРД, в яких вони беруть участь, дозволяють оперативно вирішувати тактичні завдання, які стоять перед слідчим, значно скорочують час слідчого, реалізуючи відповідні види кримінально-процесуальної діяльності, також без їх наявності неможливо було б провести ряд СРД. Саме враховуючи об’єктивну необхідність наявності відповідних суб’єктів, а також оціночно позитивний вплив відповідних суб’єктів на якість досудового розслідування в цілому, а також на тактичну допомогу слідчому і взаємодію з слідчим на принципах координації – на цьому етапі реалізації кримінально-процесуальної діяльності у слідчого наявна процесуальна самостійність з незначними елементами залежності від оперативних співробітників і технічних підрозділів у питаннях якісного тактико-криміналістичного виконання ними доручень слідчого.

Додаткової уваги заслуговує детектив НАБУ, який є симбіозом слідчого і оперативного співробітника, концентруючи в собі абсолютно всі повноваження

як одного, так і іншого суб'єкта кримінального провадження, звісно, окрім положень, які регламентували взаємозв'язок між слідчим і оперативним співробітником, мається на увазі можливість слідчого доручати проведення СРД та НСРД відповідним оперативним підрозділам. Саме тому, розглядаючи процесуальну фігуру детектива НАБУ, варто розуміти, що в контексті процесуальної самостійності координації останній має абсолютну процесуальну самостійність на даному етапі реалізації кримінально-процесуальної діяльності. Окрім виключень, де для допомоги у реалізації детективом своїх повноважень йому необхідно залучити фахівця у певній сфері діяльності, в якій у детектива об'єктивно відсутні навички або певна кваліфікація, яка дозволила б йому їх (повноваження) реалізувати.

Варто зазначити, що, враховуючи обов'язок слідчого виконувати вказівки прокурора, реалізація слідчим певного виду кримінально-процесуальної діяльності може відбуватися всупереч внутрішньому переконанню слідчого.

4. Оцінка можливості використання результатів певного виду кримінально-процесуальної діяльності і їх використання у процесі доказування. Насамперед варто зазначити про факультативність даного етапу, він використовується не в усій кримінально-процесуальній діяльності, яка притаманна слідчому. Оцінка можливості використання результатів певного виду кримінально-процесуальної діяльності у своїй суті характерна для слідчих (розшукових) дій і процесу доказування у кримінальному судочинстві. Тут варто прокоментувати ч. 2 ст. 91, КПК, і ч. 1 ст. 92, і ч. 1 ст. 94 КПК України, в яких зазначається, що «доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Обов'язок доказування передбачених КПК обставин покладається на слідчого, прокурора. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору

достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення» [98]. Із змісту можна зробити висновок про те, що перевірка та оцінка доказів – це обов'язок слідчого. Однак у кодексі, окрім слідчого, зазначається і прокурор, і слідчий суддя. Разом з тим варто нагадати і про ч. 1 ст. 257, в якій зазначається, що виявлені в результаті проведення НСРД ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, використовуються в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора [98].

Підсумовуючи, варто зазначити, що на цій стадії слідчий відносно процесуально самостійний, адже він може самостійно без вказівок прокурора перевірити, оцінити і в подальшому використати отримані в ході розслідування докази або результати кримінально-процесуальної діяльності у кримінальному провадженні. Однак варто нагадати про виключне право слідчого судді своєю ухвалою в тому числі використовувати отриману інформацію, яка свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення, яке не розслідується, в результаті проведення НСРД. Також, зважуючи на наявність високоінтрузивних видів кримінально-процесуальної діяльності слідчого і встановлення судового контролю за такою діяльністю, вбачається, що такий контроль сприятиме допустимості доказів, отриманих результатів кримінально-процесуальної діяльності, однак, навіть зважуючи на прийняття рішення про проведення відповідних видів кримінально-процесуальної діяльності слідчим суддею, часто порушується порядок провадження кримінально-процесуальної діяльності, що призводить до явного, або виявлення на стадії судового розгляду, виявлення порушень і призводить до недопустимості отриманих доказів.

3.1.2. Процесуальна незалежність слідчого

Як уже зазначалося, законодавчо визначення поняття процесуальної самостійності і незалежності слідчого не закріплені. У КПК навіть відсутнє поняття процесуальної незалежності, на відміну від процесуальної

самостійності, що дає змогу деяким авторам вказувати про відсутність процесуальної незалежності слідчого взагалі.

Щодо взаємозв'язку цих понять, то на питання «Чи співвідносяться як єдине ціле поняття процесуальна самостійність слідчого і процесуальна незалежність слідчого?» – 60,2% практиків відповіли негативно і 73,7% науково-педагогічних працівників відповіли, що ні, що свідчить про доктринальне усвідомлення різності відповідних понять.

Важливим є те, що 45,1% опитаних практиків, а також 76,3% науково-практичних працівників вважають, що у слідчого не достатньо важелів, щоб протидіяти незаконному впливу на його процесуальну діяльність.

Поняття процесуальної незалежності у доктрині кримінального процесу часто вживається разом із поняття процесуальної самостійності. Науковці пояснюють цю особливість специфічним зв'язком, який існує між цими поняттями: «в правовій теорії процесуальну самостійність слідчого поєднують з його процесуальною незалежністю через наявність між ними органічного взаємозв'язку, обумовленого у тому числі й існуванням спільних для них спеціальних гарантій» [13, с. 173-174]. Деякі процесуалісти вказують на тотожність цих понять [2, с. 137]. Деякі зауважують про відсутність процесуальної незалежності і наявність лише процесуальної самостійності у рамках чинного кримінально-процесуального законодавства [16, с. 138].

Незважаючи на багатогранність думок з цього приводу і на те, що деякі науковці заперечують наявність поняття процесуальної незалежності слідчого, все ж деякі надали свої визначення цьому поняттю. Так, А.Н. Скрябін зазначав, що незалежність слідчого – це «його можливість здійснювати певну професійну діяльність, яка не потребує процесуального або управлінського впливу» [228, с. 255]. Існує думка про те, що «незалежність є категорією, котра характеризує зовнішні межі діяльності слідчого, які не залежать від його волі, а повністю визначаються зовнішніми чинниками» [75, с. 133]. Такої ж думки дотримується і І.В. Канфуі: «категорія, яка характеризує зовнішні межі діяльності слідчого, які від волі слідчого не залежать, а повністю визначаються зовнішніми

чинниками (законом, підзаконними актами, вказівками керівника органу досудового розслідування, прокурора, рішенням слідчого судді)» [84, с. 94]. Ю.В. Баулін, пишучи про процесуальну незалежність, зауважує, що «провадження досудового слідства і прийняття усіх рішень у справі здійснюється слідчим на підставі закону та відповідно до його внутрішнього переконання; слідчому забезпечуються умови безперешкодного й ефективного здійснення його процесуальних повноважень» [14, с. 3].

У своїх попередніх роботах автором було визначено, що процесуальна незалежність слідчого – «передбачена законодавством і практично реалізуєма можливість слідчого уникати або протидіяти впливу, який направлений на недопущення реалізації слідчим його повноважень і (або) покладених на нього завдань, в тому числі завдань кримінального провадження» [184, с. 582]. Однак, у ході дисертаційного дослідження статусу слідчого хотілося б більш детально розглянути поняття, ознаки і можливі види процесуальної незалежності слідчого.

Так, значна кількість авторів, розглядаючи питання щодо процесуальної незалежності, звертаються до етимології поняття незалежності, що без специфіки кримінально-процесуальних відносин і без урахування місця слідчого у кримінальному процесі в загальних рисах дає змогу осягнути дане поняття. Так, «незалежний – який не залежить від когось, чогось, не підкоряється, не підлягає комусь, чомусь; самостійний, рішучий у поведінці, діях і т. ін. (про вдачу, характер людини); який виражає або свідчить про самостійність у поведінці, вчинках і т. ін.» [108, с. 2]; і незалежність – це «стан, у якому хтось чи щось не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь» [206, с. 254]. Зазвичай, поєднуючи з цими дефініціями специфіку статусу слідчого у кримінальному процесі, автори отримували поняття процесуальної незалежності слідчого. Разом з тим, надаючи поняття, автори не зазначають характерні ознаки і/або види, які можуть бути виділені з процесуальної незалежності слідчого, хоча ,зважуючи на сталий розвиток правової системи, кримінального процесу і статусу слідчого у ньому, попередні

дослідження авторів і їх надані поняття процесуального статусу слідчого, на сучасному етапі розвитку кримінально-процесуальної науки не в повному обсязі відображають сучасний стан цієї категорії.

Кажучи про категорію незалежності, варто зрозуміти, що відсутня абсолютна незалежність. Усі речі або явища залежать одне від одного або від певних чинників. Якщо розглядати царину державних службовців, до яких відноситься і слідчий, то вони є залежними. Залежними від законодавця, який уже визначив певні вимоги до заняття державної служби і процедуру заняття вакантної посади, а також може визначити додаткові вимоги для зайняття посади; залежними від керівника, який організовує роботу слідчого, ініціює догани, заохочення, підвищення та здійснює інший процесуальний і адміністративний вплив.

Стосовно цього А.Н. Скрябін зазначає: «його службова діяльність постійно перебуває в залежності службовій і процесуальній. Службова залежність визначається як підпорядкованість слідчого керівнику органу досудового розслідування, який під час здійснення слідчим своєї діяльності, безпосередньо вказує її напрямок шляхом надання письмових доручень, які є обов'язковими для виконання. Проте, слідчий у своїй діяльності не лише підпорядкований керівнику органу досудового розслідування, а й також керівнику територіального підрозділу» [206, с. 254]. Звісно, розглядаючи саме процесуальну незалежність, вбачається, що досліджувати можливий вплив керівника територіального підрозділу правоохоронного органу, де працює слідчий, дещо недоречно, адже відповідний керівник не являється суб'єктом кримінального провадження, особливо зважуючи на такі правоохоронні органи, як органи Національної поліції, органів безпеки в яких наявні слідчі підрозділи. Але, незважаючи на відсутність адміністрації цих органів серед кримінально-процесуальних суб'єктів, які мають кримінально-процесуальний зв'язок із слідчим, вони, маючи значний адміністративний ресурс у тій структурі, в якій працює слідчий, і потенційно можуть використовувати його, впливаючи на слідчого як мінімум з двох напрямів: як на державного службовця і як на

фізичну особу з певними фізіологічними потребами, що у підсумку може призвести до можливого певного узгодження позиції кримінально-процесуальної діяльності слідчого в загальному чи у конкретному кримінальному провадженні із позицією адміністрації відповідного правоохоронного органу.

Важливою віхою в еволюції слідчих підрозділів, яка змінила характер адміністративного контролю зі сторони керівника структурного підрозділу того органу, в якому сформований і функціонує слідчий підрозділ, є утворення Державного бюро розслідування і Національного антикорупційного бюро. Саме ці правоохоронні органи були створені із функцією не просто розслідування, а найбільш якісного і незалежного розслідування, не виконуючи інших кримінально-процесуальних функцій. Так, наявність єдиної функціональної спрямованості у правоохоронного органу, слідчого підрозділу і слідчого, дозволяє уникати конкуренції інтересів і як наслідок – всім правоохоронним органом реалізовувати єдину функцію. Адже «єдність функціональної спрямованості правоохоронного органу із діючим у ньому слідчим підрозділом – один із елементів процесуальної незалежності слідчого, який дозволить слідчому уникнути впливу адміністративного ресурсу, направленого на досягнення мети, що відрізняється від тієї, яка стоїть перед слідчим» [186, с. 113].

Враховуючи важливість загального напряму кримінально-процесуальної діяльності слідчого, а також вже досліджену нами його процесуальну залежність від суб’єктів кримінального провадження і керівника правоохоронного органу, де він працює, також, зважуючи на занадто загальне розуміння етимології поняття незалежності, відсутність його законодавчого закріплення, відсутність у літературі чітких ознак та можливих видів процесуальної самостійності слідчого, здається вдалим використати для спеціального розуміння його поняття і ознак дотичне поняття – незалежність суддів, яке закріплене у законі України «Про судоустрій і статус суддів» [171], в якому присвячена не одна стаття як поняттю незалежності, так і його змісту,

що дозволить визначитися із обсягом, особливостями даної категорії, які пропонує законодавець, і у подальшому дозволить виокремити спільні для цих суб'єктів кримінального процесу ознаки.

Так, стаття 6 згаданого закону визначає незалежність щодо суддівського корпусу і зазначає: «здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу» [171]. Отже, перша ознака незалежності, яка цілком відповідає і наявному статусу слідчого також, – під час реалізації повноважень/покладеної на суб'єкта функції унеможливлювати незаконний (не передбачений чинним законодавством або явно порушуючий закон) вплив. Охарактеризувавши ознаку незаконності, необхідно також класифікувати можливі види даного впливу за джерелами відповідного впливу: формально законний і формально незаконний, і його суттю: допомогти або завадити слідчому у виконанні ним його повноважень.

«Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права» [171]. Тут законодавець вказує, що діяльність державних органів, в тому числі і слідчих підрозділів, здійснюється виключно на підставі законів України, а отже, за своєю суттю є легальною і легітимною. Варто зауважити про принцип верховенства права: вбачається, що він має закривати існуючі прогалини у законодавстві щодо регламентації роботи відповідного органу, і зважуючи на те, що принцип верховенства права за своєю суттю є оціночною категорією, жодне оперативне втручання зі сторони третіх осіб у професійну діяльність не допускається. Необхідно розуміти, що джерелом для здійснення діяльності є виключно чинне законодавство і засади верховенства права, не «телефонне право», інший можливий вплив. В свою чергу, в контексті діяльності слідчого принцип верховенства права реалізується через внутрішнє сприйняття матеріалів досудового провадження і охоплюється поняттям внутрішнього переконання слідчого.

«Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою

дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом» [171]. Втручання у здійснення правосуддя і в розслідування в тому числі створює конкуренцію у його здійсненні, окрім цього, під час такого втручання, інший суб'єкт дещо переймає певну частину цієї функції, що порушує діючу систему розподілу функцій між суб'єктами кримінального процесу. Також важливим є зауваження законодавця щодо впливу на суд чи суддів, хоч ми його і розглянули раніше, однак, варто також розуміти, що законодавець вказує на можливі форми такого впливу: неповага до суб'єкта, що реалізує покладені на нього повноваження, або в інший спосіб з метою дискредитації відповідного суб'єкта і заклики до невиконання законних рішень суб'єкта. Усі ці форми незаконного впливу можуть бути застосовані і до слідчого. Ми визначилися, що вплив достатньо різнобічний, явно незаконний, однак важлива мета цього впливу – дискредитація суб'єкта, який реалізовує відповідну функцію, тобто підрив його авторитету, що призводить до зменшення його легітимності у суспільстві; і також вплив на його безсторонність, що нівелює положення кримінального процесу і тягне за собою винесення явно не об'єктивного рішення або нівелювання рішення. Можливі цілі впливу: дискредитація і вплив на безсторонність/результати прийнятого рішення цілком можуть застосовуватися і до слідчого. Отже, обов'язковою ознакою процесуальної незалежності слідчого має бути можливість уникати і головне протидіяти різним формам незаконного впливу з метою, яка не відповідає існуючим законодавчо закріпленим положенням щодо діяльності слідчого і в тому числі направлена на дискредитацію роботи слідчого чи вплив на безсторонність.

«Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади. Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування» [171]. Із змісту стає зрозумілим, що законодавець вбачає небезпеку

незалежності суддів, або можливу конкуренцію їм, насамперед в інших органах державної влади і місцевого самоврядування, через наявні в останніх повноваження, які можна у різній формі використати для оперативного втручання у діяльність судів. Однак у цьому випадку характер втручання здебільшого буде приймати індивідуальну/персональну форму, яка буде направлена на конкретного суддю чи конкретне кримінальне провадження. Якщо оцінювати можливості таких державних органів влади, як ВРУ і Кабінет міністрів України, наявний не тільки оперативний, а навіть стратегічний вплив на відповідних суб'єктів. Протидіяти такому впливу неможливо, більш того закріплена дефініція про утримання від дій і заяв, що можуть підірвати незалежність судової влади у призмі діяльності ВРУ і Кабінету міністрів України, дещо обмежує діяльність останніх, адже такі дії здебільшого мають оціночний характер, можуть бути завуальовані і відповідати формально законній діяльності. В тому числі саме тому було передбачено створення суддівського самоврядування для протидії можливому тиску вінця законодавчої і виконавчої влади, які мають значну можливість не тільки для оперативного, але і для стратегічного тиску на відповідних суб'єктів. Якщо зважити на дані положення в площині процесуальної незалежності слідчого, то у ч. 5 ст. 40 КПК також наявна норма, яка дещо узагальнює органи державної влади, місцевого самоврядування і посадових осіб просто в осіб, втручання яких забороняється у діяльність (процесуальна самостійність) слідчого, оскільки вони не мають законних повноважень. Більш того констатується обов'язок органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових осіб, інших фізичних осіб виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Однак, на відміну від суддівського корпусу, у слідчих відсутній як орган самоврядування, з повноваженнями, які б були достатніми для відстоювання інтересів слідчих, так і єдиний документ, який регулював їх статус, в тому числі і гарантії їх процесуальної незалежності.

В свою чергу, стаття 48 характеризує незалежність судді: «суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого

незаконного впливу, тиску або втручання. Втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Суддя зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора» [171]. У цій статті законодавець персоніфікує положення, викладені у статті 6 закону. Однак додає декілька особливостей: так, окрім незаконного впливу, з'являються додаткові ознаки, які свідчать про відсутність процесуальної незалежності – тиск або втручання. Так, щодо цих понять, то вони відрізняються місцем особи, яка їх здійснює, під час тиску – особа не входить до кола осіб, з якими у суб'єкта передбачена законом процесуальна взаємодія, а під час втручання – особа, яка його здійснює, входить до кола осіб, з якими у суб'єкта передбачена законом процесуальна взаємодія. Відповідні ознаки процесуальної незалежності, які виокремлені по відношенню до судді, цілком можуть відноситися і до поняття процесуальної незалежності слідчого, який в ході реалізації своїх повноважень стикається із тиском і з втручанням у його діяльність.

Отже, з проаналізованих положень можна виокремити ознаки категорії процесуальної незалежності:

- нормативно задекларована процесуальна незалежність під час здійснення процесуальної діяльності;
- нормативне закріплення джерела впливу, або меж, як зазначається в літературі, в рамках яких суб'єкт реалізує свої повноваження. Адже саме закріплення відповідних джерел впливу робить незаконним будь-які інші способи втручання у його процесуальну діяльність незаконними. В свою чергу, діяльність слідчого в контексті верховенства права дозволить формувати категорію, внутрішнього переконання слідчого і відстоювати її;
- заборона втручання у здійснення суб'єктом своєї функції або впливу у будь-який спосіб, в тому числі заборона тиску, або втручання у його

діяльність. Відповідальність за неповагу до суб'єкта в певний спосіб з метою його дискредитації;

- можливість ефективної протидії незаконному впливу, тиску, дискредитації або втручання в діяльність, що заважає реалізовувати покладені повноваження для реалізації покладеної на слідчого функції і виконання завдань кримінального провадження;

- утримання органів державної влади та органів місцевого самоврядування від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність суб'єкта;

- обмеженість відкритої інформації стосовно діяльності суб'єкта, яка може негативно вплинути на реалізацію ним своєї кримінально-процесуальної функції;

- можливість апеляції на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях яких вбачається протидія, щодо реалізації слідчим покладених на нього завдань кримінального провадження.

Відповідні ознаки процесуальної самостійності, окрім нормативного закріплення, мають фактично реалізовуватися і також мати механізми для реалізації, тому окремо від ознак варто виділити гарантії процесуальної незалежності. З урахуванням вищевикладеного вважаємо, що можна виділити наступні гарантії, які будуть забезпечувати процесуальну незалежність слідчого:

1. Особливий порядок призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень, що даватиме гарантії від можливого впливу, тиску або втручання у реалізацію слідчим його функції.

2. В обмежених об'ємах недоторканність та імунітет.

3. Обґрунтована змінюваність у провадженні, що позитивно впливатиме на оперативно-тактичні особливості розслідування, через обізнаність слідчого із ходом і матеріалами розслідування, і гарантуватиме реалізацію слідчим свого внутрішнього переконання під час провадження ним діяльності.

4. Порядок здійснення розслідування визначеним процесуальним законом, детальна регламентація розслідування кримінального провадження.

5. Заборона втручатися у здійснення розслідування, адже, з однієї сторони, при такій гарантії буде наявний суб'єкт, який несе відповідальність за проведене розслідування, а з іншої – не буде конкуренції повноважень між суб'єктами.

6. Відповідальність за неповагу слідчого/слідчих органів – образи або явні прояви неповаги, які підривають авторитет слідчих органів і в цілому державних службовців, адже якщо під час прояву неповаги наявна дієва процедура оскарження рішення чи діяльності слідчого, то прояв є явно дискредитацій ним.

7. Окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності слідчих органів, установлених законом, що дозволить зменшити на нього вплив адміністративного керівництва, в тому числі керівника органу досудового розслідування.

8. Належне матеріальне та соціальне забезпеченням слідчого дасть можливість задовольнити потреби слідчого як фізичної особи. Адже, окрім службової діяльності слідчого, відповідна особа має сім'ю, соціальні зв'язки, фізіологічні потреби.

9. Функціонування органів слідчого врядування та самоврядування, що дозволить формувати єдині пропозиції щодо удосконалення або актуалізації чинного законодавства, оперативно боротися проти незаконних методів впливу як на загальну систему органів досудового розслідування.

10. Визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки слідчого, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту. Ця перспективна гарантія не знаходить свого спеціального законодавчого закріплення. Щодо ретроспективних гарантій безпеки, то у КК наявні статті, які передбачають відповідальність за спричинення шкоди працівнику правоохоронних органів, в тому числі і слідчому (ст. 345 КК).

11. Зважуючи на функціонування окремих слідчих підрозділів у складі правоохоронних органів, наявність єдиної функціональної спрямованості правоохоронного органу і слідчих підрозділів, які у ньому функціонують.

Відповідні гарантії можна згрупувати залежно від направленості цих гарантій:

- соціально-матеріальні, які мають повною мірою компенсувати ризик, присутній у роботі слідчого, і його важливість у кримінальному провадженні шляхом створення належного матеріального та соціального забезпечення слідчого. Відповідні соціально-матеріальні гарантії також не повинні залежати від осіб, які мають законний вплив на слідчого, або від осіб, на яких має законний вплив особа, що паралельно має законний вплив на слідчого, а також повинні мати окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установлених законом;
- організаційно-адміністративні – є базисом і мають забезпечуватися особливим порядком зайняття, проходження слідчим державної служби із чітким визначенням обсягу повноважень, прав, відповідальності, особливостей взаємодії з іншими суб'єктами і гарантіями, який би унеможливлював різного роду вплив на них;
- процесуально-визначені – регламентують діяльність слідчого, вичерпний перелік його прав і обов'язків, суб'єктів кримінального процесу, які здійснюють контроль за його діяльністю, межі і засоби відповідного контролю, а також можливість оскаржити рішення, прийняті в ході проведення відповідного контролю до суб'єкта, який процесуально, адміністративно або організаційно не залежить від волі контролюючої особи, чи протидіяти незаконному впливу;
- захисту від незаконного впливу – можливість протидіяти відповідному впливу. Тут варто визначити, що вплив може бути явно незаконним – якщо суб'єкти відповідного впливу не мають законних підстав для нього, і відносно незаконним – якщо відповідні суб'єкти впливу нормативно мають підстави для нього, однак характер і мета такого впливу

явно не відповідають завданням кримінального провадження або діючому законодавству. До цієї групи варто віднести наступні гарантії: наявність обмеженої недоторканості і імунітету, відповідальність за неповагу до слідчого, функціонування органів слідчого врядування та самоврядування, визначення законом засобів забезпечення особистої безпеки слідчого, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

Отже, враховуючи наявні в літературі думки стосовно процесуальної незалежності, можна виділити ознаки процесуальної незалежності слідчого:

– регламентація процесуальної діяльності виключно законом та принципом верховенства права, що дозволить слідчому реалізовувати своє внутрішнє переконання в рамках діючого законодавства;

– можливість протидії незаконному впливу, тиску або втручання в діяльність, що заважає реалізовувати покладені повноваження для реалізації покладеної на слідчого функції і виконання завдань кримінального провадження;

– можливість протидіяти діям, що дискредитують роботу слідчих, незалежно від виду, форми власності або організаційно-правової форми суб'єкта дискредитації;

– можливість апеляції на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях яких вбачається протидія, щодо реалізації слідчим покладених на нього завдань кримінального провадження.

В контексті розгляду процесуальної незалежності слідчого і для впевненості у позиції автора щодо наявності вказаної категорії необхідно звернутися до законодавця, який прагнув закріпити статус слідчого у законі, виділяючи як процесуальну самостійність, так і процесуальну незалежність слідчого. Для цього варто згадати про Постанову ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про статус та процесуальні і соціальні гарантії слідчих України» від 29 червня 2004 року за № 1903 – IV [170]. Цією Постановою було обрано проєкт відповідного закону за авторством народного

депутата IV скликання Кармазіна Юрія Анатолійовича за основу із дорученням Комітету Верховної ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності доопрацювати його з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи і внести його на розгляд ВРУ [170]. Так, у редакції відповідного законопроєкту від 28.08.2003 був цілий розділ, присвячений гарантіям процесуальної діяльності слідчих, і містив у собі сім статей: «забезпечення процесуальної самостійності та незалежності слідчих, недопустимість втручання в процесуальну діяльність слідчого, недоторканість слідчих, відповідальність за неповагу до слідчих, обов'язковість виконання вимог слідчого, таємниця слідства і державний захист слідчих та членів їх сімей» [173] – в цілому відповідні норми корелюються із вище виділеними нами гарантіями процесуальної незалежності слідчого. 02.12.2014 року ВРУ був одержаний проєкт нового закону «Про систему досудового слідства України та статус слідчих», у пояснювальній записці до якого вказується наступне: «законодавством України визначено статус інших учасників кримінального провадження, а саме: суддів (Закон України „Про судоустрій і статус суддів"), прокурорів (Закон України „Про прокуратуру"), адвокатів (Закон України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність"). Зазначеними законами передбачено їх права і обов'язки, вимоги, що висуваються до кандидатів на ці посади, порядок призначення та звільнення, гарантії здійснення ними повноважень тощо. Відсутність аналогічного визначення статусу слідчих не гарантує їх процесуальну самостійність, що негативно впливає на забезпечення ефективного захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» [164]. В цьому законопроєкті наявний розділ, який встановлював гарантії процесуальної діяльності слідчого. Він включає наступні статті: забезпечення процесуальної самостійності і незалежності слідчого, недопустимість втручання в процесуальну діяльність слідчого, відповідальність за неповагу до слідчого та незаконне втручання в його діяльність, обов'язковість виконання вимог слідчого, державний захист слідчих та членів їх сімей. Також варто звернути увагу на проблематику

соціального і пенсійного забезпечення працівників ДБР «оскільки наразі на законодавчому рівні не врегульоване питання щодо стажу служби у Державному бюро розслідувань, що подекуди унеможливлює застосування окремих норм законодавства в частині пенсійного забезпечення працівників Державного бюро розслідувань» [163].

Підсумовуючи, варто зазначити, що незалежність слідчого – це регламентована законом процесуальна діяльність слідчого, яка передбачає можливість протидіяти незаконному впливу, тиску або втручанню у законну кримінально-процесуальну діяльність слідчого, який реалізує покладені на нього повноваження для реалізації функції, яку він виконує, і завдань кримінального провадження або можливість протидії (апеляції) на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях яких вбачається протидія покладеним на слідчого повноваженням щодо реалізації функції, яку він реалізує і завдань кримінального провадження [198, с. 546].

Для її забезпечення має функціонувати система гарантій, яка має включати в себе чотири їх види: організаційно-адміністративний, соціально-матеріальний, процесуально-визначений і захист від незаконного впливу.

В свою чергу, наявність такої категорії, як процесуальна незалежність слідчого – є важливим фактором ефективної та якісної роботи останнього, можливістю виконувати покладені на нього повноваження, функції і виконувати завдання кримінального провадження без незаконного впливу, тиску чи втручання інших осіб. А зважуючи на функцію слідчого – розслідування у кримінальному проваджені, особливо під час розслідування корупційних злочинів, зазвичай є багато зацікавлених осіб для того, щоб завадити останньому у проведенні якісного, повного і результативного розслідування. Для цього зацікавленими особами здійснюється протидія розслідування, в свою чергу, В.Г. Гончаренко і Ф.М. Соракін визначають протидію розслідуванню як: «перешкоджання розслідуванню; дія, що перешкоджає діяльності слідчого у досягненні цілей, які він ставить перед собою. Усі явища протидії створюють умови для того, щоб було порушено

нормальний процес досягнення істини, процес пізнання, властивий юридичній діяльності» [63, с. 22]. Для повного розуміння поняття протидії розслідуванню вважаємо за доцільне також розглянути поняття протидії розслідуванню, запропоноване Р.М. Шехавцовим: «своєрідний вид цілеспрямованої активності суб'єктів злочину, інших зацікавлених осіб, що виражається у вигляді однократно здійснюваних навмисних дій чи у вигляді структурно складної навмисної діяльності, спрямованої на приховання, зміну, знищення інформації, яка має доказове значення, а також її носіїв з метою перешкодити встановленню обставин скоєного злочину та вини причетних осіб» [324, с. 23]. Саме з таким обсягом абсолютно різної і від цього ще більш небезпечної протидії у розслідуванні доводиться взаємодіяти слідчому.

Це пояснюється тим, що суб'єкти корупційних злочинів мають ряд особливостей, які значно посилюють протидію у розслідуванні їх слідчим. Серед таких особливостей варто виділити наступні: наявність адміністративно-владних повноважень, наявність значних фінансових ресурсів, наявність дружніх або «ділових» відносин із суб'єктами, які мають значний адміністративний вплив, або у суспільстві, наявність інтелектуально-вольових якостей, які дозволили особі зайняти відповідну посаду, що свідчитиме про приховування попередніх результатів скоєних кримінальних правопорушень, обережність у скоєнні нових і особливостей тактичної поведінки під час розслідування. Окрім «якісних» суб'єктів корупційних злочинів, які значно ускладнюють розслідування і здійснюють значний тиск на слідчого, елементом у розслідуванні, який ускладнює його проведення, є засоби незаконного впливу на слідчого у такій спрямованості кримінальних правопорушень. Відповідні засоби пов'язані із місцем суб'єкта даного правопорушення, так, можливий адміністративний, інформаційний тиск, кампанії з дискредитації слідчого або слідчого підрозділу, особистий вплив на слідчого від погроз до пропонування неправомірної вигоди тощо. Відповідні особливості протидії у корупційних злочинах свідчать про гостру необхідність у наявності процесуальної незалежності у слідчих, які розслідують кримінальні правопорушення.

«Під час досудового розслідування слідчий має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні. Скарга слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора повинна подаватися в письмовій формі не пізніше трьох днів з моменту прийняття або вчинення оскаржуваних рішень, дії чи бездіяльності. Скарга слідчого подається прокурору вищого рівня щодо прокурора, рішення, дії чи бездіяльність якого оскаржуються» [98]. Звісно, що передбачена можливість оскарження – позитивний аспект, однак коли це відбувається в межах однієї системи (на прокурора скаржаться прокурору), то порушуються принципи незалежності. Також викликає питання і строк оскарження чи скоріше момент початку його обчислення, адже не завжди слідчий впродовж трьох днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії чи утримання від її вчинення прокурором може дізнатися про них.

Варто звернути увагу і на те, що «оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання. Прокурор вищого рівня, до якого надійшла скарга на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, зобов'язаний розглянути цю скаргу протягом трьох днів з моменту її надходження і надіслати своє рішення слідчому та прокурору, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржувалася. Рішення прокурора вищого рівня є остаточним і не підлягає оскарженню до суду, інших органів державної влади, їх посадових чи службових осіб» [98]. Строк розгляду три дні – є позитивним аспектом оскарження, однак той факт, що оскарження не зупиняє виконання оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності, вбачається таким, що також свідчить про обмеження процесуальної незалежності слідчого. Варто зазначити, що у КПК 1961 року було вказано, що «подача скарги не зупиняє виконання дії, яка оскаржується, коли це не визнає за потрібне слідчий або прокурор» [100], і те, що «дії прокурора можуть бути оскаржені до суду» [100]. З огляду на це вбачаємо, що для збільшення процесуальної незалежності слідчого необхідно передбачити можливість слідчому оскаржувати рішення, дії або бездіяльність прокурора слідчому судді.

3.2. Відповідальність слідчого

Що стосується характеристики останнього елемента процесуального статусу слідчого, то наявність саме цієї категорії в якості елемента статусу дозволяє визначити ступінь убезпечення державою суспільства від можливих зловживань слідчих своїми повноваженнями, а також належного виконання покладених на них повноважень, функції і завдань.

Розглядаючи питання відповідальності, насамперед варто почати із поняття юридичної відповідальності. Так, в літературі наводять наступні визначення юридичної відповідальності: «передбачений законом вид і міра державно-владного (примусового) зізнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення» [205, с. 464]; «застосування заходів державного примусу до правопорушника для відновлення правопорядку та покарання особи, що вчинила правопорушення» [218, с. 18].

Що стосується видів юридичної відповідальності, то варто погодитись з тим, що «залежно від ступеня суспільної шкідливості або небезпеки такими видами є цивільно-правова, кримінально-процесуальна, адміністративна і кримінальна відповідальність» [126, с. 257]. Додатково до вказаних видів варто додати наступні види юридичної відповідальності, як конституційна, дисциплінарна, матеріально-правова. Що ж стосується безпосередньо слідчого, то йому притаманні наступні види юридичної відповідальності:

- *кримінальна* – «є найсуворішою і найдієвішою забезпечувальною силою у кримінальному провадженні. Підставою для її настання є злочин, який серед інших правопорушень характеризується найвищим ступенем суспільної небезпечності» [94].

Щодо переліку правопорушень, за які слідчий несе кримінальну відповідальність, варто виділити найбільш характерні для специфіки діяльності слідчого як службової особи і як працівника правоохоронного органу: зловживання владою або службовим становищем – ст. 364 КК; перевищення

влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу – ст. 365 КК; службове підроблення – ст. 366 КК; службова недбалість – ст. 367 КК; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою – ст. 368 КК; провокація підкупу – ст. 370 КК; завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою – ст. 371 КК; притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності – ст. 372 КК; примушування давати показання – ст. 373 КК; порушення права на захист – ст. 374 КК; перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста, примушування їх до відмови від давання показання чи висновку – ст. 386 КК; незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації – ст. 388 КК; приховування злочину – ст. 396 КК; втручання в діяльність захисника чи представника особи – ст. 397 КК; погроза або насильство щодо захисника чи представника особи – ст. 398 КК;

- *адміністративна* – «науковці, в галузі адміністративного права під цією відповідальністю розуміють «накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру» [2, с. 167]. Підставою застосування адміністративної відповідальності є вчинення особою адміністративного правопорушення, яким визнається «протиправна, винна дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління та за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП)» [90]. Зважуючи на подібність складу адміністративного і кримінального правопорушення, варто зазначити, що відмінність між цими видами правопорушень вбачається у якісній ознаці кримінального правопорушення – суспільній небезпеці. Адміністративному правопорушенню притаманна інша ознака, якою є суспільна шкідливість. Отже, між суспільною шкідливістю і суспільною

небезпекою проходить чітка межа, яка і визначає вчинене протиправне, винне діяння особи адміністративним або кримінальним правопорушенням.

Що стосується правопорушень, за які слідчий несе адміністративну відповідальність, то варто виділити найбільш характерні правопорушення для специфіки діяльності слідчого як службової особи і як працівника правоохоронного органу: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності – ст. 172-4 КУпАП; порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків – ст. 172-5 КУпАП; незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень – ст. 172-8 КУпАП; невжиття заходів щодо протидії корупції – ст. 172-9 КУпАП; ухилення від виконання законних вимог прокурора – ст. 185-5 КУпАП; розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист – ст. 185-11 КУпАП; невиконання законних вимог посадових осіб Національного антикорупційного бюро України – ст. 185-13 КУпАП тощо;

- *дисциплінарна* – ми виділяємо даний вид відповідальності у зв'язку із наявністю у слідчого статусу службової особи з усіма належними їй атрибутами. Щодо характеристики даного виду відповідальності: «дисциплінарна відповідальність в загальному розумінні виражається в накладенні адміністрацією підприємства, установи або організації дисциплінарних стягнень на осіб, що порушили трудову дисципліну» [122, с. 71]. Також зазначається, що вона проявляється у двох формах: ретроспективній і позитивній. «Ретроспективна форма дисциплінарної відповідальності, що є очевидним, настає в разі допущення правопорушення» [126, с. 258].

Вбачається, що, «на відміну від інших видів відповідальності, дисциплінарна в більшості визначень прямо передбачає зв'язок правопорушення з невиконанням особою службових обов'язків» [126, с. 258]. Так, наприклад, Л.В. Гаврилюк зазначає, що «підставою для виникнення негативного аспекту дисциплінарної відповідальності працівників ОВС називає вчинення дисциплінарного проступку – протиправного, винного (умисного чи

необережного) діяння (дії чи бездіяльності), яке посягає на службову дисципліну в державному органі» [57, с. 27].

Що ж стосується позитивної дисциплінарної відповідальності, то, враховуючи вказані позиції, варто зазначити, що вона передбачає обов'язок особи дотримуватися усіх робочих норм, правил, не порушувати встановлені обмеження у роботі і реалізовувати повноваження у штатному режимі.

Також варто виділити загальну дисциплінарну відповідальність, яка регулюється КЗпП і можливими правилами внутрішнього трудового розпорядку. І спеціальну дисциплінарну відповідальність, яка, в свою чергу, регулюється іншим законодавством, положеннями про дисципліну, статутами тощо. «За загальним правилом за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення, як догана та звільнення. Для спеціальної дисциплінарної відповідальності є характерною можливість застосування трудової дисципліни: пониження в класному чині, пониження в посаді, позбавлення нагрудного знаку, звільнення з позбавленням класного чину, попередження про неповну службову відповідність, усне зауваження, зауваження, пониження в спеціальному званні на один ступінь і т. п.» [21].

Так, що стосується слідчих, які розслідують корупційні злочини, то, зважуючи на те, що відповідна категорія слідчих представлена чотирма органами досудового розслідування, вважаємо за необхідне визначитись із спеціальним законодавством, яке регламентує дисциплінарну відповідальність до слідчих кожного з органів досудового розслідування. Так, Дисциплінарний статут НП України «визначає сутність службової дисципліни в Національній поліції України, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження. Дія відповідного Статуту поширюється на поліцейських, співробітників Служби судової охорони та осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань» [70].

Що ж стосується детективів НАБУ, то спочатку законодавець вважав за необхідне прийняття профільного статуту, який визначав би особливість проходження служби працівниками НАБУ [55]. Однак, за наслідками розгляду Головним науково-експертним управлінням відповідного законопроєкту «Про Дисциплінарний статут Національного антикорупційного бюро України» було зазначене про недоцільність прийняття окремого статуту для НАБУ і було запропоновано, щоб Дисциплінарний статут НП України міг би поширювався і на осіб начальницького складу НАБУ [55]. Наслідком чого стало прийняття рішення про доповнення преамбули Дисциплінарного статуту ОВС України від 15.08.2018 абзацом другим: «Дія цього Статуту поширюється на осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України» [71]. Окремо питання, пов'язані із притягненням працівників НАБУ до дисциплінарної відповідальності, регулюється ч. 4 ст. 28 закону «Про національне антикорупційне бюро України» [167], яка встановлює відповідні підстави відповідальності.

Що ж стосується підстави дисциплінарної відповідальності, то, зважуючи на загальність для всіх слідчих нормативно-правового акта, яким регулюється даний вид відповідальності, вбачаємо за доцільне зазначити підставою і поняттям підстави дисциплінарної відповідальності закріплені в Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ України. Так, ст. 12 Статуту вказує, що «дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції» [71];

- *цивільно-правова* – незважаючи на кримінально-правову направленість діяльності слідчих, законодавець нормативно закріпив обов'язок відшкодування шкоди, завданої незаконною діяльністю державних органів, в тому числі органу досудового розслідування – даний вид відповідальності

притаманний працівникам правоохоронних органів. Так, стаття 56 Конституції України закріплює загальне положення компенсації матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [91]. Положення КПК у ч. 1 ст. 130 зазначає про обов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю, органу, що здійснює досудове розслідування, відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України [98]. Однак, законодавець передбачив можливість регресу за відшкодовану шкоду. Так, відповідно до ч. 2 ст. 130 КПК: «держава, відшкодувавши шкоду, завдану слідчим, прокурором, застосовує право зворотної вимоги до цих осіб у разі встановлення в їхніх діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироком суду, який набрав законної сили, або дисциплінарного проступку незалежно від спливу строків застосування та дії дисциплінарного стягнення» [98]. В літературі наявна думка щодо реабілітаційної спрямованості цього виду відповідальності. Так, В.Д. Чабанюк вказує на «необхідність відшкодування шкоди державою особі, що підлягає реабілітації» [321, с. 165].

Розглядаючи питання цивільно-правової відповідальності, необхідно також зазначити, що підставою для даного виду відповідальності є цивільне правопорушення. В свою чергу, у літературі виділяють наступне визначення цього поняття: «цивільними правопорушеннями у кримінальному процесі є такі порушення учасника, що передбачені нормами кримінального процесуального права, містять у діях склад правопорушення, вчинені під час кримінальних процесуальних правовідносин і спричинили майнову шкоду фізичним або юридичним особам» [126, с. 259]. Хоча у ст. 56 Конституції України вказується: «кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди…» [91], тобто і моральна шкода також. Окремо у п. 5 ст. 3 закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування,

прокуратури і суду» також наявне посилання на відшкодування моральної шкоди, завданої громадянинові [169]. Отже, «в літературі виділяють значну кількість видів юридичної відповідальності. Щодо слідчого, то, зважуючи на обмеженість його діяльності, до нього як до службової особи формально може бути застосовано дещо менше видів відповідальності, серед яких необхідно виділити наступні: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова» [201, с. 136];

- *кримінально-процесуальна відповідальність* – через відсутності нормативного закріплення – один з найдискусійніших видів відповідальності серед тих, які нами були виділені. У доктрині кримінального процесу погляди щодо цього виду відповідальності радикально різняться – від тих, які вказують на відсутність відповідного виду відповідальності, ототожнюючи її з заходами процесуального примусу [181, с. 8], до тих, які виділяють кримінально-процесуальну відповідальність в якості окремого виду юридичної відповідальності.

Одними з найбільш сучасніших і комплексних вітчизняних досліджень питання кримінально-процесуальної відповідальності були дисертаційні дослідження Р.М. Білоконя [17], який надає наступне визначення кримінально-процесуальній відповідальності: «кримінально-процесуальна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні до учасника кримінального провадження, що вчинив кримінальне процесуальне правопорушення чи зловживання процесуальними правами, санкції кримінальної процесуальної норми, яка передбачає покладання нових або додаткових обов'язків (позбавлення процесуальних прав) та забезпечується процесуальним примусом у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку» [17, с. 472-473]; і А.В. Мурзановської [113, с. 191], яка дає їй наступне визначення: «кримінально-процесуальна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності є одним із видів примусу в кримінальному провадженні та існує поряд з превентивними заходами, спрямованими на попередження несприятливих дій та їх наслідків,

запобіжними заходами, суть яких полягає у припиненні протиправних діянь або їх несприятливих наслідків, та заходів правового захисту, які мають забезпечити відновлення порушеного права і захист суб'єктивних прав без притягнення порушника до відповідальності» [113, с. 191]. З огляду на відповідні визначення необхідно виділити характерну ознаку кримінально-процесуальної відповідальності – специфічний суб'єкт відповідного виду відповідальності.

Звісно, кожне явище має свої ознаки, так і щодо кримінально-процесуальної відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності для його виокремлення необхідно вказати ті особливості, які формують даний вид відповідальності. Першою ознакою варто виділити приналежність норм, що містять санкції до відповідної галузі права, на основі якої формується певний вид самостійної відповідальності. Отже, якщо виділяється кримінально-процесуальна відповідальність, то норми, які містять санкції, у своїй більшості, мають бути закріплені саме у КПК. Додатково ватро зазначити, що норми і статті часто не співпадають у змісті. Так, розглядаючи статті КПК, стає зрозуміло, що у своїй більшості вони представлені лише диспозицією, в свою чергу, гіпотеза і санкція зустрічаються значно рідше, також санкція, яка закріплена в одній нормі, може стосуватися багатьох статей (питання, пов'язані із допустимістю доказів).

Другою ознакою необхідно виділити специфічний вид і розмір відповідальності або заходів кримінально-процесуального характеру, які характерні цьому виду відповідальності. Так, види/заходи кримінально-правової відповідальності відрізняються від раніше нами згаданих видів відповідальності. У літературі виділяють два головні їх види: штрафні (за порушення кримінально-процесуальних приписів особа обмежується у наданих їй/реалізуємих нею правах, що в цілому характеризується скороченням наявних у неї прав за зловживання ними або порушення кримінально-процесуальних приписів винною особою) – наприклад, звернення застави в дохід держави або проведення кримінального провадження in absentia; і правовідновлюючі (за

порушення кримінально-процесуальних приписів до особи вживаються кримінально-процесуальні засоби для усунення порушення і мінімізації негативних наслідків від нього) – наприклад, скасування незаконного рішення або накладення судових витрат на спеціаліста у разі його неприбуття до суду без поважних причин.

Третьою ознакою кримінально-процесуальної відповідальності необхідно виділити особливість суб'єкта, який вчиняє дії, що призводять до застосування до нього відповідного виду відповідальності. Тут необхідно вказати, що коло таких осіб формально обмежується суб'єктами кримінального провадження, а фактично – учасниками кримінального провадження. Хоча наявне і виключення – видалення обвинуваченого та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, із зали суду за порушення порядку в судовому засіданні (ч. 3 ст. 330 КПК), адже у кримінальному процесі діє принцип гласності і відкритості судового процесу, в рамках якого особа, яка не є учасником судового процесу, може бути присутньою на ньому за певними виключеннями.

Четверта ознака, яка дозволяє виокремити примусові заходи впливу на особу як окремий вид юридичної відповідальності, – нормативне закріплення процедури застосування примусу. Так, нас цікавить як формальна наявність нормативно закріпленої процедури, що свідчить про законність застосованої процедури, так і її змістовна характеристика, яка має відповідати загальним принципам відповідної галузі права, виключати можливість для свавілля, встановлювати чіткі рамки для розсуду. Щодо кримінально-процесуальної відповідальності, то диспозиція тих норм, які містять санкції, є описовою, відсильною або банкетною і зазвичай детально регламентує питання процедури відповідальності.

Наступною ознакою, яка характеризує наявні примусові заходи впливу на особу як окремий вид юридичної відповідальності, є наявність спеціального суб'єкта, який приймає рішення про застосування і безпосередньо застосовує заходи відповідальності. В контексті кримінально-процесуальної

відповідальності до таких варто віднести наступних: слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, суд.

Також важливо розуміти, що кожен вид відповідальності націлений на досягнення певної мети і має своє призначення і правову природу. Що стосується кримінального процесу, то, враховуючи наявність високоінтрузивних повноважень у певних посадових осіб, велику кількість цих осіб, що не виключає, а навпаки, збільшує можливість помилки, важлива? націленість на встановлення істини щодо вчинення суспільно небезпечних діянь, а також види і розміри покарань, які застосовуються до винних осіб. Стає зрозумілим, що відповідна галузь права, окрім чіткої регламентації діяльності посадових осіб, у випадках відсутності складу одного з видів юридичного правопорушення у діях осіб, однак за наявності невиконання завдань кримінального провадження або провадження діяльності, яка не відповідає встановленим принципам кримінального процесу, має пропорційно, оперативно реагувати для негайного припинення діяльності, яка не відповідає встановленим вимогам кримінально-процесуального закону і створює небезпеку для належного виконання суб'єктами своїх функцій і виконання ними завдань кримінального провадження.

Враховуючи наведені твердження, вбачаємо, що такий вид юридичної відповідальності, як кримінально-процесуальна, існує. Що ж стосується визначення кримінально-процесуальної відповідальності, то, зважуючи на досліджені вище поняття, вбачаємо, що кримінально-процесуальна відповідальність – це «передбачена нормами кримінального-процесуального законодавства необхідність/обов'язок суб'єктів кримінального провадження дотримуватися вимог процесуального законодавства, у випадку неналежного виконання/порушення яких наступає передбачена кримінально-процесуальним законодавством відповідальність, яка пов'язується із обмеженням кримінально-процесуальних повноважень/прав, можливостей суб'єктів кримінального провадження для її реалізації або накладенням додаткових обов'язків, з метою оперативного усунення умов, які заважають реалізації завдань кримінального

провадження і виконання суб'єктами кримінального провадження своїх функцій» [189, с. 110].

Зважуючи на ключову роль слідчого у кримінальному процесі, слід наголосити, що він також несе кримінально-процесуальну відповідальність. На нашу думку, до кримінально-процесуальних заходів відповідальності слідчого необхідно віднести:

- скасування незаконних рішень слідчого прокурором (п. 7 ч. 2 ст. 36 КПК) або слідчим суддею (п. 1 ч. 2 ст. 307 КПК);
- у випадку не здійснення відкриття матеріалів кримінального провадження стороною кримінального провадження суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази;
- визнання доказів недопустимими, які отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини або здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини [98];
- застосування доктрини «плодів отруєного дерева» [133; 146];
- відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою у разі неефективного досудового розслідування. «Якщо підстави щодо застосування попередніх кримінально-процесуальних заходів за юридичною технікою викладення зафіксовані в описовій або відсильній диспозиції і мали чітку підставу з зрозумілими критеріями, то даний вид відповідальності, окрім оціночної підстави застосування його, ще має й бланкетну диспозицію, яка для розуміння категорії ефективного розслідування відсилає до інших нормативно-правових актів» [192, с. 56-57].

При розгляді категорії ефективного досудового розслідування пропонуємо звернутися до практики ЄСПЛ, яка виділяє, закріплює поняття і ознаки цієї категорії. Так, у рішенні «Чумак проти України, Гонгадзе проти України, Кац та інші проти України» категорії «ефективне розслідування» було надане наступне поняття: «для того, щоб розслідування могло вважатися ефективним, воно має призвести до встановлення і покарання винних осіб. Це не є обов'язком досягнення результату, але є обов'язком вжиття заходів.

Розслідування, яке проводиться безстороннім органом влади та яке є швидким, ретельнім та відкритим для родичів померлої особи, має вважатися ефективним» [175; 177; 179]. Отже, з огляду на викладене, варто вказати, що метою ефективного розслідування є встановлення і покарання винних осіб. Однак, при розслідуванні необхідно зважувати на об'єктивні обставини провадження, які у своїй сукупності можуть не призвести до досягнення обумовленої мети, але при цьому для оцінки розслідування як ефективного необхідна наявність дій, які у своїй сукупності свідчитимуть про вчинення компетентними органами усіх необхідних і можливих у цьому провадженні заходів для досягнення мети розслідування. Також варто звернути увагу на ознаки, які ЄСПЛ виділяє для характеристики ефективного розслідування: швидкість, ретельність, відкритість для потерпілого і особливої уваги заслуговує «безсторонній орган влади», що свідчить про вимогу незалежності, яка нами у роботі уже виділялась.

Також необхідно звернути увагу на інші рішення ЄСПЛ, де виділяються ознаки/критерії ефективності розслідування. Так, у рішенні Сергій Шевченко проти України, вказується, що «розслідування не забезпечило достатню прозорість та захист інтересів найближчого родича загиблої особи», у підсумку суд доходить висновку щодо «не проведення ефективного та незалежного розслідування» [178]. Тобто в контексті ефективного і незалежного розслідування виділяється прозорість розслідування, яка має свідчити про законність діяльності органів досудового розслідування і певний громадський контроль за їх діяльністю.

Наступна справа, яка, на нашу думку, заслуговує уваги, – «Холодков і Холодкова проти України», в якій закріплюється уже зазначена мета ефективного розслідування: «будь-який недолік у розслідуванні, який підриває його здатність встановити причину смерті або винних осіб, ставитиме під сумнів дотримання цього стандарту» [176]. Додатково варто вказати на наступні вимоги, які ставляться до категорії ефективного розслідування: оперативність та розумна швидкість.

У рішенні «Євген Петренко проти України» ЄСПЛ підтверджує раніше зазначену мету ефективного розслідування, яке «має призвести до встановлення фактів у справі та встановлення і покарання винних осіб. Це не є обов'язком досягнення результату, але обов'язком вжиття заходів. Державні органи повинні вживати усіх розумних і доступних їм заходів для збереження доказів, що стосуються події, включаючи показання свідків, висновки судових експертиз тощо. Будь-які недоліки розслідування, які підривають його здатність до встановлення причин заподіяння ушкоджень або винних осіб, ставлять під сумнів дотримання цього стандарту та вимог оперативності й розумної швидкості» [174]. Окрім мети – встановлення і покарання винних осіб і також необхідності здійснення усіх можливих заходів для її досягнення, констатується обов'язок державних органів із збереження доказів, а також вказується на характеристику засобів, направлених для реалізації обов'язку із збереження – «розумні і доступні державним органам заходи». Додатково треба звернути увагу на «вимоги оперативності й розумної швидкості», на які наголошується увага у рішенні.

Отже, зважуючи на досліджені характеристики стандарту ефективного розслідування у контексті рішень ЄСПЛ, варто виділити наступні елементи, які його характеризують:

- мета розслідування – встановлення фактів у справі та встановлення і покарання винних осіб. При цьому досягнення мети не є обов'язковою умовою, адже через об'єктивні обставини провадження її інколи неможливо досягти, обов'язковим є вжиття усіх можливих заходів, які дозволять відповідної мети досягти;
- вимога безсторонності до органу, який провадить розслідування, – незалежності як адміністративної, так і процесуальної;
- «вимоги щодо якісної ознаки розслідування (швидкість; ретельність; відкритість для потерпілої особи або родичів померлої особи; прозорість і захист інтересів як потерпілого; оперативність; розумна швидкість; вжиття усіх розумних і доступних заходів для збереження доказів)» [187, с. 50].

В свою чергу, в ході проведеного опитування нами було запропоновано респондентам виділити критерії ефективності розслідування слідчого, що розслідує корупційні злочини. Так, критерій «кількість розкритих кримінальних проваджень» обрали 36,5 % практиків і 23,7% науково-педагогічних працівників. Критерій «загальний об'єм конфіскованих, звернених в дохід держави грошових коштів від вчинених корупційних злочинів» обрали 25,8% практиків і 26,3% науково-педагогічних працівників. Критерій «кількість осіб, щодо яких обвинувальний акт був направлений до суду» обрали 28% практиків і 34,2% науково-педагогічних працівників. Критерій «кількість проведених процесуальних дій» обрали 18,3% практиків і 7,9% науково-педагогічних працівників. Критерій «співвідношення витрачених коштів на фінансування правоохоронного органу/звернених відповідним органом коштів в дохід держави» обрали 11,8% практиків і 44,7% науково-педагогічних працівників.

Що ж стосується специфіки корупційних злочинів, то їх ефективність доцільніше аналізувати на прикладі діяльності НАБУ, оскільки це самостійний орган із значною кількістю детективів і розслідує саме корупційні злочини. Отже, у вітчизняному вимірі для оцінки ефективності розслідування корупційних злочинів виділяють наступні критерії:

- *загальний економіко-фінансовий*. Він є комплексним і має оцінювати вплив від діяльності відповідного органу на економічно-фінансову систему країни в цілому. Щодо впливу Національного антикорупційного бюро на економічну ситуацію – на офіційному сайті цього відомства наведений один із заходів відповідного правоохоронного органу, за результатами якого було унеможливлення незаконного відшкодування 674 млн грн із державного бюджету [124];

- *спеціальний економіко-фінансовий*. Оцінює ефективність щодо отриманих/повернутих або звернутих у дохід держави внаслідок проведеного розслідування засобів до витрачених засобів на фінансування відповідного органу. Так, «бюджет Національного антикорупційного бюро України на 2020 рік становив 890 млн грн, що стосується сум повернутих/відшкодованих коштів

відповідним органом, то у звіті про свою діяльність за ІІ півріччя 2020 року Національне антикорупційне бюро зазначило, що орієнтовний розмір збитків і шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями, віднесеними законом до підслідності Національного бюро, які перевіряються під час досудового розслідування, складають 293 млрд. грн. А ось стан та обсяги відшкодування розміру збитків і шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями, віднесеними законом до підслідності Національного бюро, складають 1,69 млрд грн, в т. ч. у ІІ півріччі 2020 року – 370 млн грн» [332, с. 303];

- *соціальний* – оцінює вплив відповідного органу на соціально-побутове життя країни. Варто виділити таку категорію, як *індекс сприйняття корупції* і *довіра населення до відповідного органу.* Адже він показує відношення соціуму до корупційних проявів. Наявність гарантованої невідворотності покарання – ще один з елементів впливу на дистанціювання від корупційних проявів і їх розкриття правоохоронними органами. Так, згідно із звітом Transparency International з початку роботи Національного антикорупційного бюро Україна дещо покращила свій показник індексу сприйняття корупції з 27 балів у 2015 р. до 33 балів у 2020 [80]. Що ж стосується довіри громадян до відповідного органу, то згідно соціологічних досліджень, проведених Разумков центр, станом на липень 2020 року маємо наступні цифри: 37.7% зовсім не довіряють, 33.4% скоріше не довіряють, 10.7% скоріше довіряють, 1.7% повністю довіряють і 16.6% важко відповісти [125];

- *кримінально-процесуальний* – оцінює діяльність антикорупційних органів через призму відповідності роботи органу завданням кримінального провадження, які зазначені у ст. 2 КПК. Залежно від зазначених завдань варто виділити і відповідні критерії оцінювання ефективності. Так, завданнями кримінального провадження є: *захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень* – критерій, який оцінює загальний вплив і характеризує спрямованість діяльності правоохоронного органу. Так, за 2020 рік було розпочато 792 кримінальні провадження, 201 особі було повідомлено про підозру, а з 2015 року по 21.12.2020 року НАБУ було скеровано до суду 300

обвинувальних актів щодо 541 обвинуваченого [78]. О*хорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження* – критерій, який покликаний забезпечувати принцип законності у кримінальному провадженні. Пропонуємо оцінювати за даним критерієм, виходячи із кількості задоволених скарг на дії працівників НАБУ, які порушують права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження. Так, відповідно до звіту Управління внутрішнього контролю Національного бюро – на дії працівників НАБУ надійшло 550 звернень та скарг за 2020 рік, за цей же звітний рік було здійснено 8 службових розслідувань, 7 осіб було притягнуто до відповідальності (2 – догани, 3 – зауваження і 2 звільнення) при 236 штатних детективах і 504 особах штатної чисельності працівників НАБУ [78]. *Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду* – критерій, який безпосередньо характеризує «якість» виконання своїх функцій правоохоронними органами. Однак, цей критерій є оціночним, бо реалізація кожної складової залежить від багатьох факторів конкретного кримінального провадження і його обставин. Так, розслідування кримінального провадження, яке у звіті Національного агентства зазначається як заволодіння газом НАК «Нафтогаз України», тривало 42 місяці. За цей час було здійснено більше 30 обшуків, більше 30 судових експертиз, проведено більше 100 допитів, здійснено більше 50 оглядів, здійснено більше 20 тимчасових доступів до речей і документів і сформовано 250 томів матеріалів кримінального провадження; сума збитків складає 729,8 млн грн [78]. *Кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений* – критерій, який також характеризує «якість» виконання функцій правоохоронними органами. Стосовно якості проведеного досудового розслідування, то у 2020 році Вищий антикорупційний суд України ухвалив 20 обвинувальних вироків стосовно 23 осіб, при цьому за період 2020 року жодного виправдувального вироку не було винесено. Серед засуджених – колишні нардепи, керівники держпідприємств, посадовці, судді, адвокати та інші особи. Станом на кінець

2020 року на розгляді суду перебувають 175 справ, розслідуваних бюро [78]. *Жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу* – критерій щодо належної реалізації презумпції невинуватості. Має оцінюватися за кількістю скасованих процесуальних документів, які передбачували процесуальний примус. Так, за І півріччя 2020 року Вищий антикорупційний суд задовольнив 80% клопотань щодо обрання запобіжних заходів підозрюваним, і в 75% випадків судді ухвалили рішення про взяття під варту осіб, викритих на корупційних проявах [78]. *До кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура* – критерій, який є визначальним для допустимості доказів і покликаний забезпечити виконання форми кримінального провадження, має оцінюватися за кількістю доказів, які були визнані недопустимими. Адже недопустимість доказів у підсумку тягне за собою неповноту досудового розслідування.

Отже, «існують наступні підходи до розуміння ефективного розслідування корупційних кримінальних правопорушень: економічний, соціальний, кримінально-процесуальний. Важливим є розуміння того, що вказані підходи у своїй самоокупності найбільш повно відображають суть і наслідки ефективного розслідування корупційних кримінальних правопорушень» [195, с. 117].

Враховуючи наведені обставини і проведені нами дослідження, варто вказати існування кримінально-процесуального виду юридичної відповідальності, який націлений на оперативне усунення невідповідностей здійснюваних процедур встановленим вимогам кримінально-процесуальної і завданням кримінального провадження, а також загальній направленості реалізації суб'єктом своїх повноважень з його кримінально-процесуальними функціями.

Серед особливостей дисциплінарної відповідальності слідчих, які розслідують корупційні злочини, необхідно виділити закріплені у законі України «Про національне антикорупційне бюро України» особливі підстави дисциплінарної відповідальності працівників НАБУ. Так, окрім посилання на

Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України, наявні наступні підстави:

- *невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків* – що, як і ефективність проведеного розслідування, є оціночним поняттям;

- *незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, яка стала відомою працівнику у зв'язку з виконанням його повноважень*;

- *порушення встановленого законом порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування*;

- *публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості*;

- *негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника*.

Ми пропонуємо звернути увагу, що, «окрім наявності загальних, формальних, вже існуючих підстав відповідальності, закріплення законодавцем нових оціночних підстав, які у позитивному контексті відповідальності додатково відіграють роль обов'язкових вимог до діяльності слідчих, підвищують стандарт їх роботи, формують позитивне суспільне відношення, рівень довіри у суспільства і, зважуючи на їх прозорість, дозволяють більш ефективніше провадити функцію розслідування. Це такі як: заборона у публічних висловлюваннях порушувати презумпцію невинуватості, обов'язок вчасно і правильно подавати декларацію, бути доброчесним» [191, с. 233].

Додатково варто звернути увагу на кримінально-процесуальну відповідальність слідчих, які розслідують корупційні злочини, оскільки серед підстав цього виду відповідальності виділяється стандарт ефективного розслідування, який також є оціночним. Важливо розуміти, що в залежності від предмета відання у слідчих відрізняються критерії для визначення ефективності розслідування. Так, нами уже виділялися загальні критерії цієї категорії, які закріплені у рішеннях ЄСПЛ: мета розслідування – встановлення фактів у справі та встановлення і покарання винних осіб, і також вимоги щодо якісної ознаки розслідування – швидкість; ретельність; відкритість для потерпілої

особи або родичів померлої особи; прозорість і захист інтересів як потерпілого, так і його близьких родичів; оперативність; розумна швидкість; вжиття усіх розумних і доступних заходів для збереження доказів, що стосуються події, включаючи показання свідків, висновки судових експертиз. Однак, додатковими ознаками, які характеризують ефективність досудового розслідування слідчих, які розслідують корупційні злочини, є загальна економіко-фінансова, спеціальна економіко-фінансова і соціальна, які у своїй сукупності оцінюються керівником органу досудового розслідування і прокурором для можливості відсторонення слідчого від розслідування.

ВИСНОВКИ

1. Процесуальний статус – це регламентована процесуальним законодавством характеристика суб'єкта щодо виконання покладених на нього функцій через реалізацію закріплених у профільному законодавстві повноважень, які визначають його місце у відповідній системі суб'єктів процесу, з метою виконання завдань того виду провадження, в якому він бере участь. Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини, – це регламентована КПК характеристика слідчого щодо виконання покладених на нього функцій відповідного органу досудового розслідування через реалізацію закріплених у КПК повноважень, які визначають його місце у системі суб'єктів кримінального процесу, з метою виконання завдань кримінального провадження.

Поняття процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини, складається з наступних елементів: кримінально-процесуальна функція, яка реалізується слідчим; компетенція, якою наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій (функції) і завдань кримінального провадження; зв'язок слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу, який залежить від покладених на нього повноважень і щодо слідчого характеризується двома складовими: процесуальною самостійністю і процесуальною незалежністю; відповідальність слідчого, яка передбачена законом.

2. Кримінально-процесуальна функція слідчого, який розслідує корупційні злочини, – це загальний напрям діяльності слідчого, який окреслюється корупційними злочинами і реалізується через виконання покладених на нього повноважень, закріплених як у кримінальному процесуальному законодавстві, так і у відомчих нормативно-правових актах, направлений на досягнення зазначених у кримінальному процесуальному законодавстві результатів, враховуючи роль, яку виконує у кримінальному

провадженні слідчий, з одночасним виконанням закріплених завдань кримінального провадження.

Кримінально-процесуальна функція розслідування – це кримінально-процесуальна діяльність слідчого органу досудового розслідування з дослідження події з ознаками кримінального правопорушення, для встановлення можливої події кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення і інших відомостей, які в повному обсязі будуть відповідати кількісним і якісним вимогам кримінального закону; у передбачених формах, передбаченими засобами, з виконанням завдань кримінального провадження.

3. Напрями кримінально-процесуальної діяльності, які мають ознаки кримінально-процесуальних функцій, однак через відсутність самостійного характеру функціонування, окремих ознак у загальній структурі, достатнього об’єму повноважень, правового чи процесуального характеру або через їх похідний характер по відношенню до кримінальних процесуальних функцій, об’єднуються спільним поняттям кримінально-процесуальні квазіфункції. Слідчі, що розслідують корупційні злочини, окрім функції розслідування, ще виконують ряд властивих саме їм напрямів кримінально-процесуальної діяльності – квазіфункцій, а саме: економічну, фінансову, репутаційну, криміногенну, соціальну.

Суттю методейї кримінальної процесуальної функції є трансформація існуючої кримінально-процесуальної функції в її звернену форму, що призводить до відсутності необхідних результатів діяльності відповідної функції, внаслідок чого спостерігатиметься «вакуум» функції інституції, яка мала її реалізовувати, що призводить до збою функціонування цілої системи. Категорія методейї кримінальної процесуальної функції свідчить про необхідність наявності кримінальної процесуальної функції розслідування.

4. Компетенція у кримінально-процесуальному сенсі – це закріплене у кримінальному процесуальному законодавстві коло правовідносин (предмет відання) на які розповсюджуються повноваження суб’єкта кримінального

процесу. Повноваження – це нормативно закріплені, делеговані суб'єктом, в якого вони наявні, іншому суб'єкту в чітко окресленому об'ємі права і обов'язки владно-розпорядчого характеру для реалізації певного напряму діяльності з загальною окресленою метою або/та досягнення поставлених задач. У кримінально-процесуальному розумінні предмет відання – це закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві відносини, на які розповсюджуються повноваження визначеного суб'єкта кримінального процесу.

5. Предмет відання у призмі діяльності слідчих поділяється на наступні види: загальний – нормативно закріплене коло кримінально-процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження слідчих; адміністративний (відомчий) – коло кримінальних процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження відомчих правоохоронних органів; спеціальний – коло кримінальних процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження слідчих різних правоохоронних органів, однак які мають спільну кримінальну спеціалізацію (розслідування корупційних злочинів); територіальний – коло кримінальних процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження певного територіального підрозділу окремого органу досудового розслідування; індивідуальний – коло кримінальних процесуальних відносин, на які розповсюджуються повноваження конкретного суб'єкта/суб'єктів кримінального провадження конкретного правоохоронного органу.

6. У випадку розгляду підслідності як частини компетенції органу досудового розслідування (адміністративний підхід), можна виділити наступні її види: *відомча* – залежно від виду органу досудового розслідування, який розслідуватиме відповідне провадження; *інстанційно-територіальна* – залежно від органу в межах одного відомства, який найбільш територіально наближений до місця вчиненого злочину, з урахуванням наявності у ньому підрозділів, необхідних для провадження досудового розслідування; *індивідуальна* – залежить від слідчого або групи слідчих, яких було визначено керівником

органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування стосовно конкретного кримінального провадження.

Якщо розглядати підслідність через призму властивості кримінальних проваджень (матеріальний підхід), окрім тих видів підслідності, які класично виділяються у доктрині кримінального процесу, існують і наступні її види: *формально-залишкова* або *формально-негативна* (підслідність визначається за відсутністю окремих ознак кримінального провадження або кваліфікацій кримінального правопорушення, які є визначальними для визначення підслідності інших органів досудового розслідування); *нормативно-визначена* (визначається відповідністю правової кваліфікації кримінального правопорушення конкретній статті особливої частини КК, яка підслідна конкретному органу досудового розслідування); *формально-умовна* – (визначається наявністю додаткових умов кримінального провадження). Серед таких умов можна виділити: *умовно-персональну* (залежить від посади, які обіймає суб'єкт кримінального правопорушення); *умовно–цензова* (залежить від розміру предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди); *умовно-віктимологічна* (залежить від особи, щодо якої було вчинене кримінальне правопорушення). Окремо варто виділити *умовно-наслідковий* (можливість прокурора віднести кримінальне провадження до підслідності детективів НАБУ у випадку, передбаченому абз. 2 п. 3 ч. 5 ст. 216 КПК) та *темпоральний* (тимчасова підслідність слідчим органів прокуратури проваджень, віднесена до підслідності ДБР) вид підслідності.

7. Комплексний аналіз КПК і КК дає змогу виділити наступні особливості у повноваженнях слідчих, які розслідують корупційні злочини: наявність додаткових обов'язків слідчого відносно забезпечення прав викривача, обмеженість слідчого щодо збирання окремих відомостей при звільненні особи від кримінальної відповідальності, симбіоз в процесуальному статусі детектива повноважень слідчого і оперативного співробітника, можливість проводити таку негласну (слідчу) розшукову дію як моніторинг банківських рахунків.

8. Процесуальна самостійність слідчого – це особливість взаємодії слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу щодо можливості без їх допомоги або дозволу реалізувати напрями кримінальної процесуальної діяльності функції, яку він реалізує, і покладених на нього завдань (у зв'язку із реалізацією відповідної функції), в тому числі завдань кримінального провадження.

9. За характером взаємодії з суб'єктами кримінального процесу можна виділити наступні види процесуальної самостійності: *процесуальна самостійність координації слідчого* (можливість без допомоги інших суб'єктів кримінального провадження, які, виконуюють вказівки слідчого, реалізовувати покладені на нього повноваження) та *процесуальна самостійність субординації слідчого* (можливість без дозволу чи санкції інших суб'єктів кримінального процесу за власним/внутрішнім переконанням приймати процесуальні рішення щодо реалізації слідчим функції, яку він реалізує).

Доцільно сформулювати два підходи до визначення процесуальної самостійності. Перший – нормативний підхід - розглядає процесуальну самостійність слідчого як категорію, яка закріплена в кримінальному процесуальному законі і оцінює самостійність слідчого на підставі нормативно-закріплених його повноважень. Другий – доктринальний підхід, розглядає процесуальну самостійність слідчого як категорію, яка закріплена в кримінальному процесуальному законі, і додатково розглядає діяльність слідчого в призмі виконання ним покладених на нього кримінальних процесуальних функцій.

Доктринальний підхід процесуальної самостійності слідчого, в свою чергу, розподіляється за ознакою юридичної визначеності і ширини меж самостійності: *абсолютна процесуальна самостійність* – можливість слідчого самостійно без санкції, дозволу або погодження проводити усі необхідні слідчі (розшукові) дії, приймати процесуальні рішення на свій розсуд; *відносна процесуальна самостійність* – результат порівняння науковцями нормативно-правових актів, зазвичай різного часу дії з метою покращення існуючого

процесуального статусу слідчого; *нормативна процесуальна самостійність* – діє в межах закріплених у чинному законодавстві і яку декларує КПК у частині 5 статті 40; *відносно-абсолютна процесуальна самостійність* – можливість слідчого самостійно без санкції, дозволу або погодження проводити усі необхідні слідчі (розшукові) дії, приймати процесуальні рішення на свій розсуд, тобто реалізовувати покладені на нього зобов'язання, які охоплюються функцією розслідування.

Для кращого розуміння змісту процесуальної самостійності слідчого необхідно використати стадійно-функціональний підхід, який виділяє наступні елементи діяльності слідчого для оцінки його процесуальної самостійності: ініціювання певного виду кримінально-процесуальної діяльності чи прийняття процесуального рішення; прийняття легального рішення щодо реалізації певного виду кримінальної процесуальної діяльності; реалізація певного виду кримінальної процесуальної діяльності чи прийняття остаточного процесуального рішення; оцінка можливості використання та подальше використання результатів певного виду кримінальної процесуальної діяльності у доказуванні.

10. Процесуальна незалежність слідчого – це регламентована законом, процесуальна діяльність слідчого, яка передбачає можливість протидіяти незаконному впливу, тиску або втручанню у законну кримінальну процесуальну діяльність слідчого, який реалізує покладені на нього повноваження для реалізації функції, яку він виконує, і завдань кримінального провадження або можливість протидії (апеляції) на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях яких вбачається протидія покладеним на слідчого повноваженням щодо реалізації функції, яку він реалізує, і завдань кримінального провадження.

11. Кримінально-процесуальна відповідальність – це передбачена нормами кримінального-процесуального законодавства необхідність/обов'язок суб'єктів кримінального провадження дотримуватися вимог процесуального законодавства, у випадку неналежного виконання/порушення яких наступає

передбачена кримінально-процесуальним законодавством відповідальність, яка пов’язується із обмеженням кримінально-процесуальних повноважень/прав, можливостей суб’єктів кримінального провадження для її реалізації або накладенням додаткових обов’язків з метою оперативного усунення умов, які заважають реалізації завдань кримінального провадження і виконання суб’єктами кримінального провадження своїх функцій.

12. Якісними ознаками, що характеризують ефективність досудового розслідування слідчих, які розслідують корупційні злочини, є: *загальна економіко-фінансова* (оцінює наслідки діяльності відповідного органу на економічно-фінансову систему країни в цілому), *спеціальна економіко-фінансова* (оцінює з однієї сторони: кількість отриманих/повернутих або звернутих у дохід держави, внаслідок проведеного розслідування грошових коштів, активів, засобів, а з іншої - витрачені засоби на фінансування діяльності відповідного органу) і *соціальна* (оцінює вплив діяльності відповідного органу на соціально-побутове життя країни, рівень довіри населення до правоохоронного органу), які, в тому числі, у своїй сукупності оцінюються керівником органу досудового розслідуванням і прокурором для можливості відсторонення слідчого від розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Административное право Украины : учебник / под общ. ред. С. В. Кивалова. Харків : Одиссей, 2004. 880 с.;

2. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.;

3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова)]. Київ : "Юридична думка", 2004–2005. Т. 1: Загальна частина. 2004. 584 с.;

4. Аленін Ю.П. Ще раз до питання про самостійність і незалежність слідчого. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. 2008. № 44. С. 149-164;

5. Альперт С.А. Субьекты уголовного процесса. Харьков : НЮА ім.. Ярослава Мудрого, 1997. 60 с.;

6. Андрусяк В.Б. Функції органів досудового слідства в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. 224 с.;

7. Антикорупційне бюро наполягає, що справу Микитася і Татарова мають розслідувати детективи НАБУ. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/newsoleh -tatarov/31092447.html (дата звернення: 14.10.2021);

8. Бабчинська Т.В. Забезпечення права на захист з моменту неформального початку досудового розслідування. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. №20. С. 207-215. URL: https://prc.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/vprc_2019_20_26.pdf (дата звернення: 15.12.2021);

9. Баганець О.В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянка або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 269 с.;

10. Бандурка О. М. Теорія практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 620 с.;

11. Барабаш Т.М. Проблемні питання етапності досудового розслідування в Кримінальному провадженні України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України.* 2013. №5. С. 115-119;

12. Батюк О.В. Правовий статус обвинуваченого на досудовому слідстві : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2007. 22 с.;

13. Баулін О.В. Карпов Н.С. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії: монографія. Київ : НА-ВСУ, 2001. 232 с.;

14. Баулін О.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2000. 20 с.;

15. Баулін О.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2000. 236 с.;

16. Берназ В.Д., Смоков С.М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) : монографія. Одеса : НУВС, 2005. 151 с.;

17. Білоконь Р.М. Кримінально-процесуальна відповідальність: наукові та правові основи : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 577 с.;

18. Бондаренко О. О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук : 12. 00. 09. Харків, 2004. 260 с.;

19. Бондаренко О. О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 19 с.;

20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.;

21. Види, підстави та порядок накладення дисциплінарних стягнень. *Міністерство юстиції України* : веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_23358 (дата звернення: 12.11.2021);

22. Вирок Арцизького районного суду Одеської області від 15.09.2021, судова справа № 513/1019/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99705622 (дата звернення 20.11.2021);

23. Вирок Барського районного суду Вінницької області від 27.02.2018, судова справа № 125/672/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72491965 (дата звернення 14.02.2022);

24. Вирок Богодухівського районного суду Харківської області від 11.05.2018, судова справа № 613/1983/13-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73913776 (дата звернення 23.05.2022);

25. Вирок Вишгородського районного суду Київської області від 11.09.2019, судова справа № 363/24/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84159055 (дата звернення 19.02.2021);

26. Вирок Вищого антикорупційного суду від 06.12.2021, судова справа № 477/1668/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101646959 (дата звернення 19.02.2022);

27. Вирок Вищого антикорупційного суду від 21.12.2021, судова справа № 991/2959/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102337586 (дата звернення 23.05.2022);

28. Вирок Вищого антикорупційного суду від 25.05.2022, судова справа № 487/4428/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104451880 (дата звернення 23.06.2022);

29. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 13.01.2017, судова справа № 127/23772/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64105773 (дата звернення 14.02.2021);

30. Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 19.11.2019, судова справа № 663/820/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85736903 (дата звернення 19.02.2021);

31. Вирок Голосіївський районний суд м. Києва від 31.05.2021, судова справа № 752/14245/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97703955 (дата звернення 23.05.2022);

32. Вирок Деснянського районного суду м. Києва від 08.05.2018, судова справа № 754/14683/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74053427 (дата звернення 23.05.2022);

33. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 04.11.2021, судова справа № 750/3606/14. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100063822 (дата звернення 14.02.2022);

34. Вирок Жовківського районного суду Львівської області від 27.03.2018, судова справа № 44/748/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73027262 (дата звернення 23.05.2022);

35. Вирок Заводського районного суду м. Запоріжжя від 10.05.2017, судова справа № 332/59/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66376022 (дата звернення 14.02.2021);

36. Вирок Козелецького районного суду Чернігівської області від 17.12.2020, судова справа № 734/966/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93613454 (дата звернення 19.02.2022);

37. Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 02.07.2019, судова справа № 577/198/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71551179 (дата звернення 23.05.2022);

38. Вирок Котовського міськрайоного Одеської області від 20.05.2015, судова справа № 505/5014/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/47180032 (дата звернення 14.02.2021);

39. Вирок Краматорського міського суду Донецької області від 25.11.2019, справа № 234/9080/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85857592 (дата звернення: 12.11.2021);

40. Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 16.06.2020, судова справа № 201/4020/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89857425 (дата звернення 01.03.2021);

41. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 18.04.2019, судова справа № 626/308/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81256809 (дата звернення 19.02.2021);

42. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 09.04.2019, судова справа № 644/3637/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81056645 (дата звернення 19.02.2021);

43. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас від 25.11.2020, судова справа № 711/6084/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93093813 (дата звернення 19.02.2022);

44. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас від 27.04.2020, судова справа № 711/8000/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88939626 (дата звернення 01.03.2021);

45. Вирок Сєвєродонецького міського суду Луганської області від 19.06.2021, судова справа № 428/8456/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82507238 (дата звернення 23.05.2022);

46. Вирок Шосткинського районного суду Сумської області від 20.12.2021, судова справа № 589/1546/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102238658 (дата звернення 23.05.2022);

47. Вирок Токмацького районного суду Запорізької області від 24.02.2019, судова справа № 328/2614/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80075803 (дата звернення 19.02.2021);

48. Вирок Харківського районного суду Харківської області від 11.06.2018, судова справа № 635/1180/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74594341 (дата звернення 23.05.2022);

49. Вирок Черкаського районного суду Черкаської області від 21.12.2020, судова справа № 703/1181/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93801866 (дата звернення 23.05.2022);

50. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 19.01.2018, судова справа № 755/13045/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71794974 (дата звернення 23.05.2022);

51. Вирок Шевченківського районного суду м. Львова від 18.12.2019, судова справа № 466/9812/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86428007 (дата звернення 19.02.2021);

52. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 09.02.2018, судова справа № 727/834/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72120915 (дата звернення 23.05.2022);

53. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 20.02.2018, судова справа № 727/925/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72401835 (дата звернення 23.05.2022);

54. Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 20.12.2021, судова справа № 589/1564/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102238658 (дата звернення 23.05.2022);

55. Висновок на проект Закону України «Про дисциплінарний статут Національного антикорупційного бюро України». URL: https://ips.ligazakon.net/document/XH4B100A?an=3 (дата звернення: 12.11.2021);

56. Войтюк Р.В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1(13). С. 108-119;

57. Гаврилюк Л.В. Відповідальність слідчого: кримінально-процесуальні засади : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 199 с.;

58. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.;

59. Гловюк І. Кримінально-процесуальні функції підтримання цивільного позову та заперечення проти цивільного позову: до проблеми самостійності у системі функцій. *Правова система України: сучасний стан та*

перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 10-11 лют. 2012 р.): у 3 ч. Одеса, 2012. Ч. 3. С. 108-110;

60. Гловюк І.В., Торбас О.О. Прокурор у системі суб'єктів, уповноважених на закінчення досудового розслідування. *Право України*. 2020. №3. С. 270-283;

61. Голосніченко Д. І. Конституційні засади визначення повноважень органів виконавчої влади. *Конституційні засади державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії і практики*: До 10-річчя Конституції України і 15-ї річниці незалежності України : зб. наук. статей. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. С. 176–179;

62. Голосніченко І.П. Голосніченко Д.І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2011. №1. URL: http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2011/1/25.pdf (дата звернення: 09.08.2021)

63. Гончаренко В.Г., Сокиран Ф.М. Тактика психологічного впливу на попередньому слідстві. Київ : Укр. акад. вн. справ, 1994. 48 с.;

64. Городецька М.С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2010. 271 с.;

65. Городецька М.С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : монографія . Дніпропетровськ : Ліра-ЛДТ, 2010. 136с.;

66. Городецька М.С. Природа та структура предмета відання у кримінальному процесі. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. №1(62). С. 183-189;

67. Городецька М.С., Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : монографія. Дніпропетровськ : Ліра-ЛТД, 2010. 232 с.;

68. Гринюк В.О. Вдосконалення підслідності кримінальних проваджень за органами Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 16 червня 2018 року) : Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. Т. 2. С. 254-257;

69. Гринюк В.О. Слідчий як суб'єкт обвинувачення у кримінальному провадженні. *Правова політика в Україні: питання теорії та практики*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 жовтня 2014 року): в 2 т. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. Т. 2. С. 104-106.;

70. Дисциплінарний статут Національної поліції України : затверджений Законом України від 15.03.2018 року, № 2337-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text (дата звернення: 12.12.2021);

71. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ : затверджений Законом України від 22.02.2006 року, № 3460 – IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3460-15 (дата звернення: 12.12.2021);

72. Довжич Є.В. Правові основи діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 229 с.;

73. Етимологічний словник української мови. Том 5. Київ : Наукова думка, 2006. 704 с.;

74. Етимологічний словник української мови. Том 6. Київ : Наукова думка, 2012. 568 с. С. 138

75. Зайцев О.П. Поняття та сутність процесуальної самостійності і незалежності слідчого в кримінальному процесі України. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2017. Грудень. С. 132-135;

76. Звіт НАБУ І півріччя 2021 року. *Офіційний сайт НАБУ*. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_nabu_pershe_pivrichchya_2021.pdf (дата звернення: 15.10.2021);

77. Звіт НАБУ ІІ півріччя 2020 року. *Офіційний сайт НАБУ*. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_2020_.pdf (дата звернення: 15.10.2021);

78. Звіт: друге півріччя 2020 року. *Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України*. URL: https://nabu.gov.ua/report/zvit-druge-pivrichchya-2020-roku (дата звернення: 15.10.2021);

79. Зіньковський І.П. Повноваження слідчого при обрні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд.. юр. наук : 081 - Право. Одеса, 2019. с. 281;

80. Індекс сприйняття корупції – 2020. *Офіційний сайт Transparency International*. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020 (дата звернення: 19.05.2021);

81. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затверджена Наказом від 16.11.2012 року, №114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text (дата звернення: 19.10.2021);

82. Інструкція про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення у центральному апараті Державного бюро розслідувань : затверджена Наказом від 20.05.2021 року, № 314. URL: https://dbr.gov.ua/sites/default/files/наказ%20463.pdf (дата звернення: 19.10.2021);

83. Інструкція про порядок розгляду звернення громадян, заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, депутатських запитів, звернень та вимог народних депутатів України, адвокатських запитів у НАБУ та його територіальних управліннях : затверджена Наказом від 28.02.2019 року, № 34. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/page_uploads/05.03/nakaz_34.pdf (дата звернення: 19.10.2021);

84. Канфуі І.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого як характеристика його місця і ролі на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 2. Т. 4. С.93-96;

85. Кицан Ю.І. Актуальність визначення підслідності кримінальних справ. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 292–295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2008_3_56 (дата звернення: 19.10.2020);

86. Кицан Ю.І. Підслідність кримінальних справ: теоретичні засади вдосконалення нормативно-правового регулювання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2012. № 2(6). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12kyinpr.pdf (дата звернення: 12.10.2020);

87. Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого в умовах реформованого кримінального процесуального законодавства України. *Вісник прокуратури*. 2015. №5 (167). С. 68-77;

88. Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного і неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.09. Одеса, 2017, 228 с.;

89. Ключові рішення Верховного суду за 2018 рік. URL: https://su.arbitr.gov.ua/userfiles/media/Kluchovi_rishennya.pdf (дата звернення: 10.12.2021);

90. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року, № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n60 (дата звернення: 10.12.2021);

91. Конституція України від 28.06.1996 року, № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 10.12.2021);

92. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: схвалена Указом Президента України 10 трав. 2006 року, № 361/2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text (дата звернення: 10.12.2021);

93. Концепція реформування кримінальної юстиції України : затверджено Указом Президента України від 08.04.2008 року, №311/2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text (дата звернення: 10.12.2021);

94. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар : у 2 т. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 1: Загальна частина. 376 с.;

95. Кримінальний кодекс України від 05.04.2000 року, № 2341-III. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n89 (дата звернення: 20.04.2021);

96. Кримінальний процес : підручник / за ред. Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної. Харків : Право, 2010. 608 с.;

97. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий та ін. Харків : Право, 2013. 824 с.;

98. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 20.06.2022);

99. Кримінально-процесуальне право України: підруч. /за заг. ред. Ю.П. Аленіна. Харків: Одіссей, 2009. 816 с.;

100. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 року, № 1002-05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05#Text (дата звернення: 20.04.2021);

101. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10–15;

102. Куліш А. М., Мулявка Д. Г., Рєзнік О. М. Діяльність податкової міліції: правові та організаційні аспекти : монографія. Суми : Сум. держ. ун-т, 2015. 140 с. ;

103. Кушпіт В.П., Цилюрик І.І. Контроль за вчиненням злочину як один із видів негласних (слідчих) розшукових дій. *Вісник Національного*

університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки». 2019. Випуск 6. Номер 23. С. 93-97

104. Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження : дис. … канд.. юр. наук : 12.00.09. Київ. 2018. 220 с. ;

105. Литвинчук О.І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2007. 14 с. ;

106. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2006. 188 с.;

107. Лощихін О.М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії : моногр. Київ : Логос, 2013. 228 с.;

108. Ляш А.О. Баулін О.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого за новим КПК. Ч*асопис Академії адвокатури України*. 2013. №18 (1'2013). С.1-7;

109. Маляренко В.Т. Прокурор у кримінальному судочинстві: деякі проблеми та шляхи їх вирішення. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 240 с.;

110. Марочкін О.І. Процесуальні рішення слідчого як вираження його кримінальних процесуальних функцій. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : мат. Міжнар наук. – практ. конф. (Харків, 20-21 листопада 2013). Харків, 2013. С. 876-880;

111. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. Київ. 1974, с. 865;

112. Михайлюк А. Організаційно-правові засади процесуального нагляду за дотриманням законності на стадії досудового розслідування. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 6. С. 281-286. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/53.pdf (дата звернення: 20.04.2021);

113. Мурзановська А.В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : дис. … канд.. юр. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 237с.;

114. НАБУ спільно із ДФС та ДПС унеможливили незаконне відшкодування 674 млн. грн. ПДВ. *Офіційний сайт Національного*

антикорупційного бюро України. URL: https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-spilno-z-dfs-ta-dps-unemozhlyvyly-nezakonne-vidshkoduvannya-674-mln-grn-pdv (дата звернення: 20.11.2021);

115. Нестеренко О.С. Правовий статус керівника органу досудового розслідування. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 127. С. 129−136;

116. Николаенко В. Николаенко Л. Метод и методейя: методологические иллюзии в современной социологии. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2015. №2. С.130-.142;

117. Нор В.Т. Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве. Київ: Вища шк., 1989. 275 с.;

118. Огляд практики Вищого антикорупційного суду щодо розгляду та вирішення скарг на повідомлення про підозру за період з 05.09.2019 по 27.04.2020. *Відділ судової статистики, аналітичної роботи та узагальнення судової практики ВАКС.* URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/VAKS/statistics/review_05.2020.pdf (дата звернення: 20.11.2021);

119. Огляд причин відмови слідчими суддями Вищого антикорупційного суду в задоволенні клопотань, скарг і заяв, поданих на стадії досудового розслідування кримінального провадження, за період з 05.09.2019 по 05.12.2019. *Відділ судової статистики, аналітичної роботи та узагальнення судової практики ВАКС.* URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/VAKS/statistics/review_12.2019.pdf (дата звернення: 20.11.2021);

120. Омельченко О.Є. Процесуальна діяльність слідчого щодо запобігання злочинам : навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 216 с.;

121. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, П. М. Каркач та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/4/marochkin_organizaciya_sudta_pravoohoronnih_organiv.pdf (дата звернення: 22.11.2021);

122. Осауленко А.О. Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України : дис… канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 214 с.;

123. Охріменко С. Процесуальна самостійність слідчого з огляду на вимоги сучасного кримінального процесуального законодавства України. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : зб. тез доповідей V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 119-121;

124. Охріменко С.С. Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Київ, 2007. с. 229;

125. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до виконавчих та правоохоронних органів влади, оцінка діяльності Уряду (лютий 2020р. соціологія). *Офіційний сайт Разумков центр.* URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-vykonavchykh-ta-pravookhoronnykh-organiv-vlady-otsinka-diialnosti-uriadu-liutyi-2020r (дата звернення: 22.11.2021);

126. Падалка А.М. Види юридичної відповідальності в сучасному кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 26. С.256-259;

127. Пєтков О.В. Процесуальні основи діяльності начальника слідчого відділу у кримінальному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2009. 20 с.;

128. Погорецький М.А., Гринюк В.О. Визначення прокурором підслідності кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. №3. С. 60-68;

129. Погорецький М.А., Гринюк В.О., Старенький О.С. Науковий висновок щодо законності здійснення досудового розслідування слідчими

органів прокуратури після 20 листопада 2017 р. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 216-221;

130. Положення про Єдиний реєстр досудового розслідування, порядок його формування та ведення: затверджено наказом Генерального прокурора України від 30 червня 2020 року № 298. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text (дата звернення: 22.11.2021);

131. Попелюшко В.О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2009. 634 с.;

132. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2019 року, № 100. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n7 (дата звернення: 22.11.2021);

133. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.04.2018, судова справа № 758/13581/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73469622 (дата звернення 19.02.2021);

134. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 05.02.2019, судова справа № 236/2029/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79684896 (дата звернення 19.02.2021);

135. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 09.04.2020, судова справа № 727/6578/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749345 (дата звернення 01.03.2021);

136. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08.02.2018 року, судова справа № 754/5978/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243400 (дата звернення 23.05.2022);

137. Постанова Другої палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 12.06.2019 року, судова справа № 676/3183/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82492138 (дата звернення 23.05.2022);

138. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного суду від 19.09.2019, судова справа № 488/2433/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84573737 (дата звернення 23.05.2022);

139. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 22.05.2019, судова справа № 640/2449/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82001802 (дата звернення 23.05.2022);

140. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 07.06.2018, судова справа № 740/5066/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74598730 (дата звернення 23.05.2022);

141. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 19.03.2019, судова справа № 380/157/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80681410 (дата звернення 23.05.2022);

142. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.03.2021, судова справа № 520/2989/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95907523 (дата звернення 19.02.2022);

143. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15.02.2022, судова справа № 204/484/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/103402802 (дата звернення 19.02.2022);

144. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 19.03.2020, судова справа № 127/3712/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88401701 (дата звернення 23.05.2022);

145. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26.01.2022, судова справа № 677/450/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102941414 (дата звернення 30.05.2022);

146. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13.02.2020, судова справа № 755/6685/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87760561 (дата звернення 23.05.2022);

147. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.03.2019, судова справа № 127/12150/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80681509 (дата звернення 19.02.2021);

148. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 22.05.2018, судова справа № 662/1113/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74309843 (дата звернення 23.05.2022);

149. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 26.02.2019, судова справа №266/4000/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80304896 (дата звернення 23.05.2022);

150. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 21.01.2020, судова справа № 381/2316/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87179214 (дата звернення 23.05.2022);

151. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 06.04.2021, судова справа № 610/569/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96304784 (дата звернення 19.02.2022);

152. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 09.06.2016, судова справа № 5-360кс15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59023193 (дата звернення 14.02.2021);

153. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08.04.2020, судова справа № 447/1765/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749363 (дата звернення 23.05.2022);

154. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13.05.2020, судова справа № 591/6423/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89251506 (дата звернення 23.05.2022);

155. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 05.08.2020, судова справа № 700/361/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90906016 (дата звернення 23.05.2022);

156. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15.09.2021, судова справа № 713/1699/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99687321 (дата звернення 19.02.2022);

157. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29.11.2021, судова справа № 654/3229/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101673880 (дата звернення 19.06.2022);

158. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 16.02.2022, судова справа № 613/1306/13-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/103487344 (дата звернення 19.06.2022);

159. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.02.2021, судова справа № 761/27114/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95241997 (дата звернення 23.05.2022);

160. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30.09.2020, судова справа № 523/16971/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92021128 (дата звернення 23.05.2022);

161. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 18.12.2019, судова справа № 588/1199/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505861 (дата звернення 23.05.2022);

162. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17.03.2021, судова справа № 281/422/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95708347 (дата звернення 23.05.2022);

163. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правових засад діяльності Державного бюро розслідувань». URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/634041 (дата звернення 13.09.2021);

164. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про систему досудового слідства України та статус слідчих». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52626&pf35401=318378 (дата звернення 13.09.2021);

165. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12.05.2015 року, № 198-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19#n133 (дата звернення: 22.11.2021);

166. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року, № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 15.12.2021);

167. Про національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 року, № 1698- VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text (дата звернення: 15.12.2021);

168. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року, № 580- VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 17.10.2021);

169. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 року №266/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр#Text (дата звернення: 15.12.2021);

170. Про прийняття за основу проекту Закону України про статус та процесуальні та соціальні гарантії слідчих України : Постанова Верховної ради України від 29.06.2004, № 1903-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1903-IV#Text (дата звернення 11.03.2021);

171. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 року, № 1402–VIII. URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/1402-19/conv#n418(дата звернення: 15.12.2021);

172. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції : Постанова КМУ від 18.03.2015 року, № 118 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.12.2021);

173. Проект Закону України «Про статус та соціальні гарантії слідчих України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=15775&pf35401=39645 (дата звернення 13.09.2021);

174. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Євген Петренко проти України» від 29.04.2015 (заява № 55749/08). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a60#Text (дата звернення: 30.01.2021);

175. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кац та інші проти України» від 18.03.2009 (заява № 29971/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_485#Text (дата звернення: 30.01.2021);

176. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Холодков і Холодкова проти України» від 07.05.2015 року (заява № 29697/08). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a66#Text (дата звернення: 30.01.2021);

177. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Чумак проти України» від 06.06.2018 (заява № 44529/09). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e08#Text (дата звернення: 30.01.2021);

178. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шевченко проти України» від 04.04.2006 (заява № 32478/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_012#Text (дата звернення: 30.01.2021);

179. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гонгадзе проти України» від 08.11.2005 року (заява № 34056/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_420#Text (дата звернення: 30.01.2021);

180. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ващенко проти України», заява №26864/03 від 26.06.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_401#Text (дата звернення 11.03.2021);

181. Рожнова В.В. Застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з ізоляцією особи : автореф. дис. ... канд.. юр. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 17 с.;

182. Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово національної школи суддів*. Київ, 2012. № 3 (4). С. 71–78;

183. Сидорчук В. В. Поняття та види правового статусу слідчого. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 140-142;

184. Сидорчук В. В. Співвідношення понять процесуальної самостійності і незалежності слідчого. *Електронне наукове фахове видання: Порівняльно-аналітичне право*. 10.06.2020. №1. С. 579-582;

185. Сидорчук В.В. Диференційований і стадійно-функціональний підхід до розуміння процесуальної самостійності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (v.2). С. 119-124;

186. Сидорчук В.В. Єдина функціональна спрямованість правоохоронного органу і слідчого підрозділу у ньому як елемент процесуальної незалежності слідчого. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5–6 листопада 2021 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2021. Ч. 2. С.111- 114;

187. Сидорчук В.В. Категорія «Ефективне розслідування» у практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 15 листопада 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 49-50;

188. Сидорчук В.В. Квазіфункції у кримінальному процесі України. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 жовтня 2021 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 176-179;

189. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна відповідальність: поняття, ознаки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського, серія: юридичні науки*. 2021. № 6. Том 32 (71). С.107-111;

190. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна діяльність слідчого, направлена на забезпечення належної процесуальної процедури до підозрюваного і обвинуваченого в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 421-424;

191. Сидорчук В.В. Окремі питання дисциплінарної відповідальності детективів НАБУ. *Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 17 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.232-233;

192. Сидорчук В.В. Окремі питання кримінально-процесуальної відповідальності слідчого. *Інноваційна парадигма розвитку економіки, обліку, фінансів та права*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.56-57;

193. Сидорчук В.В. Окремі питання правового статусу інформації мобільного телефону. Матеріали Всеукраїнського круглого столу: *«Трансформація українського суспільства в цифрову еру»* (м. Одеса, 25 березня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 57-62.

194. Сидорчук В.В. Особливості повноважень слідчих, які розслідують корупційні злочини. *Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 302-306;

195. Сидорчук В.В. Питання щодо наявних підходів до розуміння ефективності досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 114-118;

196. Сидорчук В.В. Підслідність корупційних злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV

Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12 грудня 2019 року. Ч.2. С. 428-431;

197. Сидорчук В.В. Підходи до розуміння поняття і видів підслідності у кримінальному процесі. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 21 травня 2021 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 2. С. 349-351;

198. Сидорчук В.В. Поняття, ознаки та види процесуальної незалежності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя. 2021. № 4. С. 544-547;

199. Сидорчук В.В. Характеристика окремих повноважень слідчого, пов'язаних з початком досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11, С.737-740;

200. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів процесуальної самостійності слідчого. *Правові засади діяльності правоохоронних органів:* збірник наукових статей, тез доповідей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Серія «Сектор безпеки України». Вип. 36. Харків: Друкарня Мадрид, 2020, С. 87-88;

201. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів юридичної відповідальності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5 . С. 132-136;

202. Сидорчук В.В. Щодо деяких питань підслідності у кримінальному процесі України. *Juris Europensis Scientia*. 2021. №2. С. 100-104;

203. Симчук А.С. Заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення у структурі початку досудового розслідування. *Юридична наука*. 2015. №8. С. 178-184;

204. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге вид. Київ: Алерта: ЦУЛ, 2011. 520 с.;

205. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.;

206. Скрябін О.М. Процесуальна незалежність слідчого: проблеми теорії та практики. *Вісник Запорізького національного університету*. 2004. № 3. С. 253–260;

207. Словник української мови: в 11 томах. Київ : Наукова думка, 1973. Том 4. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (дата звернення: 19.01.2021);

208. Солдатенко О.А. Досудове слідство в Україні: становлення та перспективи розвитку : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2006. 239 с.;

209. Степанова Т. В. Щодо співвідношення поняття правового статусу та суміжних категорій. *Правова держава*. 2015. №19. С. 35–40;

210. Стоянов М. М., Сидорчук В. В. Процесуальный статус слідчого, його складники. *Політологія. Соціологія. Право*. 2021, 2(50). С. 167-171;

211. Стрельбіцька Л.Я. Процесуальний статус засудженого в кримінальному провадженні України : дис. … канд. юр. наук : 12.00.09. Львів. 2015. 237 с.;

212. Структура та обсяг бюджетних коштів Національного антикорупційного бюро України у 2020 році. *Офіційний сайт НАБУ*. URL: https://nabu.gov.ua/struktura-ta-obsyag-byudzhetnyh-koshtiv-nacionalnogo-antykorupciynogo-byuro-ukrayiny-u-2020-roci (дата звернення: 30.09.2021);

213. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Харків : Школа, 2009. 986 с.;

214. Татаров О. Чергові зміни до КПК забезпечать хіба що колапс досудового розслідування. *Закон і бізнес*. 2018. №. 40 (1390) URL: https://zib.com.ua/ua/134754-zmini_do_kpk_zabezpechat_kolaps_dosudovogo_rozsliduvannya.html (дата звернення: 30.09.2021);

215. Татаров О.Ю. Правовий статус засудженого та виправданого при розслідуванні нововиявлених обставин учинення злочину. *Науковий вісник КНУВС*. 2009. Вип. 3(64). С. 85-90. URL: http://www/nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2009_3/tatarov.htm. (дата звернення: 30.09.2021);

216. Татаров О.Ю. Роль досудового провадження у контексті реформування системи кримінальної юстиції в Україні. *Митна справа*. 2012. № 2, ч. 2, кн. 1. С. 171-178;

217. Татоян А.А. Расследование дела в системе уголовнопроцессуальных функций (сравнительно-правовой анализ) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Ереван. 2007. 30 с.;

218. Терещук М. Юридична відповідальність: теоретико-правовий аналіз. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2015. Березень. С. 18-21;

219. Торбас О.О. Оцінка законності огляду телефону, який було вилучено під час обшуку. *Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 306-310;

220. Удалова Л.Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2007. 29 с.;

221. Узагальнення судової практики з розгляду слідчими суддями Вищого антикорупційного суду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів (за 2019, 2020 роки). Слідчий суддя Вищого антикорупційного суду В.В. Михайленко. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/reviews/review_CIA_OSM.pdf (дата звернення: 30.09.2021);

222. Україна щорічно втрачає 2% зростання ВВП через корупцію – Йоста Люнгман, постійний представник МВФ в Україні. URL: https://mind.ua/news/20178223-ukrayina-shchorichno-vtrachae-2-zrostannya-vvp-cherez-korupciyu-josta-lyungman (дата звернення: 30.09.2021);

223. Ухвала колегії суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 26.10.2021 року, судова справа № 991/5618/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100662783 (дата звернення 14.02.2022);

224. Ухвала слідчого судді Васильківського міськрайонного суду Київської області від 09.10.2020 судова справа № 362/5332/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92101354 (дата звернення 11.03.2021);

225. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 02.03.2021, судова справа № 991/1407/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95297890 (дата звернення 11.09.2021);

226. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 02.08.2021, судова справа № 991/5212/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98714153 (дата звернення 30.10.2021);

227. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 02.09.2021, судова справа № 991/5746/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99404648 (дата звернення 20.12.2021);

228. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 07.09.2021, судова справа № 991/3095/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96764563 (дата звернення 17.11.2021);

229. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 11.08.2021, судова справа № 991/5443/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98955156 (дата звернення 30.10.2021);

230. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 13.08.2021, судова справа № 991/5516/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98977644 (дата звернення 30.10.2021);

231. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 14.07.2021, судова справа № 991/4665/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98313635 (дата звернення 18.10.2021);

232. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 17.09.2021, судова справа № 991/5617/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99745270 (дата звернення 20.11.2021);

233. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 17.09.2021, судова справа № 991/5618/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99774464 (дата звернення 20.11.2021);

234. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28.08.2021, судова справа № 991/5859/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99223767 (дата звернення 30.09.2021);

235. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 29.04.2021, судова справа № 991/1213/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96684717 (дата звернення 17.06.2021);

236. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 07.10.2020, судова справа № 991/8246/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065485 (дата звернення 11.03.2021);

237. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 12.10.2020, судова справа № 991/8410/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92143720 (дата звернення 11.03.2021);

238. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 26.11.2020, судова справа № 991/9727/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93142422 (дата звернення 11.03.2021);

239. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 01.07.2020, судова справа № 991/5172/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90129287 (дата звернення 01.03.2021);

240. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 01.11.2019, судова справа № 760/24486/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85467047 (дата звернення 19.02.2021);

241. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 04.03.2020, судова справа № 991/1482/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88013804 (дата звернення 01.03.2021);

242. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 05.02.2020, судова справа № 991/1028/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87421374 (дата звернення 19.02.2021);

243. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 07.02.2020, судова справа № 991/1070/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87480603 (дата звернення 19.02.2021);

244. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 07.10.2020, судова справа № 991/8240/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065475 (дата звернення 01.03.2021);

245. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 08.01.2020, судова справа № 4910/157/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86825326 (дата звернення 19.02.2021);

246. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 09.01.2020, судова справа № 991/2954/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86832907 (дата звернення 19.02.2021);

247. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 10.01.2020, судова справа № 991/2247/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86825511 (дата звернення 19.02.2021);

248. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 10.09.2020, судова справа № 991/7155/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91494312 (дата звернення 01.03.2021);

249. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 11.03.2020, судова справа № 991/2076/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88118273 (дата звернення 01.03.2021);

250. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 11.11.2019, судова справа № 991/1547/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85525880 (дата звернення 19.02.2021);

251. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 11.12.2019, судова справа № 4910/11/19-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86396954 (дата звернення 19.02.2021);

252. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 13.01.2020, судова справа № 991/646/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86875570 (дата звернення 19.02.2021);

253. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 13.09.2019, судова справа № 760/24486/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84273051 (дата звернення 19.02.2021);

254. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 15.01.2020, судова справа № 4910/11/19-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86926996 (дата звернення 19.02.2021);

255. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 15.05.2020, судова справа № 991/3677/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89256102 (дата звернення 01.03.2021);

256. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 15.11.2019, судова справа № 991/1724/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85673848 (дата звернення 19.02.2021);

257. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16.09.2020, судова справа № 991/7673/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91564249 (дата звернення 01.03.2021);

258. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 19.02.2020, судова справа № 991/1431/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87702945 (дата звернення 01.03.2021);

259. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 19.07.2020, судова справа № 991/6903/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91089725 (дата звернення 01.03.2021);

260. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 20.03.2020, судова справа № 991/1723/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88346378 (дата звернення 01.03.2021);

261. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 21.01.2020, судова справа № 757/61880/19-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87033836 (дата звернення 19.02.2021);

262. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 23.09.2020, судова справа № 991/7840/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91764719 (дата звернення 01.03.2021);

263. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 23.10.2020, судова справа № 991/8758/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92424803 (дата звернення 11.03.2021);

264. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 25.03.2020, судова справа № 991/2671/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88448594 (дата звернення 01.03.2021);

265. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 25.09.2019, судова справа № 760/24486/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84601385 (дата звернення 19.02.2021);

266. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28.09.2021 року, судова справа № 991/6570/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100102833 (дата звернення 14.02.2022);

267. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 30.03.2020, судова справа № 991/1011/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88592435 (дата звернення 01.03.2021);

268. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 31.03.2020, судова справа № 991/2798/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88535871 (дата звернення 01.03.2021);

269. Ухвала слідчого судді Вінницького міського суду Вінницької області від 27.06.2017, судова справа № 127/13556/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67488964 (дата звернення 14.02.2021);

270. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 04.02.2014, судова справа № 461/1121/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46307662 (дата звернення 14.02.2021);

271. Ухвала слідчого судді Дарницького районного суду м. Києва від 30.10.2017, судова справа № 753/19949/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70015661 (дата звернення 14.02.2021);

272. Ухвала слідчого судді Дунаєвського районного суду Хмельницької області від 03.12.2018, судова справа № 680/930/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78310056 (дата звернення 19.02.2021);

273. Ухвала слідчого судді Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 20.11.2017, судова справа № 201/17081/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71379873 (дата звернення 14.02.2021);

274. Ухвала слідчого судді Заріченського районного суду Рівненської області від 14 травня 2018, судова справа № 561/405/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73977211 (дата звернення 19.02.2021);

275. Ухвала слідчого судді Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 15.10.2019, судова справа № 344/18400/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85090972 (дата звернення 19.02.2021);

276. Ухвала слідчого судді Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 07.10.2019, судова справа № 623/3989/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84771498 (дата звернення 19.02.2021);

277. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 08.02.2017, судова справа № 202/503/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64646611 (дата звернення 14.02.2021);

278. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 18.04.2017, судова справа № 202/1714/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66107783 (дата звернення 14.02.2021);

279. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 19.05.2017, судова справа № 202/2718/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66636692 (дата звернення 14.02.2021);

280. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 26.05.2017, судова справа № 202/3245/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66738098 (дата звернення 14.02.2021);

281. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 02.06.2017, судова справа № 202/3611/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66955515 (дата звернення 14.02.2021);

282. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 02.08.2017, судова справа № 202/4932/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68060089 (дата звернення 14.02.2021);

283. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 19.09.2017, судова справа № 202/5543/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69040886 (дата звернення 14.02.2021);

284. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 14.04.2021, судова справа № 202/2196/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96256609 (дата звернення 17.08.2021);

285. Ухвала слідчого судді Ірпінського міського суду Київської області від 23.07.2020, судова справа № 367/4485/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90574297 (дата звернення 01.03.2021);

286. Ухвала слідчого судді Катеринопільського районного суду Черкаської області від 15.10.2019, судова справа № 698/799/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85041000 (дата звернення 19.02.2021);

287. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Донецька від 14.02.2013, судова справа № 257/1522/13-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36158682 (дата звернення 14.02.2021);

288. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Одеси від 18.07.2019, судова справа № 520/16909/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83117144 (дата звернення 19.02.2021);

289. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 03.04.2018, судова справа № 640/2025/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73295194 (дата звернення 14.02.2021);

290. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 05.05.2016, судова справа № 640/6887/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57637797 (дата звернення 14.02.2021);

291. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 08.09.2016, судова справа № 640/13531/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/61351481 (дата звернення 14.02.2021);

292. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 11.04.2016, судова справа № 640/5647/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57480478 (дата звернення 14.02.2021);

293. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 23.05.2016, судова справа № 640/8081/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58059302 (дата звернення 14.02.2021);

294. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 28.04.2016, судова справа № 640/6041/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57576823 (дата звернення 14.02.2021);

295. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 12.02.2020, судова справа № 203/506/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87529861 (дата звернення 01.03.2021);

296. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 12.02.2020, судова справа № 203/1879/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87556508 (дата звернення 01.03.2021);

297. Ухвала слідчого судді Ковпаківського районного суду м. Суми від 22.06.2017, судова справа № 592/6800/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67331992 (дата звернення 14.02.2021);

298. Ухвала слідчого судді Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 25.05.2016, судова справа № 332/2481/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57945830 (дата звернення 14.02.2021);

299. Ухвала слідчого судді Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 18.10.2016, судова справа № 333/5532/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62050327 (дата звернення 14.02.2021);

300. Ухвала слідчого судді Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 18.10.2016, судова справа № 333/5530/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62050328 (дата звернення 14.02.2021);

301. Ухвала слідчого судді Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 12.10.2016, судова справа № 333/5298/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62050348 (дата звернення 14.02.2021);

302. Ухвала слідчого судді Куликівського районного суду Чернігівської області від 08.08.2016, судова справа № 737/686/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73753811 (дата звернення 19.02.2021);

303. Ухвала слідчого судді Лебединського районного суду Сумської області від 16.04.2015, судова справа № 580/665/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51274232 (дата звернення 14.02.2021);

304. Ухвала слідчого судді Ленінського районного суду м. Луганська від 13.09.2013, судова справа № 437/11391/13-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34617383 (дата звернення 14.02.2021);

305. Ухвала слідчого судді Личаківського районного суду м. Львова від 27.01.2020, судова справа № 463/715/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87174679 (дата звернення 19.02.2021);

306. Ухвала слідчого судді Оболонського районного суду м. Києва від 26.09.2019, судова справа № 756/12556/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84590094 (дата звернення 19.02.2021);

307. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 09.11.2017, судова справа № 335/13224/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70256975 (дата звернення 14.02.2021);

308. Ухвала слідчого судді Орджонікідзенівського районного суду м. Запоріжжя від 05.07.2017, судова справа № 335/6563/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67574502 (дата звернення 14.02.2021);

309. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 07.08.2015, судова справа № 757/27484/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/48363558 (дата звернення 14.02.2021);

310. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 08.11.2017, судова справа № 757/65785/17-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70143294 (дата звернення 14.02.2021);

311. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 10.07.2018, судова справа № 757/32155/18-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75525038 (дата звернення 19.02.2021);

312. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 20.02.2018, судова справа № 757/8095/18-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72430829 (дата звернення 14.02.2021);

313. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 25.01.2016, судова справа № 757/2770/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55328182 (дата звернення 14.02.2021);

314. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду Рівненської області від 28.03.2016, судова справа № 569/3813/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56852746 (дата звернення 14.02.2021);

315. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду Рівненської області від 20.01.2020, судова справа № 569/824/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87098906 (дата звернення 19.02.2021);

316. Ухвала слідчого судді Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 26.03.2018, судова справа № 308/2924/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74536634 (дата звернення 19.02.2021);

317. Ухвала слідчого судді Фрунзенського районного суду м. Харкова від 16.04.2021, судова справа № 645/2434/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96307219 (дата звернення 17.06.2021);

318. Ухвала слідчого судді Червоноградського міського суду Львівської області від 25.06.2020, судова справа № 459/1755/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90102743 (дата звернення 01.03.2021);

319. Холостенко А.В., Мотрук В.А. Організаційно-тактичні основи призначення експертиз під час розслідування економічних злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 285-289;

320. Цуцкіридзе М.С. Поняття предмета відання слідчого. *Юридичний бюлетень*. 2017. №5. С.273-277;

321. Чабанюк В.Д. Кримінально-процесуальні правопорушення в досудовому провадженні та відповідальність за їх вчинення : дис… канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 225 с.;

322. Чепурний О.О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 16 с.;

323. Черкасов О.В. Окремі аспекти юридичної відповідальності у трудовому праві. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : мат Міжнар. наук. – практ. конф., присвяч.. 20-річчю НАПрН України (м. Харків, 20-21 листопада 2013 р.). Харків: Право. 2013. С.1000-1002;

324. Шехавцов Р.М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями): дис. … кандидати юрид. наук: 12.00.09. Луганськ, 2003. 238 с.;

325. Шило А.В. Використання у кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 229 с.;

326. Шумейко Д.О. Негласний елемент у системі тактичної операції по документуванню прийняття пропозиції (обіцянки) та одержання неправомірної вигоди. *Наше право*. 2015. № 3. С. 104-111;

327. Щегель Н.І. Кримінальне переслідування: зміст та форма: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 18 с.;

328. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.]. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.;

329. Юркевич Н.А. Реализация правообеспечительной функции в стадии предания обвиняемого суду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Л., 1989. 23 с.;

330. Якимчук Н.Я. Поняття «правовий статус», «правове положення», «правовий модус» та «правовий режим»: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. №3. С. 11-18;

331. Яковлєв Р.М. Вибір напрямів реформування органів досудового розслідування в Україні: актуальні проблеми. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 252–254;

332. Ostrohliad, O., Torbas, O., Zavtur, V., Sydorchuk, V., & Fedoriv, O. (2021). Effectiveness standards for investigation of corruption crimes: Theory and practice. Amazonia Investiga,10(44), 295-306.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Список публікацій здобувача, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Сидорчук В.В. Поняття та види правового статусу слідчого. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 140-142.
2. Сидорчук В.В. Співвідношення понять процесуальної самостійності і незалежності слідчого. *Електронне наукове фахове видання: Порівняльно-аналітичне право.* 2020. №1. С. 579-582.
3. Сидорчук В.В. Поняття, ознаки та види процесуальної незалежності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя. 2021. № 4. С. 544-547.
4. Сидорчук В.В. Щодо деяких питань підслідності у кримінальному процесі України. *Juris Europensis Scientia.* 2021. №2. С. 100-104.
5. Стоянов М. М., Сидорчук В. В. Процесуальный статус слідчого, його складники. *Політологія. Соціологія. Право*. 2021, 2(50). С. 167-171.
6. Ostrohliad, O., Torbas, O., Zavtur, V., Sydorchuk, V., & Fedoriv, O. (2021). Effectiveness standards for investigation of corruption crimes: Theory and practice. *Amazonia Investiga*,10(44), 295-306.
7. Сидорчук В.В. Характеристика окремих повноважень слідчого, пов’язаних з початком досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11. С.737-740.

8. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна відповідальність: поняття, ознаки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського, серія: юридичні науки*. 2021. № 6. Том 32 (71). С.107-111;

9. Сидорчук В.В. Диференційований і стадійно-функціональний підхід до розуміння процесуальної самостійності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (v.2). С. 119-124;

10. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів юридичної відповідальності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5 . С. 132-136.

Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

11. Сидорчук В.В. Підслідність корупційних злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12 грудня 2019 року. Ч.2. С. 420-423.

12. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів процесуальної самостійності слідчого. *Правові засади діяльності правоохоронних органів:* збірник наукових статей, тез доповідей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Серія «Сектор безпеки України». Вип. 36. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. С. 87-88.

13. Сидорчук В.В. Підходи до розуміння поняття і видів підслідності у кримінальному процесі. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 21 травня 2021 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 2. С. 349-351.

14. Сидорчук В.В. Єдина функціональна спрямованість правоохоронного органу і слідчого підрозділу у ньому як елемент процесуальної незалежності слідчого. *Юридична наука України: історія,*

сучасність, майбутнє: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5–6 листопада 2021 р. – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2021. – Ч. 2. С.111- 114.

15. Сидорчук В.В. Квазіфункції у кримінальному процесі України. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 жовтня 2021 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 176-179.

16. Сидорчук В.В. Категорія «Ефективне розслідування» у практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 15 листопада 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 49-50.

17. Сидорчук В.В. Окремі питання дисциплінарної відповідальності детективів НАБУ. *Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 17 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.232-233.

18. Сидорчук В.В. Окремі питання кримінально-процесуальної відповідальності слідчого. *Інноваційна парадигма розвитку економіки, обліку, фінансів та права*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.56-57.

19. Сидорчук В.В. Питання щодо наявних підходів до розуміння ефективності досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 114-118.

20. Сидорчук В.В. Особливості повноважень слідчих, які розслідують корупційні злочини. *Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 302-306.

21. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна діяльність слідчого, направлена на забезпечення належної процесуальної процедури до підозрюваного і обвинуваченого в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 421-424.

22. Сидорчук В.В. Окремі питання правового статусу інформації мобільного телефону. Матеріали Всеукраїнського круглого столу *«Трансформація українського суспільства в цифрову еру»* (м. Одеса, 25 березня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 57-62.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження оприлюднені на: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 12 грудня 2019 року); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Правові засади діяльності правоохоронних органів» (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру» (м. Одеса, 21 травня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 5–6 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ» (м. Львів, 8 жовтня 2021 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика» (Полтава, 15 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку» (Полтава, 17 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційна парадигма розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (Полтава, 19 листопада 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна «Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи» (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 10 грудня 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини – пріоритет сучасної держави» (м. Одеса, 10 грудня 2021 року);

Засіданні Всеукраїнського круглого столу «Трансформація українського суспільства в цифрову еру» (25 березня 2022 р.).

ДОДАТОК 2

Пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України

1. Зважуючи на наявні проблеми із визначенням підслідності, які в останній час наявні у практичному правовому полі. Вважаємо за доцільне доповнити ст. 216 КПК частиною 12:

«1. Якщо під час визначення підслідності кримінального провадження між слідчими в рамках одного правоохоронного органу, але різних його територіальних або інстанційних управлінь виникли суперечності, щодо підслідності їм відповідного кримінального провадження – відповідну підслідність своєю постановою визначає прокурор вищого рівня, щодо тих прокурорів, які здійснюють або за умови передачі їм провадження здійснюватимуть свої повноваження у конкретному кримінальному провадженні, у випадку наявності серед конкуруючих прокурорів прокурора вищого рівня підслідність кримінального провадження визначається останнім.

2. Якщо під час визначення підслідності кримінального провадження між слідчими в рамках різних правоохоронних органів виникли суперечності, щодо підслідності їм відповідного кримінального провадження – відповідну підслідність своєю ухвалою визначає слідчий суддя який уже здійснює свої повноваження у кримінальному провадженні, однак у випадку наявності слідчого судді з Вищого антикорупційного суду України, який здійснює або здійснюватиме свої повноваження за умови визначення за слідчим іншого правоохоронного органу підслідності відповідному кримінальному провадженні – відповідну ухвалу постановляє слідчий суддя Вищого антикорупційного суду України».

2. Внести зміни до ч. 1 ст. 214 КПК України, деталізувавши положення стосовно «будь-якого джерела» для узгодження його з положеннями ч. 1

ст. 257 КПК України, яка регламентує особливості використання інформації, яка була отримана в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, і свідчить про наявність ознак кримінального правопорушення, яке не розслідується:

«Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела (крім тих, які прямо заборонені кримінальним процесуальним законодавством, або потребують отримання дозволу для їх використання), обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач - керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання - керівником органу досудового розслідування».

3. *Внести зміни до ч. 1 ст. 214 КПК України, в частині щодо закріплення окремої процедури інтелектуально-вольового дослідження заяв, повідомленнь про вчинене кримінальне правопорушення, їх змісту і прийняття рішення про можливу передачу їх для реєстрації у ЄРДР чи реєстрації в окремих журналах вхідної кореспонденції, - що матиме наслідком економію процесуального часу слідчих, в тому числі, тих, які розслідують корупційні злочини:*

«Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела, обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Відповідні заяви,

повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим, дізнавачем або прокурором з будь-якого джерела, обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, перед передачею для реєстрації у ЄРДР проходять процедуру інтелектуально-вольового дослідження їх змісту, з подальшим невідкладним прийняттям рішення про можливу передачу їх для реєстрації у ЄРДР чи реєстрації в окремих відомчих журналах вхідної кореспонденції, що має бути реалізовано в межах 24 годин, необхідних для подальшої реєстрації відомостей про кримінальне правопорушення у ЄРДР. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач - керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання - керівником органу досудового розслідування».

4. *Доповнити КПК України окремою статтею, стосовно особливостей ухвалення слідчим суддею рішення про тимчасовий доступ до речей і документів, які знаходяться у закритому кримінальному провадженні, передбачивши необхідність перевірки законності отримання доказів, речей і документів, які знаходяться у закритому кримінальному провадженні:*

«Стаття 161^1 КПК України (Речі і документи, до яких обмежений доступ)

1. Доступ до речей і документів, які знаходяться у закритому кримінальному провадженні – є обмежений. Для можливості отримання речей і документів, які знаходяться у закритому кримінальному провадженні необхідно здійснити перевірку законності отримання речей і документів.

2. Перевірку законності отримання речей і документів, які знаходяться у закритому кримінальному провадженні здійснює слідчий суддя – шляхом дослідження витребуваних матеріалів закритого кримінального провадження, після чого ухвалює рішення про можливий доступ до відповідних речей і документів».

5. *Зважуючи на можливі оперативні зміни, що можуть відбуватися в ході проведення контролю за вчиненням злочину, вважаємо за необхідне законодавчо вказати на можливість слідчого, прокурора рішенням, окремим від того, яким передбачено проведення контролю за вчиненням злочину в якому не передбачена така можливість - застосувати спеціальні імітаційні засоби, шляхом доповнення ч.7 ст. 271 КПК:*

«7. Прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених статтею 251 цього Кодексу, зобов'язаний:

1) викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину;

2) у разі необхідності - зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів, - якщо така необхідність виникла після прийняття рішення про проведення контролю за вчиненням злочину - відповідне рішення оформлюється окремим рішенням, у відповідності з ч. 1 ст. 273».

6. *Зважуючи на можливі оперативні зміни, що можуть відбуватися в ході проведення контролю за вчиненням злочину, необхідно законодавчо розширити коло суб'єктів, які відповідно до ч. 1 ст. 273 КПК можуть приймати рішення про використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів, включивши до переліку слідчого:*

«1. За рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора, слідчого під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій. Використання заздалегідь ідентифікованих або несправжніх (імітаційних) засобів з іншою метою забороняється».

7. Зважуючи на вимогу ст. 104 КПК фіксувати хід і результати проведення процесуальної дії у протоколі та положення ст. 246 стосовно того, що негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, а також положення ст. 271 щодо вимоги складати протокол за результатами контролю за вчиненням злочину до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої – викласти ч. 4 ст. 271 у наступній редакції:

«4. Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи. Протокол про хід контролю за вчиненням злочину складається окремо від протоколу про результати контролю за вчиненням злочину з метою, щоб відомості про факт та методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії не підлягали розголошенню».

РЕЗУЛЬТАТ АНКЕТУВАННЯ

ДОДАТОК 3

Питання анкетування	Фокус група практиків (слідчі, прокурори, судді)		Фокус група науковх працівників	
	Кількість	Відношення, %	Кількість	Відношення, %
1. У кримінальному провадженні слідчий виконує функцію*:	93		76	
1) Обвинувачення;	12	13	26	34,2
2) Захисту;	1	1	0	0
3) Правосуддя;	0	0	0	0
4) Розслідування.	81	87	62	81,6
2. Чи співвідносяться як єдине ціле поняття «процесуальна самостійність слідчого» і «процесуальна незалежність слідчого»:	93		76	
1) Так, змістовно це однакові поняття;	37	39,8	20	26,3
2) Ні, змістовно це різні поняття.	56	60,2	56	73,7
3. Чи достатньо у слідчого процесуальної самостійності для здійснення ним усіх можливих заходів для якісного, повного, ефективного розслідування:	93		76	
1) Так, наявної процесуальної самостійності цілком достатньо;	47	50,5	12	15,8
2) Ні, наявної процесуальної самостійності не достатньо.	46	49,5	64	84,2

4. Чи достатньо у слідчого важелів, щоб протидіяти незаконному впливу на його процесуальну діяльність (мається на увазі наявність у нього процесуальної незалежності):	93		76	
1) Так, цілком достатньо;	47	50,5	18	23,7
2) Ні, наявних повноважень не достатньо.	42	45,1	58	76,3
5. Який з критеріїв ефективності розслідування слідчого, що розслідує корупційні злочини, ви б виділили в якості основного*:	93		76	
1) Кількість розкритих кримінальних проваджень;	34	36,5	18	23,7
2) Загальний об'єм конфіскованих, звернених в дохід держави грошових коштів від вчинених корупційних злочинів;	24	25,8	20	26,3
3) Кількість осіб, щодо яких обвинувальний акт був направлений до суду;	26	28	26	34,2
4) Кількість проведених процесуальних дій;	17	18,3	6	7,9
5) Співвідношення витрачених коштів на фінансування правоохоронного органу/звернених відповідним органом коштів в дохід держави.	11	11,8	34	44,7
6. Ви використовуєте свій мобільний телефон як засіб стільникового зв'язку чи додатково для спілкування за допомогою спеціалізованих програм для смартфону?	93		76	
1) Так;	82	88,2	72	94,7
2) Ні.	11	11,8	4	5,3
7. Чи наявний на вашому телефоні пароль або інша система логічного захисту його змісту?	93		76	
1) Так;	82	88,2	64	84,2
2) Ні.	11	11,8	12	15,8

8. У випадку відсутності паролю на телефоні або іншої системи логічного захисту його змісту, чи розумієте що його зміст може бути безперешкодно досліджений іншою сторонньою особою?	93		76	
1) Так, його зміст може дослідити стороння особа,мені байдуже;	11	11,8	30	39,5
2) Ні, це моя приватна власність тому ніхто не має права його чіпати, навіть за відсутності паролю або іншої системи логічного захисту змісту наявної в телефоні інформації	78	83,9	46	60,5

*** для відповіді на вищезазначені питання було надано можливість обрати декілька відповідей, тому сума голосів за кожну відповідь окремого питання може відрізнятись від загальної кількості респондентів, прийнявших участь в опитуванні**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. Голови
Ради адвокатів Одеської області
О. ДЖАБУРІЯ

«01» липня 2022 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії Сидорчука В.В. за темою: «Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини»

Цим Актом засвідчую, що окремі результати наукового дослідження Сидорчука Владислава Васильовича використані у практичній діяльності Ради адвокатів Одеської області.

Висновки та пропозиції В. Сидорчука, отримані Радою адвокатів Одеської області, обговорювались на засіданнях Ради адвокатів Одеської області. Результати дисертаційного дослідження В. Сидорчука є актуальними та мають важливе практичне значення для діяльності адвоката в контексті взаємодії з слідчими, які розслідують корупційні злочини.

В.о. Голови
Ради адвокатів Одеської області **О. ДЖАБУРІЯ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з навчальної роботи Національного університету «Одеська юридична академія»
«Одеська юридична академія»
_____ **професор Г. УЛЬЯНОВА**
«18» листопада 2022 р.

АКТ

про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії Сидорчука В.В. за темою: «Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини» у навчальну та науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія»

Акт складено комісією у складі:

Голова: професор кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності - О.О. Торбас.

Члени комісії: начальник Навчально-методичного відділу - Л.В. Кузнецова, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності – В.А. Завтур, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності – В.Я. Цитряк, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності – Н.О. Федчун, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження В.В. Сидорчука на тему «Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за галуззю знань 08 Право, використовуються в навчальному процесі Національного університету «Одеська юридична академія» при викладанні наступних навчальних дисциплін (навчальних курсів): «Кримінальний процес», «Теорія доказів у кримінальному процесі», «Проведення слідчих (розшукових) дій», «Оперативно-розшукові заходи та засоби», «Теорія та практика розслідування ДТП», «Основи кримінального судочинства», «Основи детективної та оперативно розшукової діяльності» при підготовці робочих програм, силабусів, підручників, навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін та в науково-дослідній роботі студентів та аспірантів.

Рекомендовано до використання у навчальному процесі наступні публікації:

1. Сидорчук В.В. Поняття та види правового статусу слідчого. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 140-142.

2. Сидорчук В.В. Співвідношення понять процесуальної самостійності і незалежності слідчого. *Електронне наукове фахове видання: Порівняльно-аналітичне право.* 2020. №1. С. 579-582.

3. Сидорчук В.В. Диференційований і стадійно-функціональний підхід до розуміння процесуальної самостійності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (v.2). С. 119-124.

4. Сидорчук В.В. Поняття, ознаки та види процесуальної незалежності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя. 2021. № 4. С. 544-547.

5. Сидорчук В.В. Щодо деяких питань підслідності у кримінальному процесі України. *Juris Europensis Scientia.* 2021. №2. С.. 100-104.

6. Стоянов М. М., Сидорчук В. В. Процесуальный статус слідчого, його складники. *Політологія, соціологія, право*. 2021, 2(50). С. 167-171.

7. Ostrohliad, O., Torbas, O., Zavtur, V., Sydorchuk, V., & Fedoriv, O. (2021). Effectiveness standards for investigation of corruption crimes: Theory and practice. *Amazonia Investiga*,10(44), 295-306.

8. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів юридичної відповідальності слідчого. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5 . С. 132-136.

9. Сидорчук В.В. Характеристика окремих повноважень слідчого, пов'язаних з початком досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11, С.737-740. Режим доступу: http://lsej.org.ua/11_2021/188.pdf.

10. Сидорчук В.В. Кримінально-процесуальна відповідальність: поняття, ознаки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. № 6. Том 32 (71). С.107-111.

11. Сидорчук В.В. Підслідність корупційних злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12 грудня 2019 року. Ч.2. С. 428-431.

12. Сидорчук В.В. Щодо деяких видів процесуальної самостійності слідчого. *Правові засади діяльності правоохоронних органів:* збірник наукових статей, тез доповідей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Серія «Сектор безпеки України». Вип. 36. Харків: Друкарня Мадрид, 2020, С. 87-88.

13. Сидорчук В.В. Підходи до розуміння поняття і видів підслідності у кримінальному процесі. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру:* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 21 травня 2021 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 2. С. 349-351.

14. Сидорчук В.В. Єдина функціональна спрямованість правоохоронного органу і слідчого підрозділу у ньому як елемент процесуальної незалежності слідчого. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5–6 листопада 2021 р. – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2021. – Ч. 2. С.111- 114.

15. Сидорчук В.В. Квазіфункції у кримінальному процесу України. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (8 жовтня 2021 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 176-179.

16. Сидорчук В.В. Категорія «Ефективне розслідування» у практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки: теорія, методологія, практика*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 15 листопада 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 49-50.

17. Сидорчук В.В. Окремі питання дисциплінарної відповідальності детективів НАБУ. *Економіка, фінанси, облік та право: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 17 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.232-233.

18. Сидорчук В.В. Окремі питання кримінально-процесуальної відповідальності слідчого. *Інноваційна парадигма розвитку економіки, обліку, фінансів та права*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 листопада 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. С.56-57.

Використання зазначених результатів дозволило детальніше розглянути розділи вищевказаних навчальних курсів, що стосується процесуального статусу слідчого, який розслідує корупційні злочини.

Голова комісії: **Олександр ТОРБАС**

Члени комісії: **Людмила КУЗНЕЦОВА**

Віктор ЗАВТУР

Віктор ЦИТРЯК

Наталя ФЕДЧУН